
שותפות הורים בעשייה הבית ספרית בראי מנהלים, מורים והורים

תשע"ה - תשע"ו

כסלו תשע"ט • דצמבר 2018

צוות המחקר (ראמ"ה):

ד"ר דנה אביטל, מנהלת תחום (הערכת פרויקטים)

ד"ר טל רז, מנהלת אגף א' (סקרים והערכת פרויקטים)

תוכן העניינים

5.....	מבוא: שותפות הורים בעשייה הבית ספרית בראי מנהלים, מורים והורים
5.....	רקע
7.....	שיטה
9.....	אופן הצגת הנתונים בדוח
10.....	פירוט הממצאים
10.....	פרק 1: שותפות הורים בבית הספר – דיווחי מנהלים, מורים והורים (יסודי, חט"ב, חט"ע) a
11.....	שותפות הורים בבית הספר לפי דיווחי מנהלים (יסודי, חט"ב וחט"ע)
19.....	שותפות הורים בבית הספר לפי דיווחי מורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)
26.....	שותפות הורים בבית הספר לפי דיווחי הורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)
38.....	סיכום פרק 1: שותפות הורים בבית הספר – דיווחי מנהלים, מורים והורים
39.....	פרק 2: שותפות והתערבות הורים בעשייה הבית ספרית ובתוכנית הפדגוגית – דיווחי מנהלים (יסודי, חט"ב וחט"ע)
39.....	2.1: שותפות הורים בעשייה הבית ספרית ובתוכנית הפדגוגית
40.....	חלוקה לפי שלב חינוך ומגזר שפה: נתוני ההיגדים (תשע"ו)
42.....	השוואה של ההיגדים בין שנים (תשע"ה-תשע"ו)
45.....	חלוקה לפי סוג פיקוח ושלב חינוך: נתוני ההיגדים (תשע"ו)
46.....	חלוקה לפי רקע חברתי-כלכלי ומגזר שפה: נתוני ההיגדים (תשע"ו)
48.....	חלוקה לפי רקע חברתי-כלכלי ושלב חינוך: נתוני ההיגדים (תשע"ו)
50.....	2.2: שותפות הורים מתערבת ומפריעה לפי דיווחי מנהלים (יסודי, חט"ב וחט"ע)
51.....	נתוני ההיגד: חלוקה לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ה - תשע"ו)
52.....	נתוני ההיגד: חלוקה לפי סוג פיקוח ושלב חינוך (תשע"ה - תשע"ו)
53.....	נתוני ההיגד: חלוקה לפי מגזר שפה ורקע חברתי-כלכלי (תשע"ה - תשע"ו)
54.....	נתוני ההיגד: חלוקה לפי שלב חינוך ורקע חברתי-כלכלי (תשע"ה - תשע"ו)
56.....	סיכום פרק 2: שותפות והתערבות הורים בעשייה הבית ספרית ובתוכנית הפדגוגית – דיווחי מנהלים (יסודי, חט"ב וחט"ע)
57.....	פרק 3: הקשר בין שביעות הרצון של המנהל מבית הספר והאווירה הבית ספרית בראי המיצ"ב: שותפות הורים, גורמים המפריעים לניהול בית הספר ושביעות רצון של תלמידים ומורים
57.....	רקע
58.....	שיטה
63.....	ממצאים
66.....	סיכום
67.....	פרק 4: שותפות הורים, שביעות רצון של תלמידים ואופי ההובלה הפדגוגית של מנהל בית הספר, ומידת השפעתם על שביעות הרצון של מורי בית הספר
67.....	רקע
68.....	שיטה
73.....	ממצאים
76.....	סיכום

פרק 5: מאפייני ההורה, הכיתה, התלמיד והאקלים הבית ספרי והשפעתם על שביעות הרצון של ההורים מבית הספר..... 77

77..... רקע

78..... שיטה

82..... ממצאים

83..... סיכום

84..... סיכום תוצאות המודלים

85..... נספח א' – שביעות רצון של תלמידים, מורים, מנהלים והורים

89..... נספח ב' – שותפות הורים בעשייה הבית ספרית ובתוכנית הפדגוגית: נתונים לאורך זמן

95..... נספח ג' – ניתוח גורמים

מבוא: שותפות הורים בעשייה הבית ספרית בראי מנהלים, מורים והורים

רקע

מחקר זה מתמקד במערכת היחסים שבין בית הספר (מנהלים ומורים) לבין ההורים, שהנם אחד הגורמים המרכזיים בקהילה הסובבת את בית הספר. למעשה, אף שבתי ספר משפיעים על ההקשרים החברתיים והתרבותיים שבהם הם פועלים, הם גם מושפעים מהם. מחד גיסא, הגורמים השונים מציבים דרישות ואתגרים לבית הספר, ומאידך גיסא הם גם מקור חשוב לשיפור תהליכי החינוך, ההוראה והלמידה בו. קשרים הדדיים טובים בין בית הספר לקהילתו הם תנאי למימוש החזון והמטרות שלו, והם תורמים גם לביסוס חוסנה החברתי של הקהילה¹. לפיכך, למידת התלמידים מועצמת אם ההורים תומכים בבית הספר ובמטרותיו².

בפועל, שותפות ומעורבות של ההורים הן אחד האתגרים המורכבים שבתי הספר מתמודדים עמם. שותפות זו מתאפיינת ברמות שונות של שיתוף ההורים בתכנון ובעשייה הבית ספרית, תוך בניית שותפות חינוכית (פדגוגית וחברתית) בין שני הצדדים. מערכת היחסים שבבסיס השותפות החינוכית מושתתת על אמון, כבוד הדדי ומחויבות, הנרקמים באופן מודע ומתוכנן. במיטבה, השותפות שואפת לאפשר לכל הורה באשר הוא הורה לחוש רצוי, חשוב ומעורב ביום-יום החינוכי של ילדו ושל הארגון החינוכי³. כמו כן, בשותפות חינוכית מיטיבה ההורים מכבדים את שיקולי הדעת המקצועיים של הצוות החינוכי, והצוות מצדו מכבד את שיקולי הדעת של ההורים והמשפחה. היוזמה והאחריות על קשרי השותפות וההדדיות בין הצוות החינוכי לבין ההורים וטיפוחם של קשרים אלו מוטלות על הצוות החינוכי³. למעשה, שותפות זו מבקשת לסייע לשתי המערכות, המשפחתית והחינוכית, לקדם את טובת הילד מתוך אינטרס משותף והכרה הדדית בהשפעה הייחודית של כל צד³. עם זאת, מכיוון שמעורבות ההורים מתאפיינת, כאמור, ברמות שונות של שיתופם בתכנון ובעשייה הבית ספרית^{4,5}, פעמים לא מעטות גם מתגלעים קונפליקטים בין ההורים לבית הספר⁶. זאת ועוד, יש לזכור כי עמדות ההורים אינן בהכרח עולות בקנה אחד עם עמדות ילדיהם ועם עמדות הצוות החינוכי. ואולם בכוחה של השותפות החינוכית לסייע להורים ולאנשי החינוך להתמודד עם אי-ההסכמות ועם הקונפליקטים שעשויים להיווצר בכל תהליך חינוכי, שכן השותפות החינוכית הופכת להיות תשתית ארגונית המסייעת לצוות ולהורים כאחד להתמודד עם מצבי קונפליקט באמצעות הידברות ומחויבות הדדית³. הצוותים החינוכיים מבינים את החשיבות שבבניית ערוץ תקשורת פתוח ושותפות חינוכית בין בית הספר לבין ההורים^{7,3}, שכן ידוע כי הדבר משפיע על העלאת המוטיבציה של התלמיד, מקדם את הצלחתו בלימודים, תורם לרווחתו הנפשית ולמניעת

¹ אבני ראשה (2008). תפיסת תפקידו של מנהל בית ספר במדינת ישראל. דו"ח ועדה מקצועית לגיבוש המלצות למדיניות משרד החינוך.

² Leithwood, K., Day, C., Sammons, P., Harris, A., & Hopkins, D. (2006). *Successful school leadership: What it is and how it influences pupil learning*. Research report. Nottingham: University of Nottingham.

³ ריטבו, ב', לוק, ע', וברג, א' (2017). *שותפות חינוכית בין צוותי החינוך לבין ההורים מהלכה למעשה*. מסמך מדיניות ועקרונות עבודה. השירות הפסיכולוגי ייעוצי (שפ"י).

⁴ גור, ח', וזלמנסון-לוי, ג' (2005). יחסי הורים בית ספר – נקודת מבט ביקורתית. *חינוך וסביבה*, 27, ע' 131-142.

⁵ Davidson, S. (1998). Spinning the wheel of participation. *Planning* (3), pp. 14-15.

⁶ אדי רקה, א', וגרינשטיין, י' (2016). יחסי מורים הורים בבית הספר: סוגי הון כמסגרת לבחינת מעורבות הורים בבית הספר, דו"ח מחקר המוגש למדען הראשי, משרד החינוך.

⁷ וינקלר, ר' (1997). מעורבות הורים בבית הספר, הגיגי הגבעה, גיליון ה', <http://www.daat.ac.il/daat/kitveyet/hagigey/meoravut-2.htm>

התנהגויות סיכון ועוזר לשפר את איכות בית הספר^{9,8}. מכאן שמציאת שביל הזהב ליחסים תקינים ופוריים בין בית הספר לבין ההורים הם תנאי חשוב ליצירת אווירה חיובית, הן במישור הלימודי והן במישור החברתי.

דוח זה עוסק ביחסים בין בית הספר לבין הורי התלמידים, בעלי העניין העיקריים במתרחש בו מתוך הקהילה הסובבת אותו. הדוח בוחן את אופי הקשר שבין מנהל בית הספר והמורים לבין הורי התלמידים בשנת תשע"ו, ובמידת האפשר גם לאורך השנים (תשע"ה-תשע"ו). בדוח שלושה פרקים: תחילה תוצג מידת השותפות של ההורים בבית הספר מנקודת מבטם של המנהלים, המורים וההורים. בפרק השני יוצג אופי המעורבות של ההורים בבית הספר, ובכלל זה היבטים שעלולים להפריע לצוות החינוכי. לאחר מכן, כדי להיטיב להבין את מידת ההשפעה של אופי הקשר בין בית הספר לבין ההורים על שלושת השותפים למעשה החינוכי, יוצגו בפרק השלישי שלושה מודלים סטטיסטיים המבוססים על נתוני מיצ"ב אקלים תשע"ו וסקר הורים תשע"ו. מודלים אלו בוחנים את אופי הקשר שבין מעורבות ההורים בעשייה הבית ספרית לבין מידת שביעות הרצון של מנהל בית הספר, המורים וההורים, תוך פיקוח על גורמי אקלים נוספים.

---

⁸ Gestwicki, C. (2000). *Home, School, and Community Relations*. North Carolina: Thomson Learning.

⁹ אתר שפ"י: נפגשים – מסע רפלקטיבי להבניית שותפות חינוכית בין צוותי החינוך וההורים:
<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Shefi/HorimMishpacha/kidum/yeda.htm>

שיטה

בדוח הנוכחי יוצגו היבטים הקשורים למידת שביעות הרצון של המנהלים, המורים וההורים מבית הספר, ובכלל זה אופי היחסים ביניהם כפי שהוא נתפס בעיני המנהלים, המורים וההורים (תשע"ו). לשם השוואה, ובמידת האפשר, יוצגו גם נתונים משנת תשע"ה.

המידע המובא בדוח זה מתבסס על ראיונות טלפוניים עם מנהלי בתי ספר, מורים והורים. נתוני המנהלים והמורים נאספו במסגרת סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית במיצ"ב (מדדי יעילות וצמיחה בית ספרית), שהם מערכת מדדים בית ספריים שנועדה לספק למנהל ולצוותים הפדגוגיים מידע על תפקוד בית ספרם במגוון של נושאים. לפיכך, מודל המיצ"ב כולל מבחני הישגים שמשקפים את התוצרים הקוגניטיביים של הלמידה, ומלווה בסקרי אקלים בית ספריים וסביבה פדגוגית, שמשקפים את ההיבטים החברתיים-רגשיים-פדגוגיים. מידע רחב זה (לצד מידע ממקורות נוספים) נועד לסייע לבתי הספר לנטר את התהליך הלימודי הבית ספרי במקצועות הליבה, ואת האקלים הבית ספרי הרגשי-חברתי שבו מתרחשת הלמידה.

בעיקרם נועדו סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית במיצ"ב לספק תמונת מצב מפורטת של האקלים החברתי על היבטיו השונים ושל התהליכים הפדגוגיים בבתי הספר. הם עוסקים בטווח רחב של נושאים מחיי בית הספר, המשקפים את מגוון התהליכים החינוכיים והלימודיים החיוניים לעשייה חינוכית איכותית. השאלונים והסקרים פותחו על ידי הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה). בחירת ההיבטים הנבדקים בשאלונים התבססה על כמה מקורות: קבוצות מיקוד עם מורים ומנהלים, דיונים עם גורמים מוסמכים במטה משרד החינוך, היועצות עם חוקרים מהאקדמיה וסקירה של ספרות עדכנית (פרטים נוספים על סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית ועל מתכונת המיצ"ב אפשר למצוא באתר ראמ"ה <http://rama.education.gov.il>).

נתוני ההורים נאספו באמצעות סקר שהועבר בשנת תשע"ו להורים בכיתות א'-י"ב בבתי ספר בחינוך הרגיל, בפיקוח הממלכתי והממלכתי-דתי. הסקר ביקש לבחון את עמדותיהם כלפי בתי הספר בנושאים שונים, ובכלל זה שותפות ומעורבות הורים בבית הספר.

הדוח שלהלן משלב נתונים משני מסדי הנתונים שצוינו לעיל, וכך למעשה מציג תמונה רחבה ומקיפה בדבר השאלה כיצד כל אחד מהשותפים תופס את הקשר שבין בית הספר להורים. המנהלים, המורים וההורים שהשתתפו הם מדגם מייצג של כלל בתי הספר הממלכתיים, דוברי עברית ודוברי ערבית, והממלכתיים-דתיים. מספר המשיבים על השאלונים ושיעורם בכל שנה מפורטים בלוחות 1-3:

לוח 1: מספר המנהלים שהשיבו על שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית ושיעורם - בחלוקה לפי שנת העברה, שכבת גיל ומגזר שפה (תשע"ה-תשע"ו)

קבוצה	בתי"ס דוברי		כלל בתי הספר
	ערבית	עברית	
תשע"ו			
יסודי	מס' המשתתפים	390	518
	שיעורי השבה	89%	88%
חט"ב	מס' המשתתפים	77	111
	שיעורי השבה	93%	90%
חט"ע	מס' המשתתפים	185	238
	שיעורי השבה	77%	76%
תשע"ה			
יסודי	מס' משתתפים	402	525
	שיעורי השבה	92%	92%
חט"ב	מס' המשתתפים	76	106
	שיעורי השבה	79%	79%
חט"ע	מס' המשתתפים	180	235
	שיעורי השבה	87%	87%

לוח 2: מספר המורים שהשיבו על שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית ושיעורם - בחלוקה לפי שנת העברה, שכבת גיל ומגזר שפה (תשע"ו)

קבוצה	בתי"ס דוברי		כלל בתי הספר
	ערבית	עברית	
מורים			
יסודי	מס' המשתתפים	6,118	7,715
	שיעורי השבה	84%	80%
חט"ב	מס' המשתתפים	2,529	3,294
	שיעורי השבה	84%	82%
חט"ע	מס' המשתתפים	6,565	8,011
	שיעורי השבה	81%	77%

לוח 3: מספר ההורים שהשיבו על שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית ושיעורם - בחלוקה לפי שכבת גיל ומגזר שפה (תשע"ו)

שלב גיל	בתי"ס דוברי		כלל ההורים
	ערבית	עברית	
יסודי	מס' המשתתפים	738	1,042
	שיעורי השבה	92%	87%
חט"ב	מס' המשתתפים	663	914
	שיעורי השבה	83%	76%
חט"ע	מס' המשתתפים	623	799
	שיעורי השבה	78%	67%

השאלון

השאלון למנהלים, למורים ולהורים עוסק בנושאים שונים. בכל אחד מהם הוצגו כמה היגדים המתארים היבטים שונים של אותו נושא. בדרך כלל התבקשו המשיבים לציין באיזו מידה הם מסכימים עם הנאמר בהיגד, וזאת על סולם של חמש דרגות הנע מ"מאוד לא מסכים" (1) ועד "מסכים מאוד" (5). לצורך הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (4 או 5) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). בחלק מן המקרים הוצג למשיבים סולם תשובות אחר, דוגמת שאלות שהתשובות עליהן הן "כן" או "לא". במקרים אחרים הוצגו למשיבים היגדים המתארים היבטים "שליליים" של הנושא הנבדק. לצורכי הדיווח בדוח הם נוסחו מחדש, כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי, בדומה ליתר ההיגדים. במקרים אלו מובא מתחת ללוחות או לתרשימים בדוח הנוסח המקורי של ההיגד בשאלון.

מדדים

לכל נושא חושב מדד מסכם, המורכב ממספר היגדים המוצגים מתחת לשם המדד. המדד מתאר את התמונה העולה מדיווחי המשיבים (מנהלים, מורים או הורים) באותו נושא, והוא חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים השונים המתארים את הנושא. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100. בטבלאות המתארות התפלגות של אפשרויות תשובה שונות שניתנו למשיבים, פירוט האחוזים אינו מסתכם ל-100% בשל עיגול ספרות אחרי הנקודה העשרונית.

הצגת הנתונים

תחילה יוצגו ממצאי תשע"ו ולאחר מכן, במידת האפשר, תוצג השוואה בין נתוני תשע"ו לנתוני תשע"ה. הנתונים מוצגים לפי שלבי חינוך: יסודי (כיתות ה'ו'), חטיבות ביניים (כיתות ז'-ט') וחטיבות עליונות (כיתות י'-י"א), עבור כלל בתי הספר וכן בחלוקה לפי מגזר שפה (בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית) ולפי סוג פיקוח (בקרב מנהלים, מורים והורים בבתי ספר דוברי עברית - ממלכתי וממלכתי-דתי). במידת האפשר הממצאים מוצגים גם בחלוקה לפי רקע חברתי-כלכלי.

בעת קריאת הנתונים חשוב לזכור כי הם מייצגים תפיסות ועמדות **סובייקטיביות** של הנשאלים, וכי כאשר הדבר אפשרי חשוב לבחון אותם באופן השוואתי (למשל לעומת שנים קודמות) כדי לעמוד על מלוא משמעותם. זאת ועוד, ידוע כי לקבוצות משיבים שונות, הנבדלות זו מזו מבחינת רקע תרבותי או שלב חינוך, יש נטייה לפרש היגדים באופנים מעט שונים ולהשיב באופן שונה על שאלות הסקרים, ועל כן יש לפרש הבדלים אלו בזהירות הראויה.

פירוט הממצאים

פרק 1: שותפות הורים בבית הספר – דיווחי מנהלים, מורים והורים (בבתי ספר יסודיים, בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות)

בפרק זה יובאו נתונים על שותפות הורים בבית הספר וייבחנו התקשורת ומידת שיתוף הפעולה בין בית הספר להורים על פי תפיסת המנהלים, המורים וההורים. תחילה יוצגו נתוני המנהלים והמורים ולאחריהם נתוני ההורים.

כאמור, יחסים תקינים ופוריים בין בית הספר לבין ההורים הם תנאי חשוב ליצירת שותפות חינוכית ואווירה חיובית, הן במישור הלימודי והן במישור החברתי, שכן לשתי המערכות (המשפחתית והחינוכית) אינטרס משותף לקדם את טובת הילד, תוך הכרה הדדית בהשפעה הייחודית של כל צד¹⁰. הבסיס לכינון שותפות חינוכית הוא ערוץ תקשורת פתוח בין בית הספר להורים, כך שהם יהיו מעודכנים בכל הנעשה עם ילדיהם. נהוג להבחין בין ארבע רמות של השתתפות הורים: קבלת מידע, התייעצות, שותפות והעצמה¹¹. בכל רמה מעורבות ההורים בבית הספר גבוהה יותר מברמה שקדמה לה. ביטויי השותפות ויישומיה גמישים ודינמיים, ונקבעים במשותף על-ידי הנהלת בית הספר ונציגות ההורים¹⁰.

המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" מבקש לבחון את התקשורת בין בית הספר לבין ההורים ולבדוק באיזו מידה בית הספר מעדכן ומיידע את ההורים בהתקדמות הלימודית של ילדיהם ובפעילות בית הספר. הנתונים נאספו בקרב מנהלים ומורים בבתי ספר יסודיים, בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות. כיוון שבשנת הלימודים תשע"ז לא נאספו נתונים בנושא, יוצגו להלן נתוני תשע"ו של המדד המסכם בנושא שותפות הורים וההיגדים המרכיבים אותו.

ראשית יובאו נתוני המנהלים ולאחר מכן נתוני המורים. ההיגדים המרכיבים מדד זה מוצגים להלן:

מדד מסכם: שותפות הורים בבית הספר – דיווחי מנהלים ומורים ¹²
א. "בית הספר מיידע את ההורים באופן שוטף על הנעשה בו"
ב. "להורים יש אוזן קשבת בבית הספר בכל שאלה, בעיה או תלונה שעולה"
ג. "הורי התלמידים נמצאים בקשר קבוע טלפוני, מייל, סמס וכד', עם המחנך כדי להתעדכן במצבו של הילד שלהם"
ד. "המורים בבית הספר מתייעצים עם ההורים כיצד כדאי לשפר את ההתקדמות הלימודית של הילד שלהם"

¹⁰ אתר שפ"י: נפגשים – מסע רפלקטיבי להבניית שותפות חינוכית בין צוותי החינוך וההורים:

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Shefi/HorimMishpacha/kidum/yeda.htm>

¹¹ Davidson, S. (1998). Spinning the wheel of participation. *Planning* (3), 14-15.

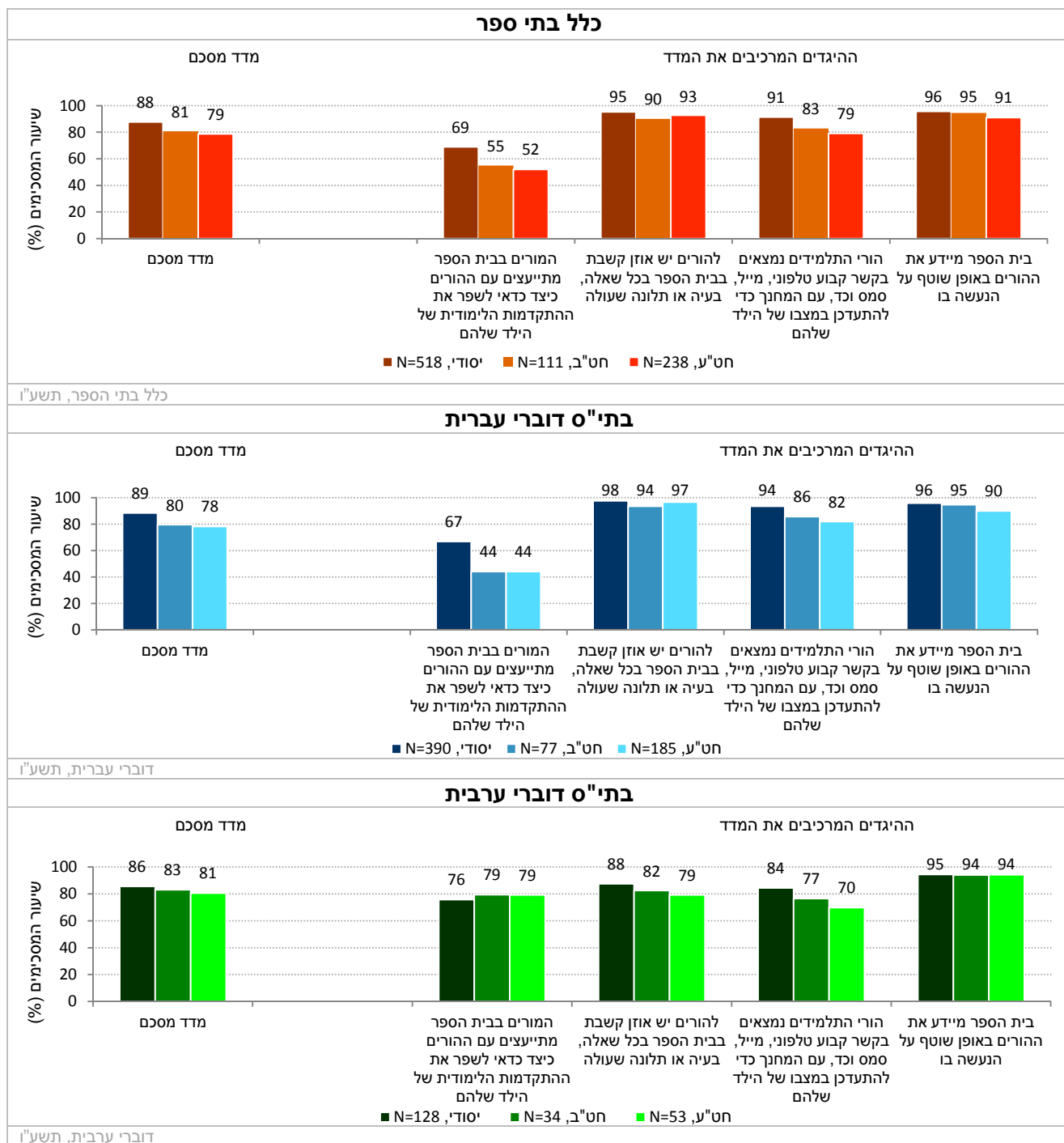
¹² סולם התשובות להיגדים מנהל דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שצינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאוד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

שותפות הורים בבית הספר - לפי דיווחי מנהלים (בבתי ספר יסודיים, בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות)

א. נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו – לפי מגזר שפה

בתרשים 1 מוצגים דיווחי המנהלים עבור נתוני המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו, בחלוקה לפי שלב חינוך - בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית.

תרשים 1: דיווחי מנהלים על שותפות הורים בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

דיווחי המנהלים מלמדים כי קיימת שונות רבה בתפיסות השותפות והתקשורת בין בית הספר להורים בשלושת שלבי הגיל השונים. השותפות והתקשורת הדוקות יותר בבתי הספר היסודיים (88%) בהשוואה לחטיבות הביניים (81%) ולחטיבות העליונות (79%). שני ההיבטים הבולטים ביותר בקשר שבין בית הספר להורים, בכל שלבי הגיל, הם יידוע שוטף של ההורים על הנעשה בבית הספר ומתן אוזן קשבת בבית הספר בכל שאלה, בעיה או תלונה שעולה.

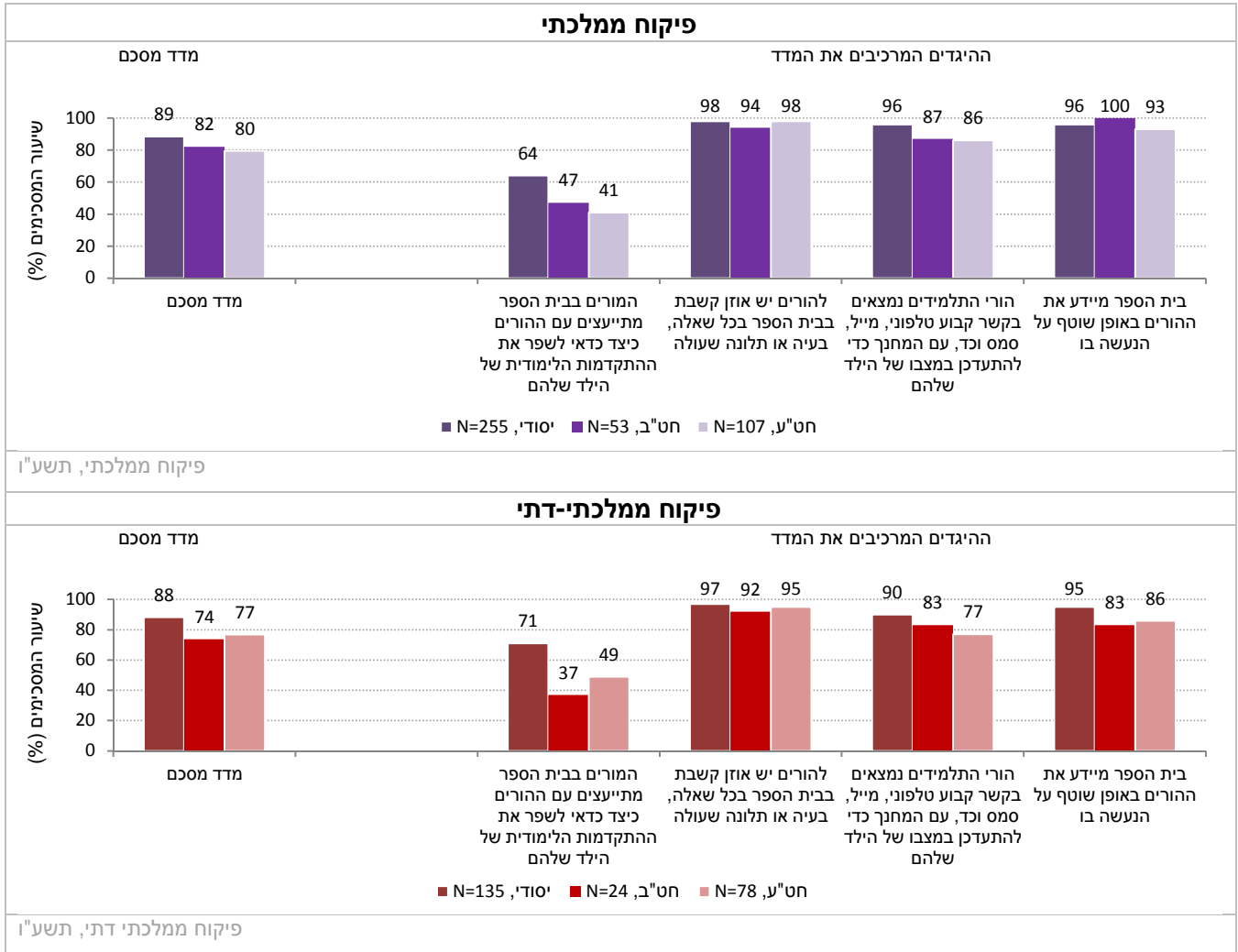
בכל שלבי הגיל, הקשר עם בית הספר נתפס בעיקרו כקשר מקצועי שבו המחנך מעדכן את ההורים, ופחות כהתייעצות עם ההורים כיצד לשפר את ההתקדמות הלימודית של ילדיהם (קשר לצורך עדכון במצב הילד: 91% מהמנהלים בבתי הספר היסודיים, 83% בחטיבות הביניים ו-79% בחטיבות העליונות; התייעצות עם ההורים: 69%, 55% ו-52% בהתאמה).

בבחינת הנתונים שהתקבלו בתוך כל מגזר שפה, נמצא כי בשני מגזרי השפה, עם העלייה בשלבי החינוך קיימת מגמת ירידה של הערכת התקשורת עם ההורים. עם זאת, בעוד בין שני מגזרי השפה אין הבדל של ממש בשיעור ההורים המדווחים כי בית הספר מיידע באופן שוטף על הנעשה בו, אפשר לראות כי הורים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו יותר מהורים בבתי ספר דוברי עברית כי המורים בבית הספר מתייעצים איתם כיצד לשפר את ההתקדמות הלימודית של ילדם (79% לעומת כ-50% בהתאמה). מנגד, הורים בבתי ספר דוברי עברית דיווחו יותר מהורים בבתי ספר דוברי ערבית כי יש להם אוזן קשבת בבית הספר (כ-97% לעומת כ-83% בהתאמה).

ב. נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו – לפי סוג פיקוח

בתרשים 2 מוצגים דיווחי המנהלים עבור נתוני המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך בבתי ספר דוברי עברית ובחלוקה לפי סוג פיקוח.

תרשים 2: דיווחי מנהלים בבתי ספר דוברי עברית על שותפות הורים בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי סוג פיקוח ושלב חינוך (תשע"ו)

השוואה לפי סוג פיקוח מראה כי מנהלי בתי ספר שבפיקוח הממלכתי-דתי דיווחו פחות על שותפות הורים, בהשוואה לעמיתיהם שבפיקוח הממלכתי. כך, כ-81% מהמנהלים בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות שבפיקוח הממלכתי דיווחו כי בבית ספרם קיימת שותפות הורים במידה רבה או רבה מאוד, לעומת כ-75% בלבד מעמיתיהם שבפיקוח הממלכתי-דתי. בדיווחי המנהלים בבתי הספר היסודיים אין הבדל של ממש בין סוגי הפיקוח.

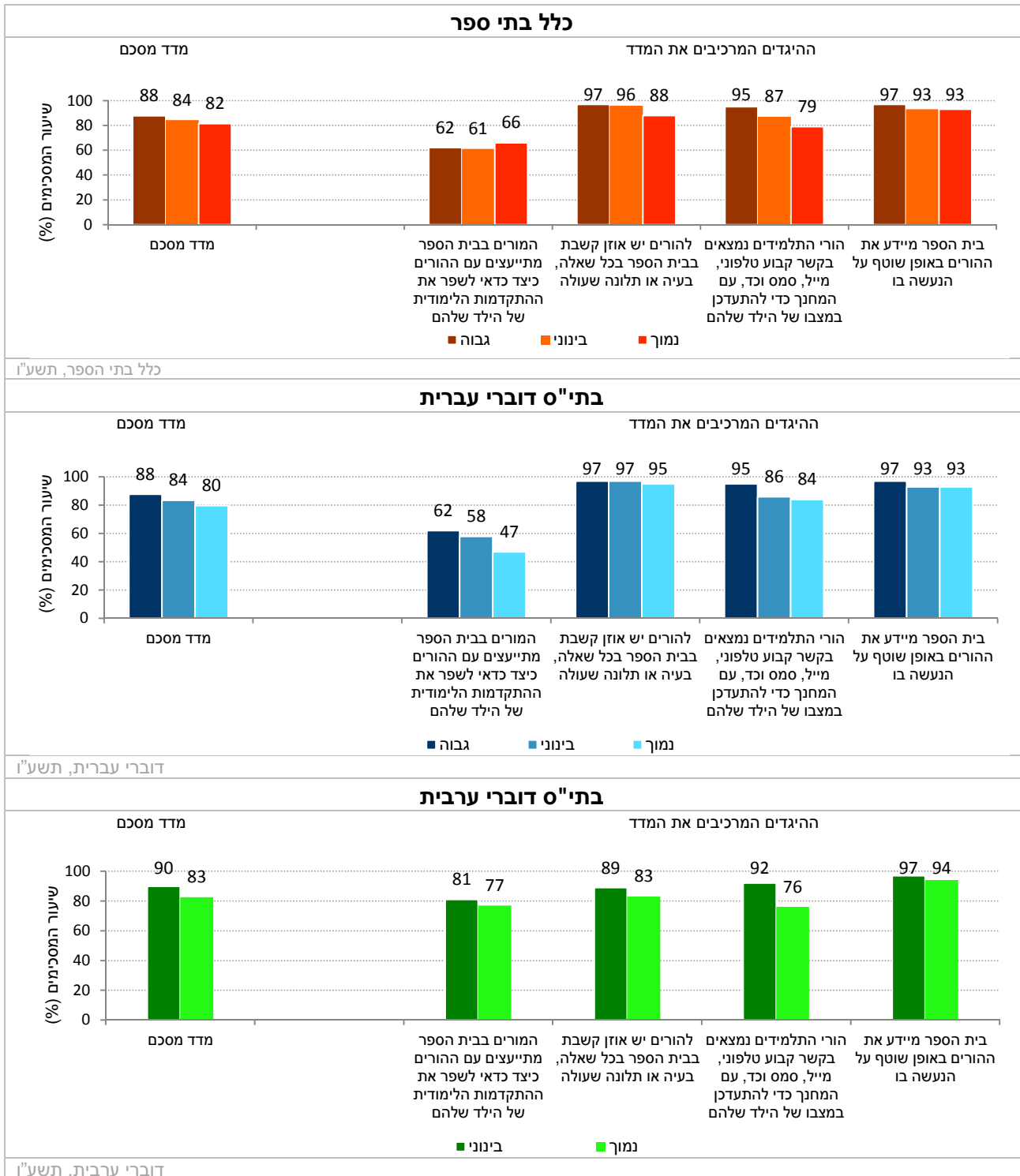
עוד עולה מהנתונים כי בחטיבות הביניים קיימים פערי דיווח של 17% בין מנהלים שבפיקוח הממלכתי לבין עמיתיהם שבפיקוח הממלכתי-דתי בעניין המידה שבה בית הספר מיידע את ההורים באופן שוטף על הנעשה בו 100% לעומת 83% בהתאמה). עוד פערי דיווח גדולים לטובת הפיקוח הממלכתי, בהשוואה לפיקוח הממלכתי-דתי, נמצאו גם בדיווח של מנהלי החטיבות העליונות בעניין הקשר הקבוע של ההורים עם

בית הספר (86% לעומת 77% בהתאמה). מנגד אפשר לראות כי מנהלים בבתי הספר היסודיים ובחטיבות העליונות שבפיקוח הממלכתי-דתי דיווחו יותר מעמיתיהם שבפיקוח הממלכתי כי המורים בבית הספר מתייעצים עם ההורים **כיצד כדאי לשפר את ההתקדמות הלימודית של ילדם** (בבתי הספר היסודיים - 71% לעומת 64% בהתאמה; בחטיבות העליונות – 49% לעומת 41% בהתאמה).

ג. נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו – לפי רקע חברתי-כלכלי

בתרשים 3 מוצגים דיווחי המנהלים עבור נתוני המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי רקע חברתי-כלכלי בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית¹³.

תרשים 3: דיווחי מנהלים על שותפות הורים בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי מגזר שפה ורקע חברתי-כלכלי (תשע"ו)

¹³ עקב גודל מדגם קטן בקרב מנהלים דוברי ערבית הנתונים מוצגים רק בחלוקה לפי רקע חברתי-כלכלי ולא לפני שלב חינוך

מתרשים 3 עולה כי מקרב כלל המנהלים, מנהלי בתי ספר מרקע חברתי-כלכלי גבוה דיווחו יותר על שותפות הורים במידה רבה או רבה מאוד (88%), לעומת 82% מהמנהלים בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי נמוך ו-84% מהמנהלים בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי בינוני.

כמו כן אפשר לראות כי מקרב המנהלים דוברי העברית, 62% בבתי ספר מרקע גבוה דיווחו כי המורים בבית הספר מתייעצים עם ההורים כיצד לשפר את ההתקדמות הלימודית של ילדם, לעומת 58% בבתי ספר מרקע בינוני ו-47% מרקע נמוך. עוד עולה מהנתונים כי 95% מהמנהלים בבתי ספר דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי גבוה דיווחו כי הורי התלמידים נמצאים בקשר קבוע עם המחנך, לעומת כ-85% בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי בינוני ונמוך.

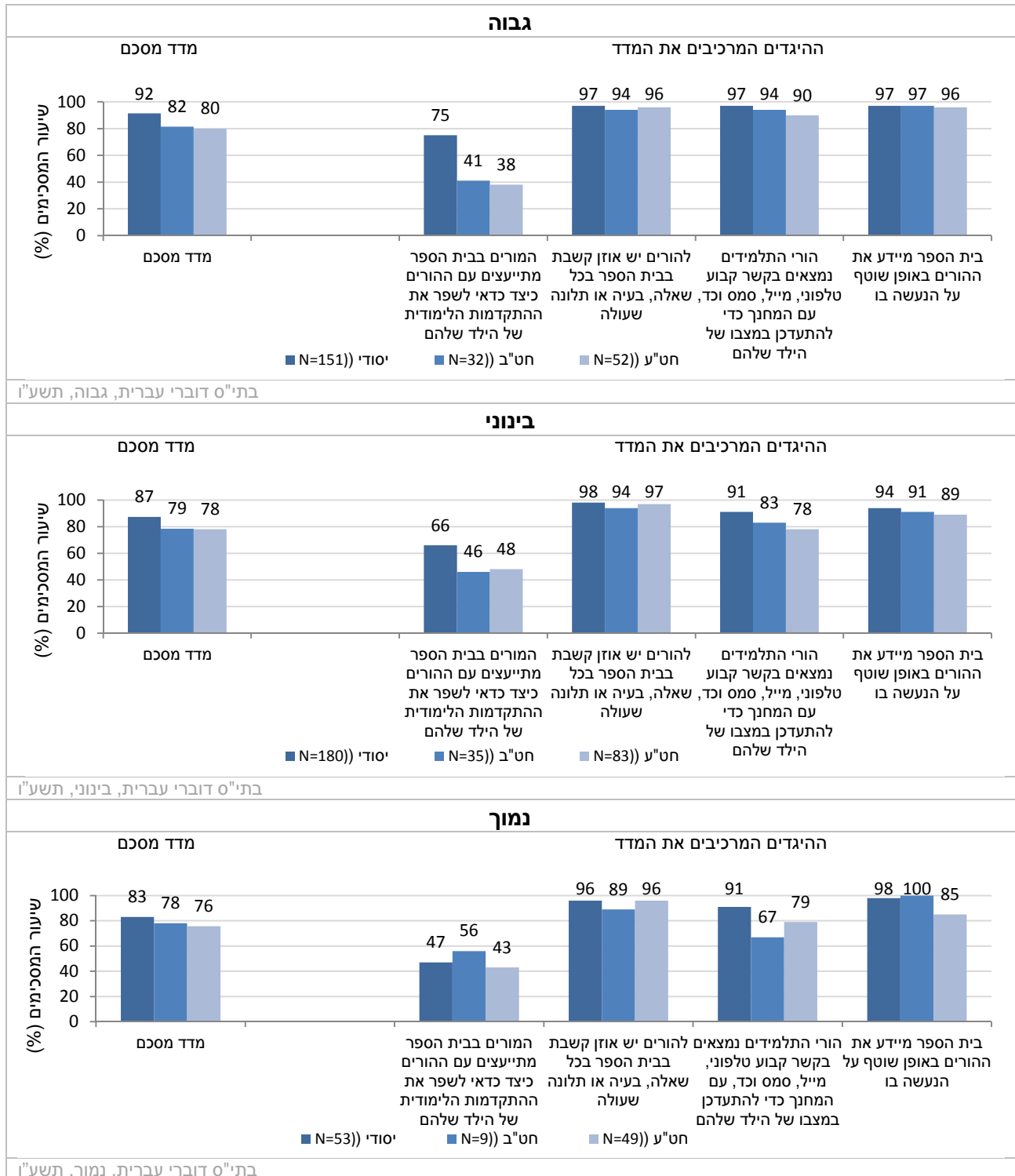
מנהלים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו יותר ממנהלים בבתי ספר דוברי עברית כי המורים בבית הספר מתייעצים עם ההורים כיצד לשפר את ההתקדמות הלימודית של ילדם, אך הם דיווחו פחות ממנהלים בבתי ספר דוברי עברית כי להורים יש אופן קשבת בבית הספר. מהתרשים גם עולה כי 92% מהמנהלים בבתי ספר דוברי ערבית מרקע בינוני דיווחו כי הורי התלמידים נמצאים בקשר קבוע עם המחנך, לעומת 76% בלבד מעמיתיהם בבתי ספר דוברי ערבית מרקע נמוך. דיווח זה נמוך ב-8% מדיווחיהם של מנהלים בבתי ספר דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי זהה.

ד. נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו – לפי רקע חברתי-כלכלי ושלב חינוך

בתרשים 4 מוצגים דיווחי המנהלים עבור נתוני המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנת הלימודים תשע"ו, בבתי ספר דוברי עברית¹⁴ ובחלוקה לפי רקע חברתי-כלכלי ושלב חינוך.

תרשים 4: דיווחי מנהלים בבתי ספר דוברי עברית על שותפות הורים בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי שלב חינוך ורקע חברתי-כלכלי (תשע"ו)

¹⁴ בשל היקפו המצומצם של מדגם המנהלים בבתי ספר דוברי עברית לא הייתה אפשרות לעשות ניתוח משולב של שלב חינוך ורקע חברתי-כלכלי.

מתרשים 4 עולה כי מקרב המנהלים בבתי ספר יסודיים דוברי עברית, מנהלי בתי ספר מרקע חברתי-כלכלי גבוה דיווחו על הקשר ההדוק ביותר בין בית הספר לבין ההורים; לאחריהם מנהלי בתי ספר מרקע חברתי-כלכלי בינוני ולבסוף מנהלי בתי ספר מרקע חברתי-כלכלי נמוך. כמו כן אפשר לראות כי בכל שלוש הרמות החברתיות-כלכליות, עם העלייה בשלב החינוך פוחת הקשר בין בית הספר להורים.

זאת ועוד, בבתי ספר דוברי עברית יותר מ-90% ממנהלי חטיבות הביניים והחטיבות העליונות בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי גבוה דיווחו כי הורי התלמידים נמצאים בקשר קבוע עם המחנך של ילדם, לעומת כ-80% בלבד ממנהלי חטיבות הביניים והחטיבות העליונות מרקע חברתי-כלכלי בינוני, ואילו מקרב מנהלים בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי נמוך רק 67% ממנהלי חטיבות הביניים ו-79% ממנהלי החטיבות העליונות דיווחו כן. זאת ועוד, 38% ממנהלי חטיבות הביניים מרקע חברתי-כלכלי גבוה דיווחו כי המורים בבית הספר מתייעצים עם ההורים בנוגע לשיפור ההתקדמות הלימודית של ילדם, דיווח נמוך בכ-7% מדיווחי עמיתיהם בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי בינוני ונמוך.

עוד עולה מהתרשים כי בבתי ספר דוברי עברית, כ-98% ממנהלי בתי הספר היסודיים והחטיבות העליונות מרקע חברתי-כלכלי בינוני דיווחו כי להורי התלמידים יש אוזן קשבת בבית הספר במידה רבה או רבה מאוד, לעומת 94% ממנהלי חטיבות הביניים. כמו כן, כשני שלישים ממנהלי בתי הספר היסודיים דיווחו כי המורים בבית הספר מתייעצים עם ההורים על שיפור ההתקדמות הלימודית של ילדם, לעומת כמחצית ממנהלי חטיבות הביניים והחטיבות העליונות. לעומתם, אפשר לראות כי בבתי הספר היסודיים מרקע חברתי-כלכלי נמוך, רק כמחצית מהמנהלים דיווחו כי המורים בבית הספר מתייעצים עם ההורים על שיפור ההתקדמות הלימודית של ילדם.

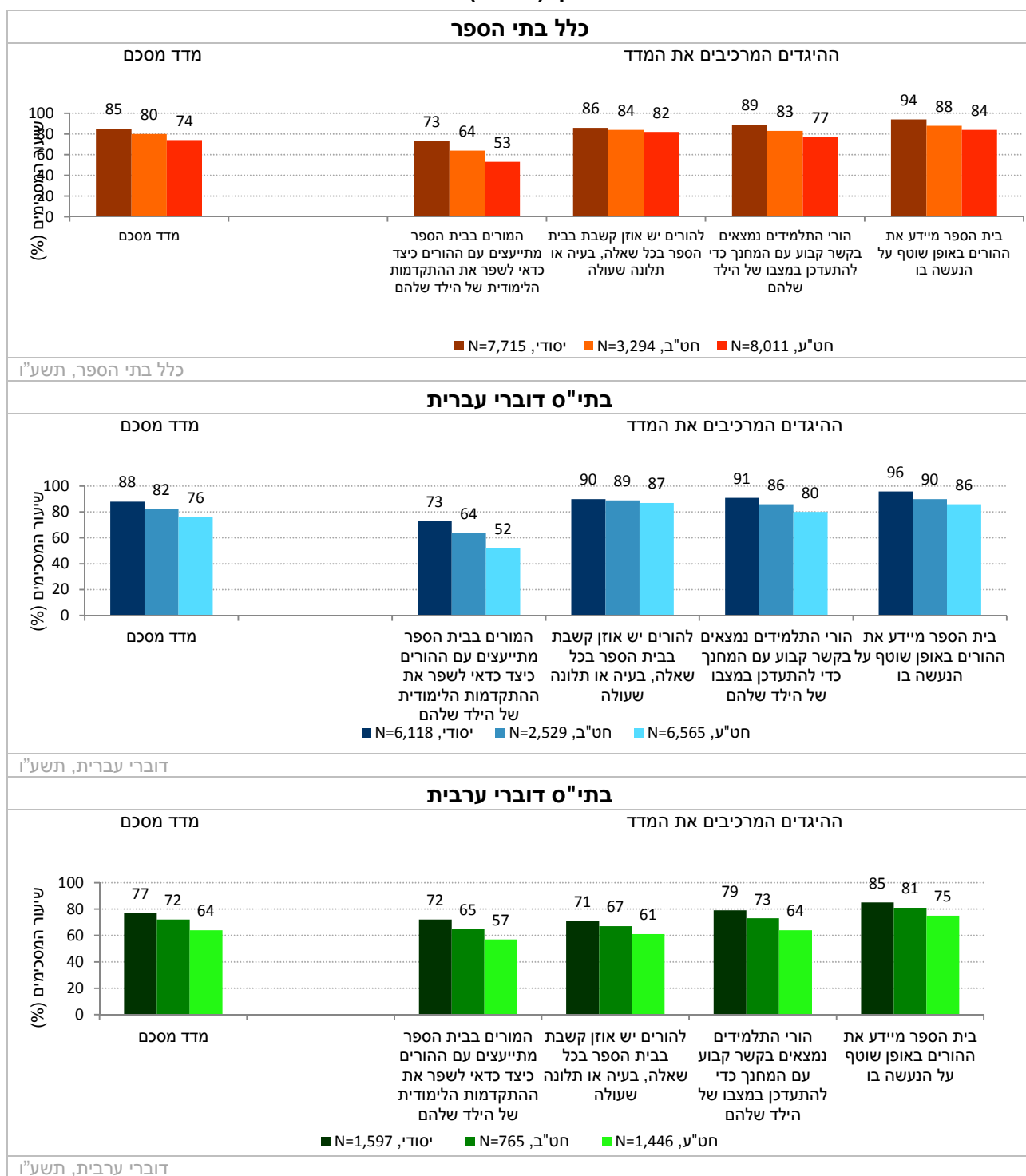
לבסוף, אפשר לראות כי בדומה לתרשים 3, הפערים הגדולים ביותר בין רמות הרקע החברתי-כלכלי הם בעיקר בנושא התייעצות המורים עם ההורים בבתי הספר היסודיים, וכי עם הירידה ברקע החברתי-כלכלי חלה ירידה גם בשיעור דיווחי המנהלים. פער נוסף נמצא גם בדיווחי המנהלים של חטיבות הביניים והחטיבות העליונות בנוגע לקשר של הורי התלמידים עם מחנך הכיתה. גם במקרה זה, עם הירידה ברקע החברתי-כלכלי חלה ירידה גם בדיווחי המנהלים.

שותפות הורים בבית הספר - לפי דיווחי מורים בכל שלבי החינוך

א. נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו – לפי מגזר שפה

בתרשים 5 מוצגים דיווחי המורים עבור נתוני המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו - לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית.

תרשים 5: דיווחי מורים על שותפות הורים בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

מתרשים 5 עולה כי בשנת תשע"ו דיווחו כ-80% מהמורים על **שיתוף ההורים בחיי בית הספר**. שיעורי הסכמה גבוהים יחסית נרשמו בבתי הספר היסודיים (85%) לעומת חטיבות הביניים (80%) והחטיבות העליונות (74%).

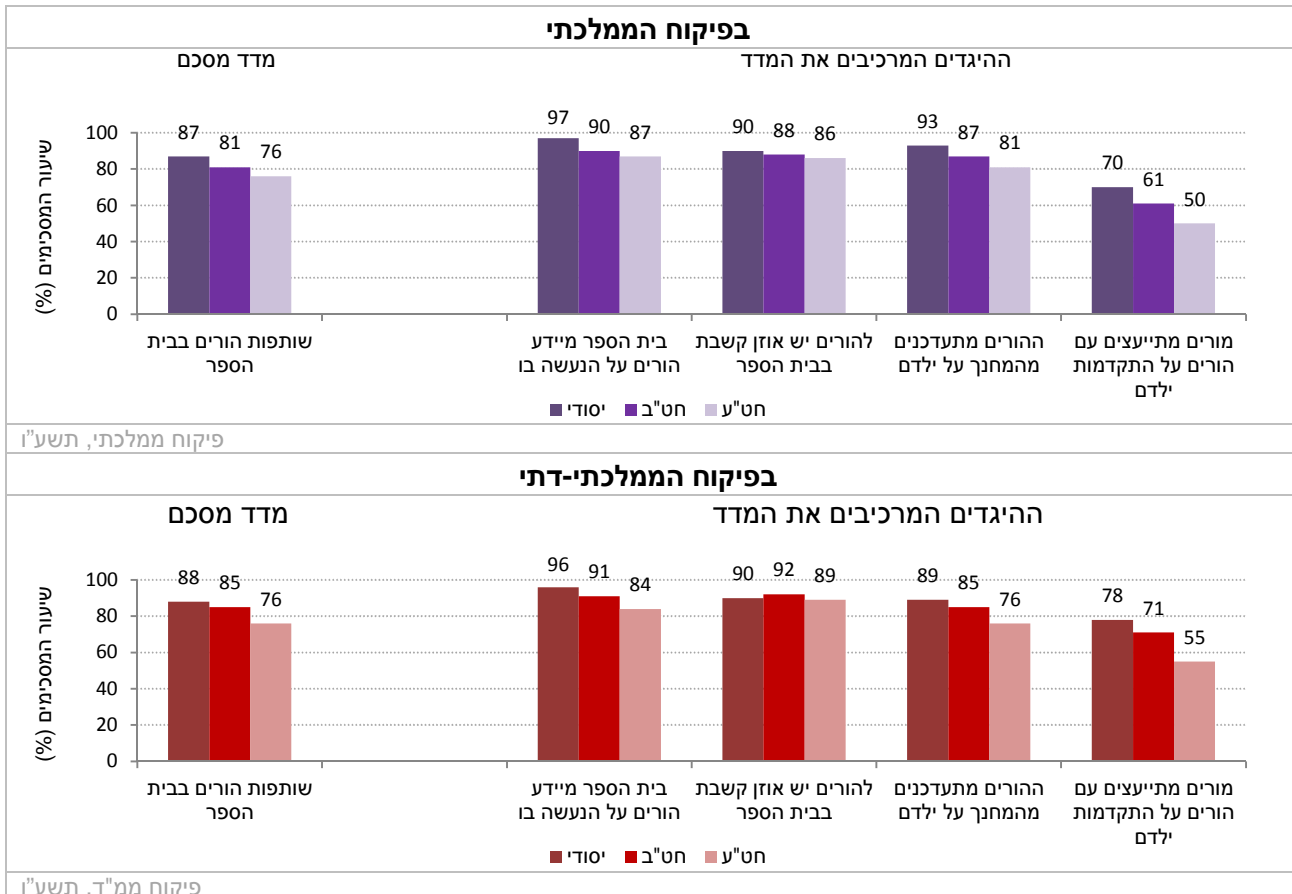
התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת על פערים בין ההיגדים השונים. שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר נרשמו בהיגד העוסק ב**יידוע ההורים על הנעשה בבית הספר**, ושיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר - בהיגד העוסק ב**התייעצות עם ההורים על התקדמות ילדם**.

אשר למדד המסכם אפשר לראות כי בהשוואה בין שני מגזרי השפה, **שיעורי הסכמה גבוהים בכ-10% נרשמו בבתי ספר דוברי עברית, בהשוואה לבתי ספר דוברי ערבית**, בשלושת שלבי החינוך. הפער הגדול ביותר נרשם בחטיבות העליונות (76% לעומת 64%, בהתאמה). כמו כן, **בכל אחד משלבי החינוך דיווחי המורים בנוגע להתייעצות עם ההורים דומים בשני מגזרי השפה**, ואילו בשאר ההיבטים הדיווחים בבתי ספר דוברי עברית היו גבוהים בהשוואה לבתי ספר דוברי ערבית. הפער הבולט ביותר נמצא בהיגד "להורים יש אופן קשבת בבית הספר" (כ-90% לעומת כ-65%, בהתאמה).

ב. נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו – לפי סוג פיקוח

בתרשים 6 מוצגים דיווחי המורים בבתי ספר דוברי עברית עבור נתוני המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך ולפי סוג פיקוח - ממלכתי וממלכתי-דתי.

תרשים 6: דיווחי מורים בבתי ספר דוברי עברית על שותפות הורים בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי סוג פיקוח ושלב חינוך (תשע"ו)

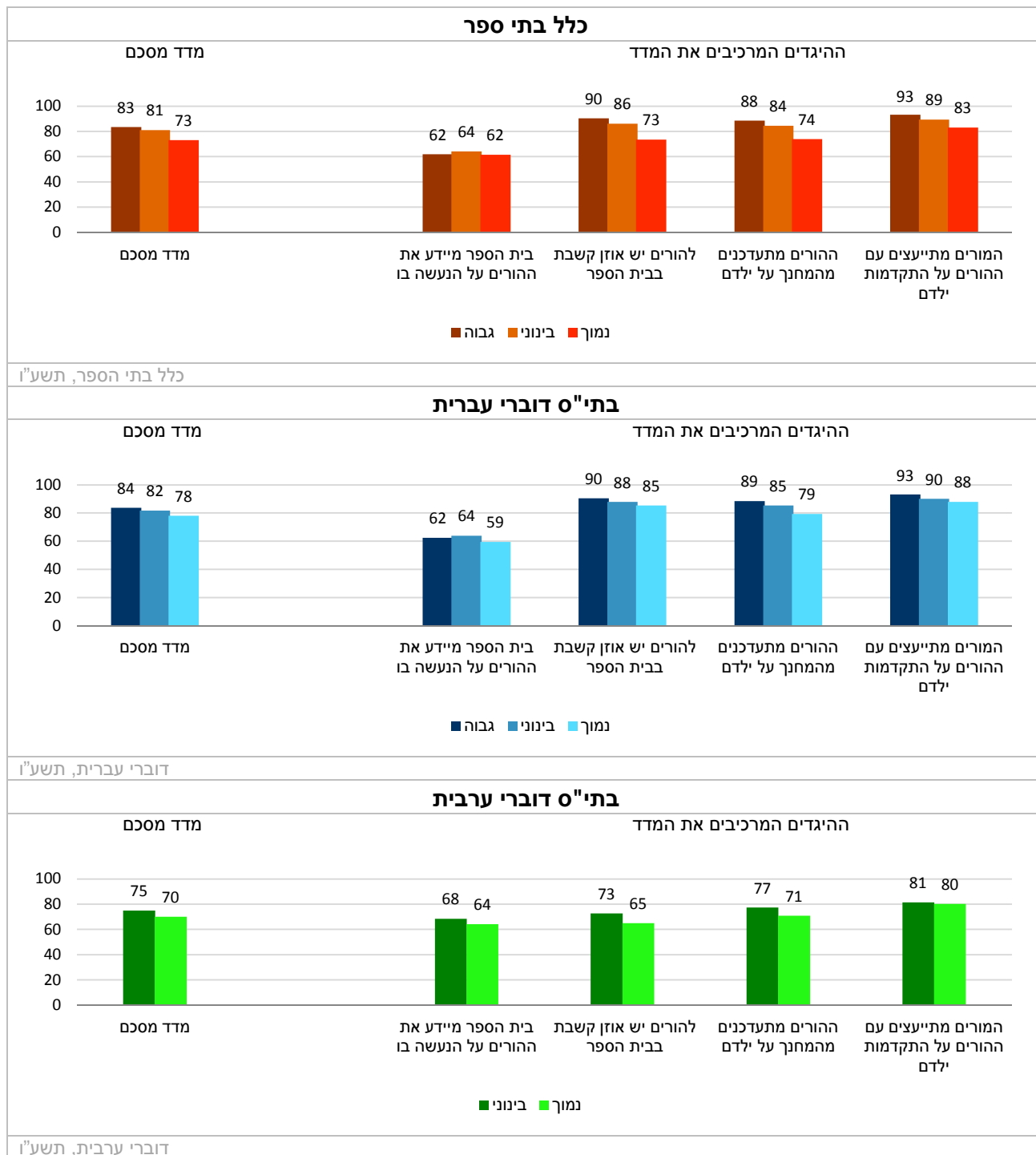

בחלוקה לפי סוג פיקוח אפשר לראות כי שיעורי הדיווח דומים בקרב מורים בבתי ספר שבפיקוח הממלכתי ומורים בבתי ספר שבפיקוח הממלכתי-דתי. עם זאת, מורים בבתי ספר שבפיקוח הממלכתי-דתי דיווחו יותר על התייעצות עם ההורים בנוגע להתקדמות ילדם, בהשוואה לעמיתיהם בבתי ספר שבפיקוח הממלכתי (כ-70% וכ-60%, בהתאמה). לעומת זאת, מורים בבתי ספר שבפיקוח הממלכתי דיווחו יותר כי הורי התלמידים מתעדכנים מהמחנך על ילדם, בהשוואה לעמיתיהם בבתי ספר שבפיקוח הממלכתי-דתי (כ-87% וכ-84%, בהתאמה).

ג. נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו – לפי רקע חברתי-כלכלי

בתרשים 7 מוצגים דיווחי המורים עבור נתוני המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי מגזר שפה ורקע חברתי-כלכלי בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית.¹⁵

תרשים 7: דיווחי מורים על שותפות הורים בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי מגזר שפה ורקע חברתי-כלכלי (תשע"ו)

¹⁵ עקב גודל מדגם קטן בקרב מורים דוברי ערבית הנתונים מוצגים רק בחלוקה לפי רקע חברתי-כלכלי

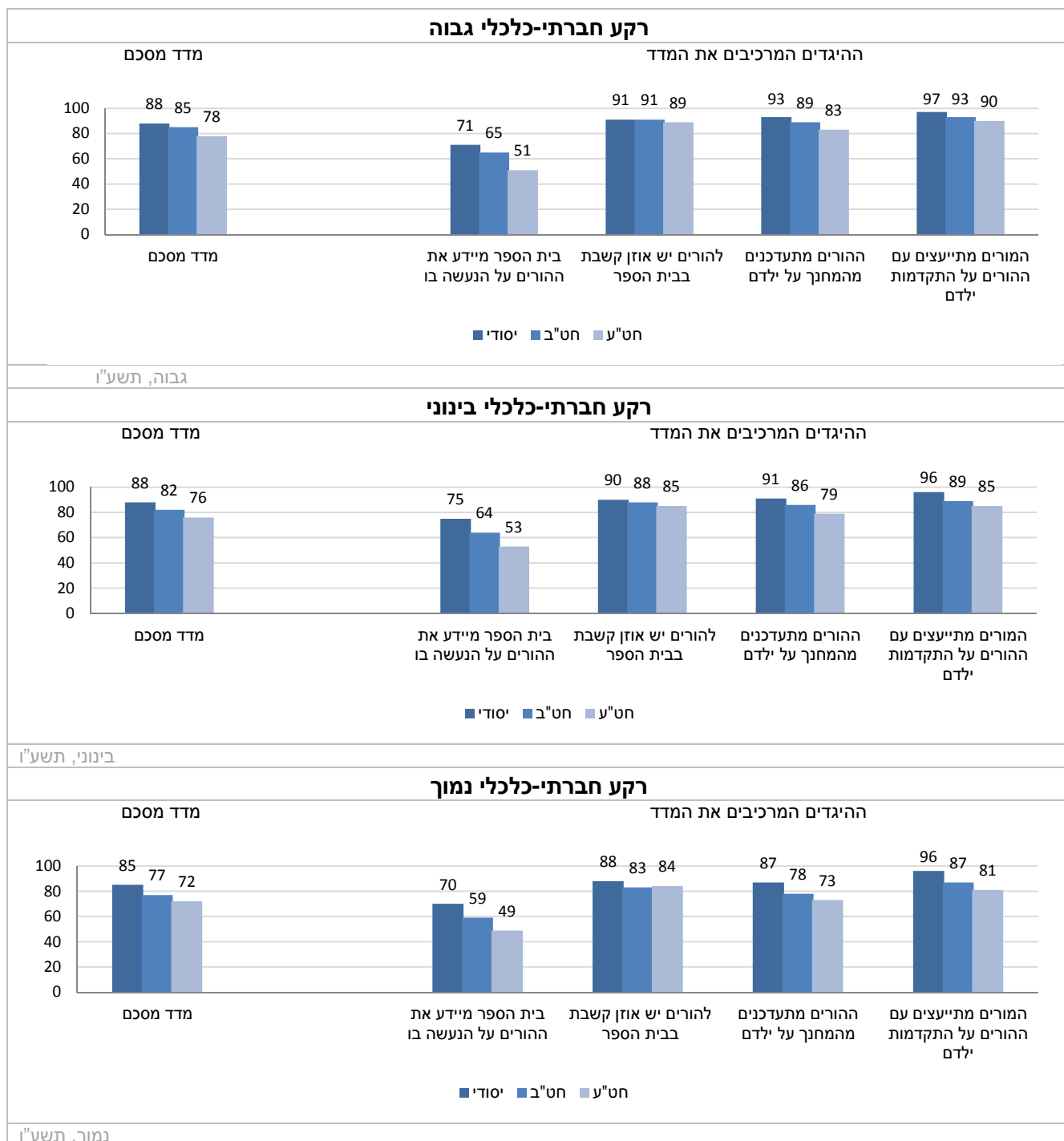
מתרשים 7 עולה כי לפי דיווחי המורים, ככל שהרקע החברתי-כלכלי של בית הספר גבוה יותר, כך עולה מידת השותפות של ההורים בבית הספר. בהקשר זה, בבתי ספר דוברי עברית פערי הדיווח הגדולים ביותר הם בנושא התעדכנות ההורים על ידי מחנך הכיתה (בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי גבוה: 89%, בינוני: 85%, נמוך: 79%), ואילו בבתי ספר דוברי ערבית, פערי הדיווח הגדולים ביותר הם בנושא מתן אוזן קשבת להורים (בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי בינוני: 73%, נמוך: 65%).

עוד עולה מהנתונים כי בדיווחי המורים קיימים פערים בין בתי ספר דוברי ערבית לבתי ספר דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי זהה. למשל, בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי בינוני רק 73% מהמורים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו כי להורים יש אוזן קשבת בבית הספר, לעומת 88% בבתי ספר דוברי עברית. בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי נמוך רק 71% מהמורים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו שההורים מתעדכנים מהמחנך על ילדם, לעומת 79% בבתי ספר דוברי עברית. פער דומה נמצא גם בדיווחי המורים בנוגע להתייעצות עם ההורים על התקדמות ילדם.

ד. נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו – לפי רקע חברתי-כלכלי ושלב חינוך

בתרשים 8 מוצגים דיווחי המורים עבור נתוני המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו בבתי ספר דוברי עברית¹⁶, בחלוקה לפי רקע חברתי-כלכלי ושלב חינוך.

תרשים 8: דיווחי מורים בבתי ספר דוברי עברית על שותפות הורים בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי שלב חינוך ורקע חברתי-כלכלי (תשע"ו)

¹⁶ בשל היקפו המצומצם של מדגם המורים בבתי ספר דוברי ערבית לא הייתה אפשרות לעשות ניתוח משולב של שלב חינוך ורקע חברתי-כלכלי.

מתרשים 8 עולה כי לפי דיווחי המורים, בעוד שיעורי השותפות של ההורים בבתי הספר היסודיים דומים בשלוש הרמות החברתיות-כלכליות, יש פערים בנושא זה בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות: בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי גבוה דווח יותר על שותפות ההורים, בהשוואה לבתי ספר מרקע בינוני ונמוך. עם זאת אפשר לראות כי בבתי הספר היסודיים מרקע חברתי-כלכלי גבוה ונמוך, שיעורי המורים שדיווחו כי בית הספר מיידע את ההורים על הנעשה בו דומים (כ-70%), וגבוהים יותר בבתי ספר יסודיים מרקע חברתי-כלכלי בינוני (75%). עוד עולה כי בחטיבות העליונות קיים בדיווחי המורים פער של כ-10% בין בתי ספר מרקע חברתי-כלכלי נמוך לבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי גבוה בעניין התייעצות עם ההורים על התקדמות ילדם וכן התעדכנות ההורים מהמחנך בנוגע לילדם (המורים בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי גבוה דיווחו יותר על כל אחד מהיבטים).

לבד מזאת, מתרשים 8 עולה כי לרוב, עם הירידה בשלב החינוך וברקע החברתי-כלכלי יורדים גם שיעורי הדיווח של המורים בנוגע למידת השותפות של ההורים בבית הספר.

שותפות הורים בבית הספר - לפי דיווחי הורים בכל שלבי החינוך

בתרשים 9 מוצגים דיווחי ההורים עבור נתוני המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו, בחלוקה לפי כלל ההורים, הורים לתלמידים בבתי ספר דוברי עברית והורים לתלמידים בבתי ספר דוברי ערבית.

ההורים נשאלו אם ערוץ התקשורת בינם לבין בית הספר מאפשר להם להיות מעודכנים במה שקורה עם ילדם בבית הספר ובמתרחש בבית הספר באופן כללי (מתן מידע ברמת הפרט והמערכת), אם הם מעורבים באופן פעיל בנעשה בבית הספר (מעורבות פעילה), ואם בית הספר מזמן ומאפשר שותפות אמיתית (הזמנה לשותפות ונגישות). המדד "שותפות הורים בבית הספר" מבקש לבחון את התקשורת ואת מידת העדכון, המעורבות ושיתוף הפעולה בין ההורים לבית הספר, על סמך דיווחיהם.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: שותפות הורים בבית הספר
מתן מידע ברמת הפרט והמערכת (שקיפות)
א. "בית הספר מעדכן אותך באופן שוטף בכל הנוגע לתפקוד הלימודי של ילדך בבית הספר, כולל ציונים, נוכחות בשיעורים וכדומה."
ב. "בית הספר מעדכן אותך באופן שוטף בכל הנוגע לתפקוד החברתי של ילדך בבית הספר, כולל השתלבות בכיתה, יחס לחברים ודומה."
ג. "בית הספר מעדכן אותך באופן שוטף בכל הנוגע לנעשה בבית הספר, כגון אירועים, טקסים וכדומה."
מעורבות פעילה
ד. "אתה נמצא בקשר קבוע טלפוני, מייל, סמס, עם המחנך כדי להתעדכן במצבו של ילדך."
ה. "אתה מרגיש שותף בקידום בית הספר ומטרותיו. כלומר, משתפים אותך בסוגיות כגון: לאילו כיוונים כדאי לבית הספר להתפתח, מה יהיה חשוב שיהיה בבית הספר ומה חשוב פחות וכדומה."
הזמנה לשותפות ונגישות
ו. "אתה מרגיש שיש לך אוזן קשבת בבית הספר בכל שאלה, בעיה או תלונה שעולה."
ז. "המורים בבית הספר מתייעצים איתך כיצד כדאי לשפר את ההתקדמות הלימודית של ילדך."
ח. "בית הספר נותן לך הזדמנויות מספיקות להשתתף בפעילויות בית ספריות כמו בהכנת מסיבות, ליווי לטיולים וכדומה."

תרשים 9: דיווחי הורים על שותפות הורים בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי מגזר שפה ושלב חינוך בשנת תשע"ו

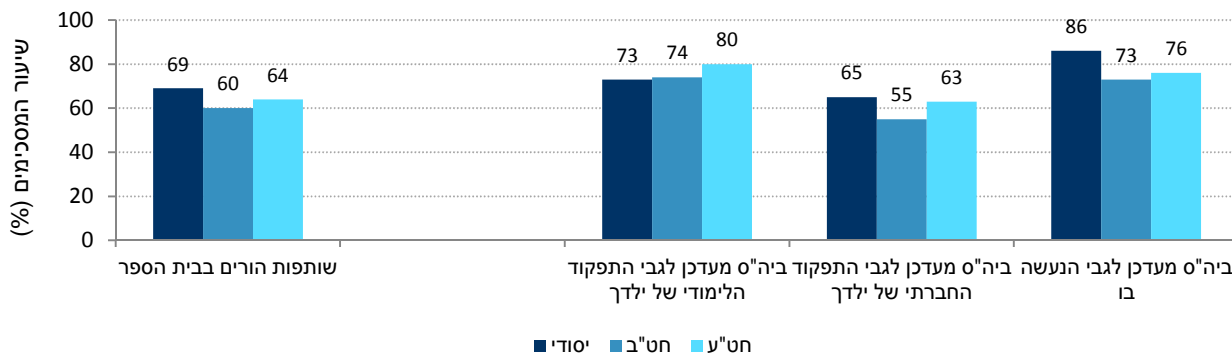

← המשך התרשים בעמוד הבא

שותפות הורים בבית הספר – בבתי ספר דוברי עברית

מדד מסכם

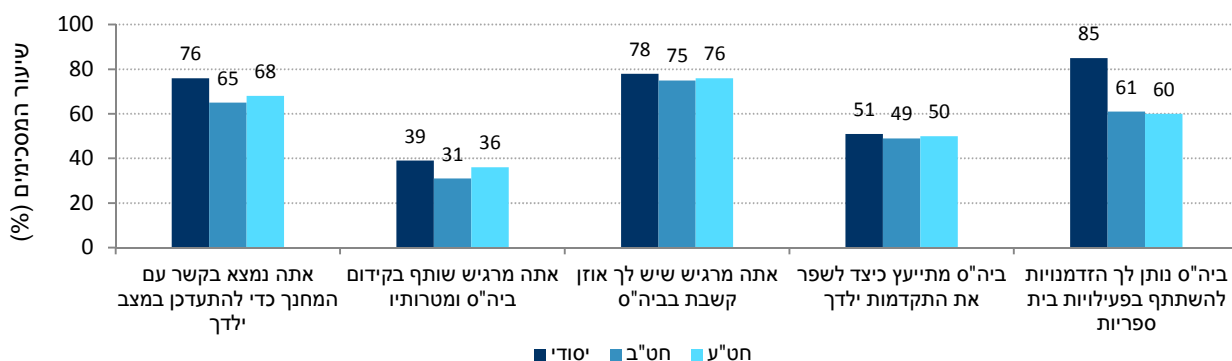
ההיגדים המרכיבים את המדד
מתן מידע ברמת הפרט והמערכת (שקיפות)

ההיגדים המרכיבים את המדד (המשך)

מעורבות פעילה

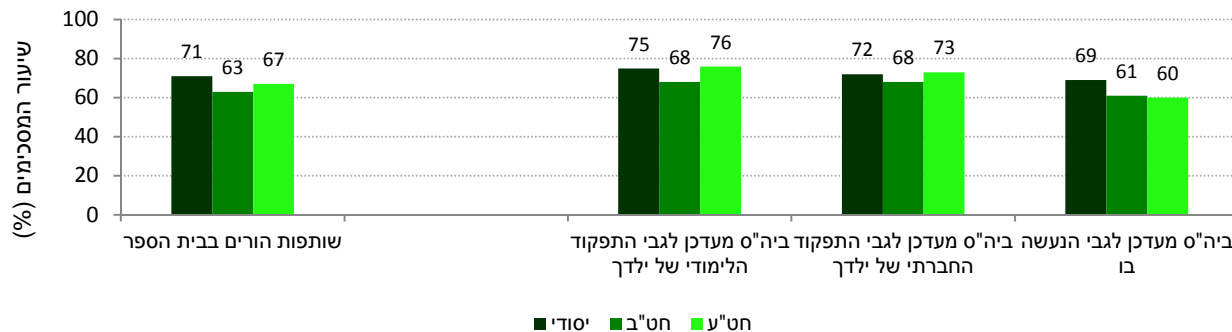
הזמנה לשותפות ונגישות

שותפות הורים בבית הספר – בבתי ספר דוברי ערבית

מדד מסכם

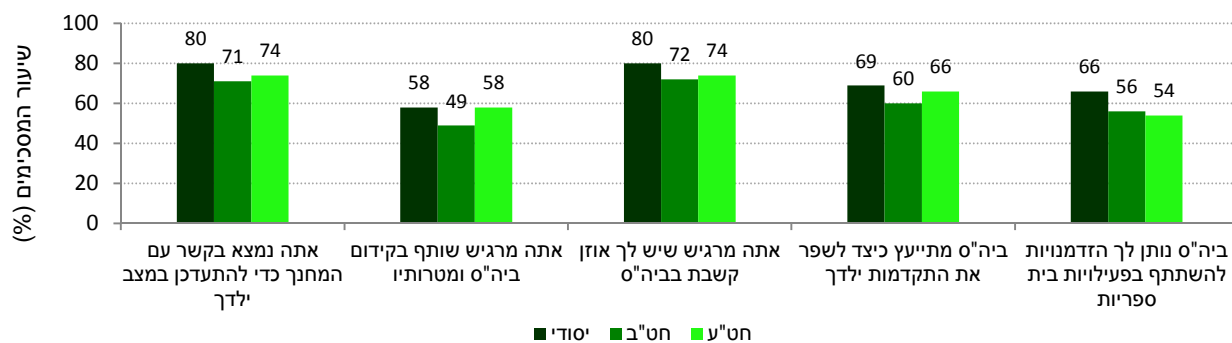
ההיגדים המרכיבים את המדד
מתן מידע ברמת הפרט והמערכת (שקיפות)

ההיגדים המרכיבים את המדד (המשך)

מעורבות פעילה

הזמנה לשותפות ונגישות

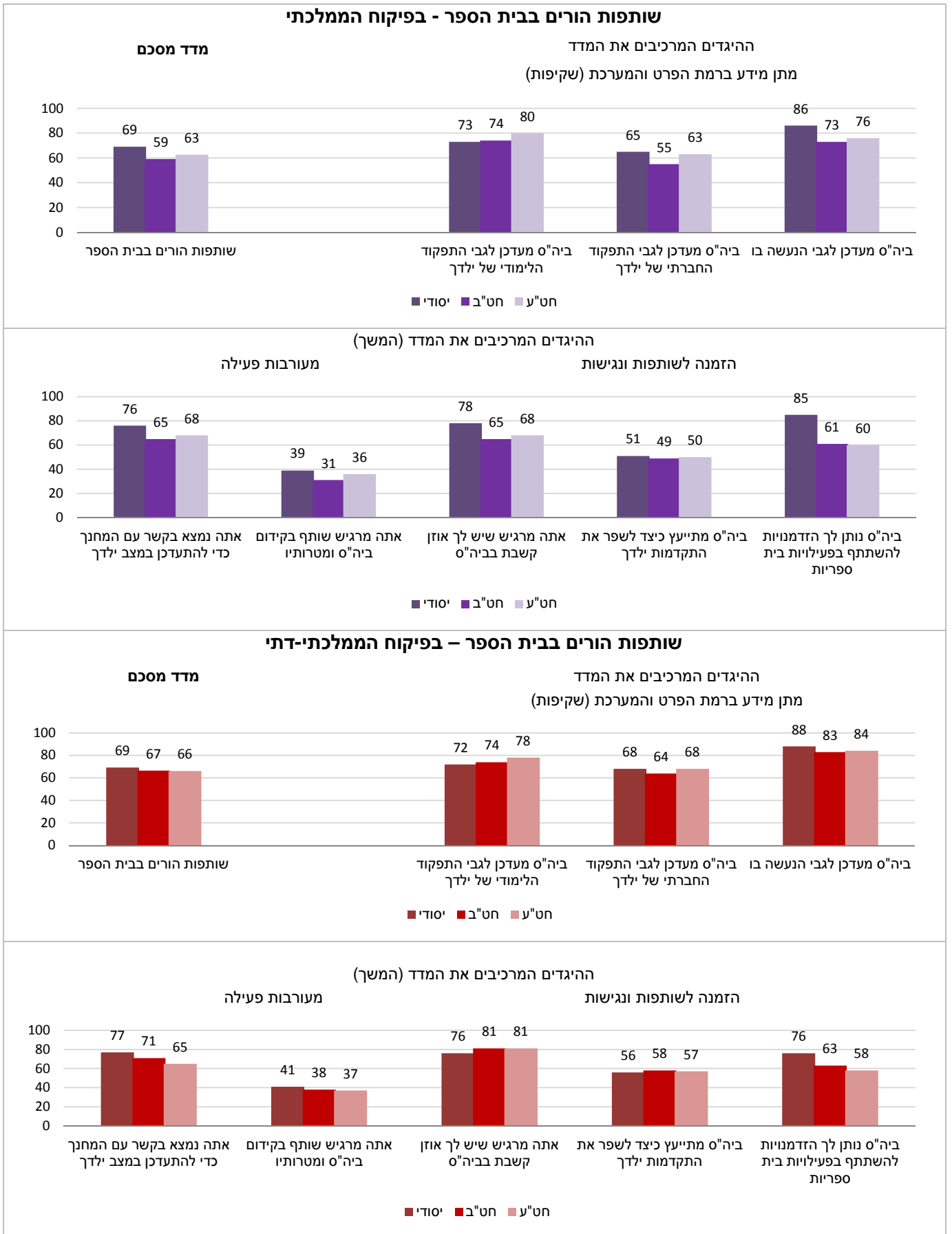
מתרשים 9 עולה כי יותר מ-60% מההורים דיווחו כי הם שותפים בעשייה הבית ספרית. בחלוקה לפי שלב חינוך ניתן לראות כי ביסודי קיימים שיעורי דיווח דומים בשני מגזרי השפה (כ-70%) ואילו בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות שיעורי הדיווח באשר למידת השותפות עם בית הספר גבוהים במקצת בבתי ספר דוברי ערבית מאשר בבתי ספר דוברי עברית.

עוד ניתן לראות כי קיימים פערי דיווח בין הורים דוברי עברית להורים דוברי ערבית בכל הקשור להיבטים של מתן מידע ברמת הפרט והמערכת. הבולט שבהם הוא הפער בנוגע לעדכון מצד בית הספר בדבר תפקודו החברתי של הילד. הורים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו כ-10% יותר על היבט זה, בהשוואה להורים בבתי ספר דוברי עברית. לעומת זאת, בחינוך היסודי, הורים בבתי ספר דוברי עברית דיווחו יותר מהורים בבתי ספר דוברי ערבית כי בית הספר מעדכן אותם בנוגע לנעשה בו (86% לעומת 69%, בהתאמה).

אשר להיבטים של מעורבות פעילה, אפשר לראות כי בכל שלבי החינוך, פחות הורים בבתי ספר דוברי עברית חשים שהם שותפים בקידום בית הספר ומטרותיו, בהשוואה להורים בבתי ספר דוברי ערבית (כ-35% לעומת 55%, בהתאמה). לבסוף, בהיבטים של הזמנה לשותפות ונגישות ניכר כי בכל שלבי החינוך הורים בבתי ספר דוברי עברית דיווחו פחות מהורים בבתי ספר דוברי ערבית כי בית הספר מתייעץ עמם כיצד לשפר את ההתקדמות של ילדם. הפער הגדול ביותר הוא בחינוך היסודי (51% לעומת 69%, בהתאמה). כמו כן, בחינוך היסודי נמצא בדיווחי ההורים פער ניכר של כ-20% בין שני מגזרי השפה בנוגע להזדמנות שבית הספר נותן להורים להשתתף בפעילויות בית ספריות (66% בבתי ספר דוברי ערבית לעומת 85% בבתי ספר דוברי עברית).

בתרשים 10 (בעמוד הבא) מוצגים דיווחי ההורים עבור נתוני המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בקרב קבוצת כלל ההורים בבתי ספר דוברי עברית, בחלוקה לפי סוג פיקוח – ממלכתי וממלכתי-דתי.

תרשים 10: דיווחי הורים על שותפות הורים בבתי ספר דוברי עברית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי סוג פיקוח ושלב חינוך בשנת תשע"ו

מתרשים 10 עולה כי בבתי ספר שבפיקוח הממלכתי, בהשוואה לבתי ספר שבפיקוח הממלכתי-דתי, ההורים מרגישים פחות כי בית הספר מספק להם מידע ברמת הפרט והמערכת, וכן חשים שהוא פחות מזמין אותם לשותפות וכי הם פחות מעורבים באופן פעיל בנעשה בו.

כך, למשל, הורים בחטיבות הביניים שבפיקוח הממלכתי דיווחו על פחות שותפות עם בית הספר מהורים בחטיבות הביניים שבפיקוח הממלכתי-דתי (פער של 8%). כמו כן, בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות הורים בבתי ספר שבפיקוח הממלכתי דיווחו פחות מהורים בבתי ספר שבפיקוח הממלכתי-דתי כי בית הספר מעדכן אותם לגבי הנעשה בו (כ-74% לעומת כ-84%, בהתאמה). עוד עולה מהנתונים כי בחינוך היסודי, הורים בבתי ספר שבפיקוח הממלכתי מרגישים יותר מהורים בבתי ספר שבפיקוח הממלכתי-דתי כי בית הספר נותן להם הזדמנויות להשתתף בפעילויות בית ספריות (85% לעומת 76%, בהתאמה).

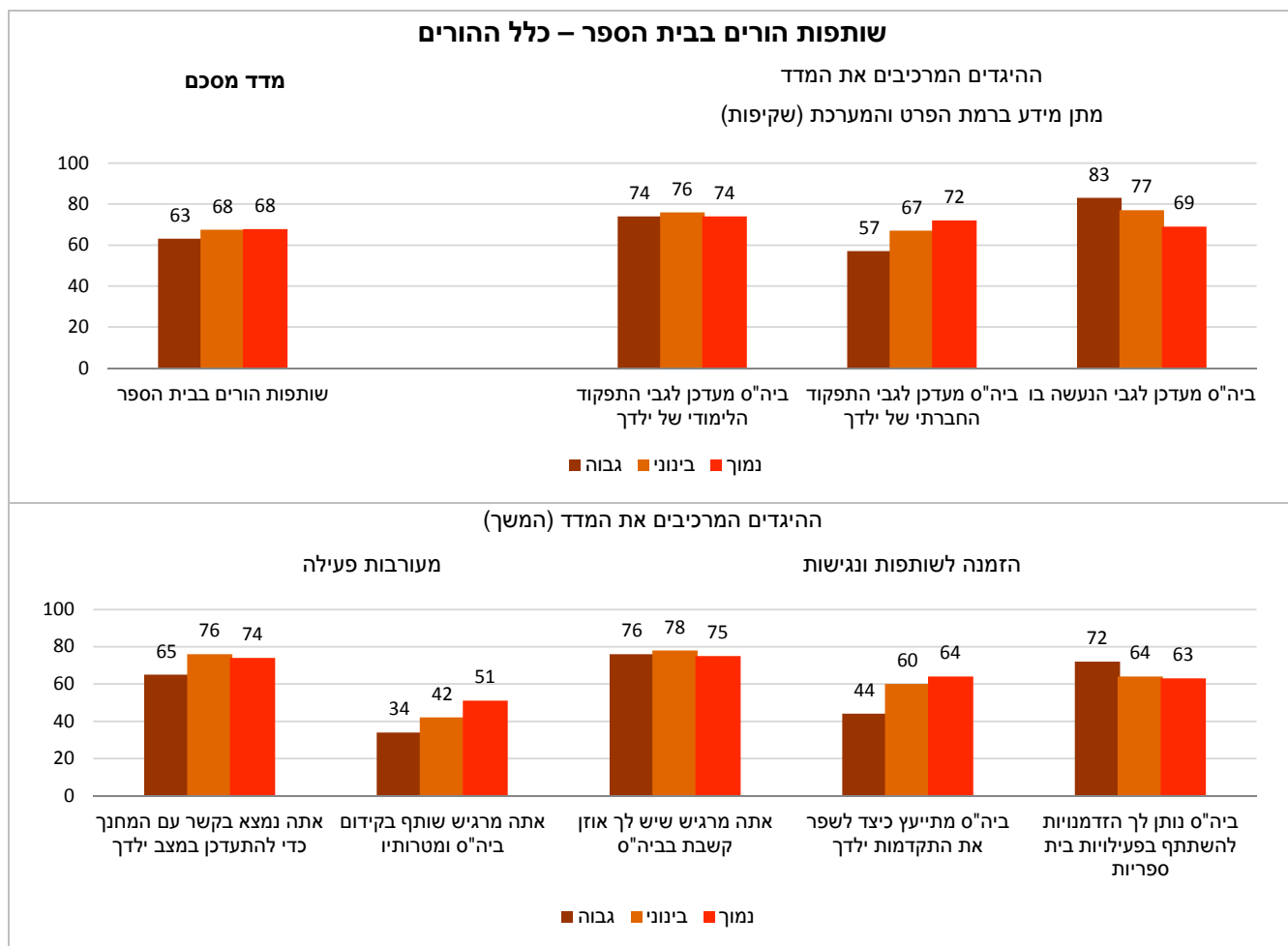
בתרשים 11 (בעמוד הבא) מוצגים דיווחי ההורים עבור נתוני המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו, בחלוקה לפי רקע חברתי-כלכלי ובנפרד עבור כלל ההורים, הורים בבתי ספר דוברי עברית והורים בבתי ספר דוברי ערבית¹⁷.

---

¹⁷ עקב גודל מדגם קטן בקרב מורים דוברי ערבית הנתונים מוצגים רק בחלוקה לפי רקע חברתי-כלכלי

שותפות הורים בעשייה הבית ספרית - ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית, תשע"ה – תשע"ו

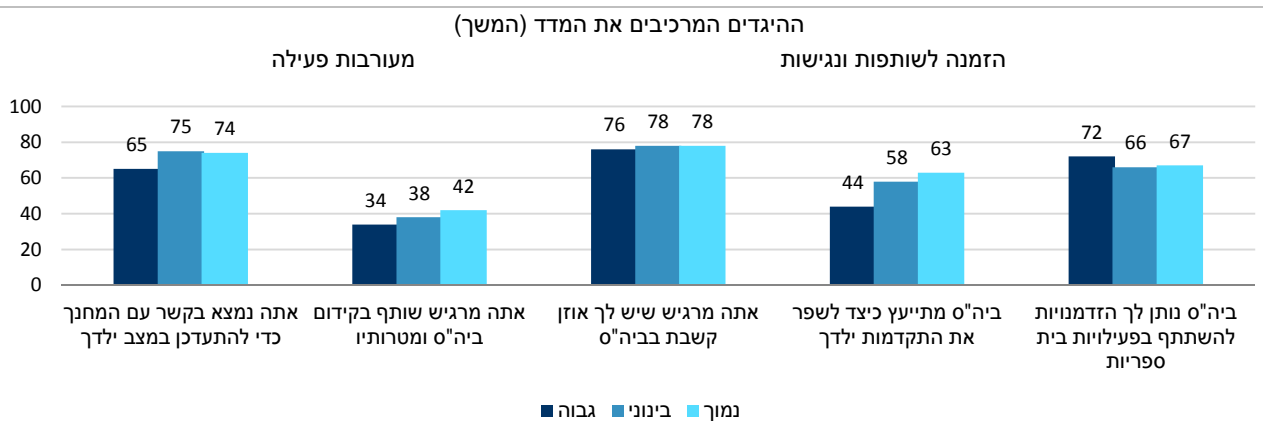
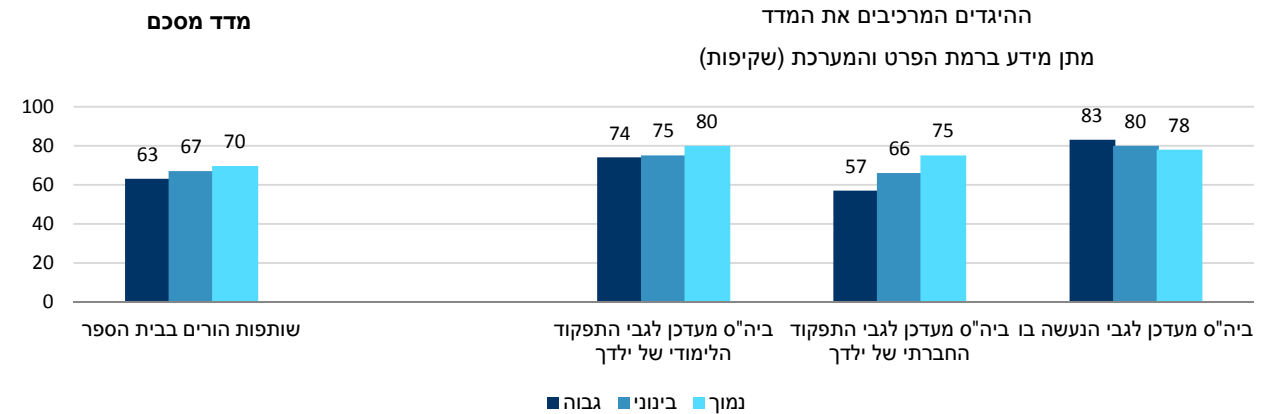
תרשים 11: דיווחי הורים על שותפות הורים בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי מגזר שפה ורקע חברתי-כלכלי בשנת תשע"ו

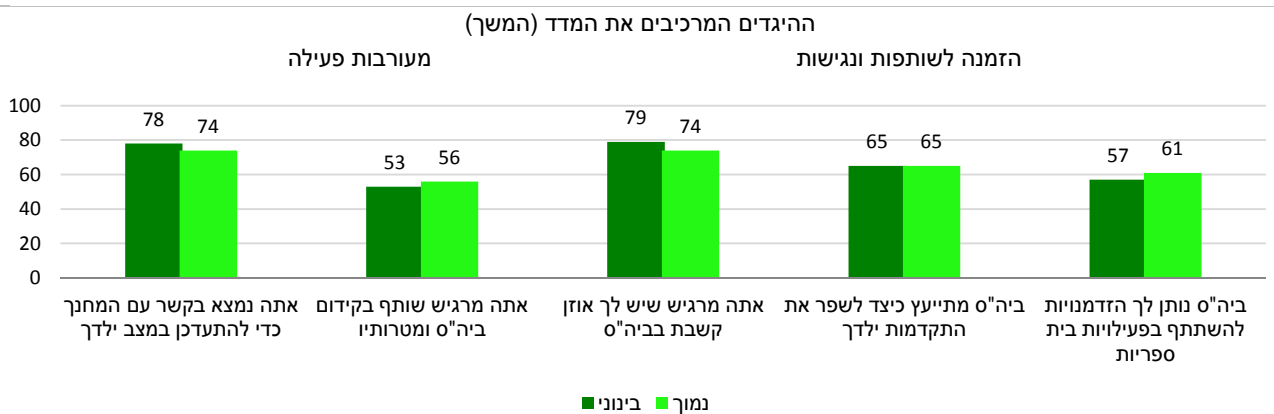
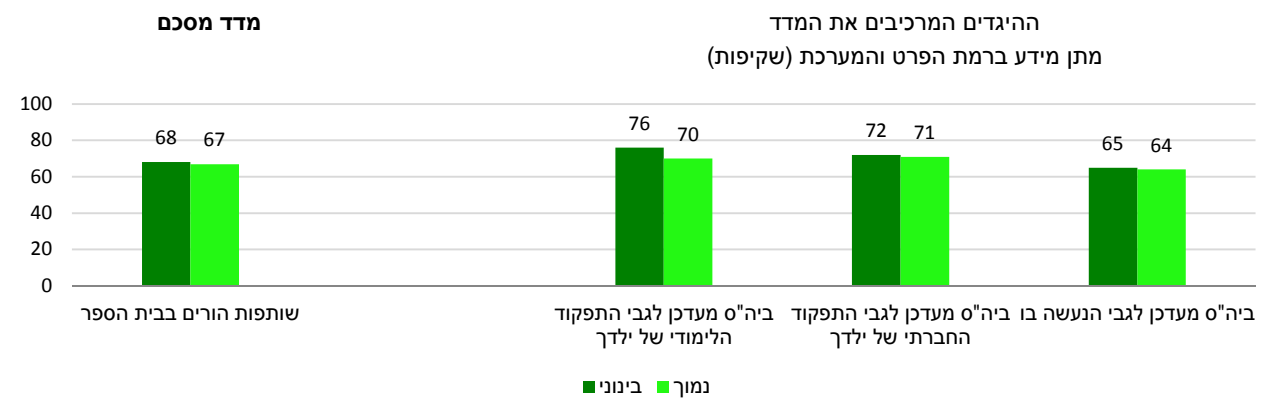
← המשך התרשים בעמוד הבא

שותפות הורים בבית הספר – בתי"ס דוברי עברית

שותפות הורים בבית הספר – בתי"ס דוברי ערבית

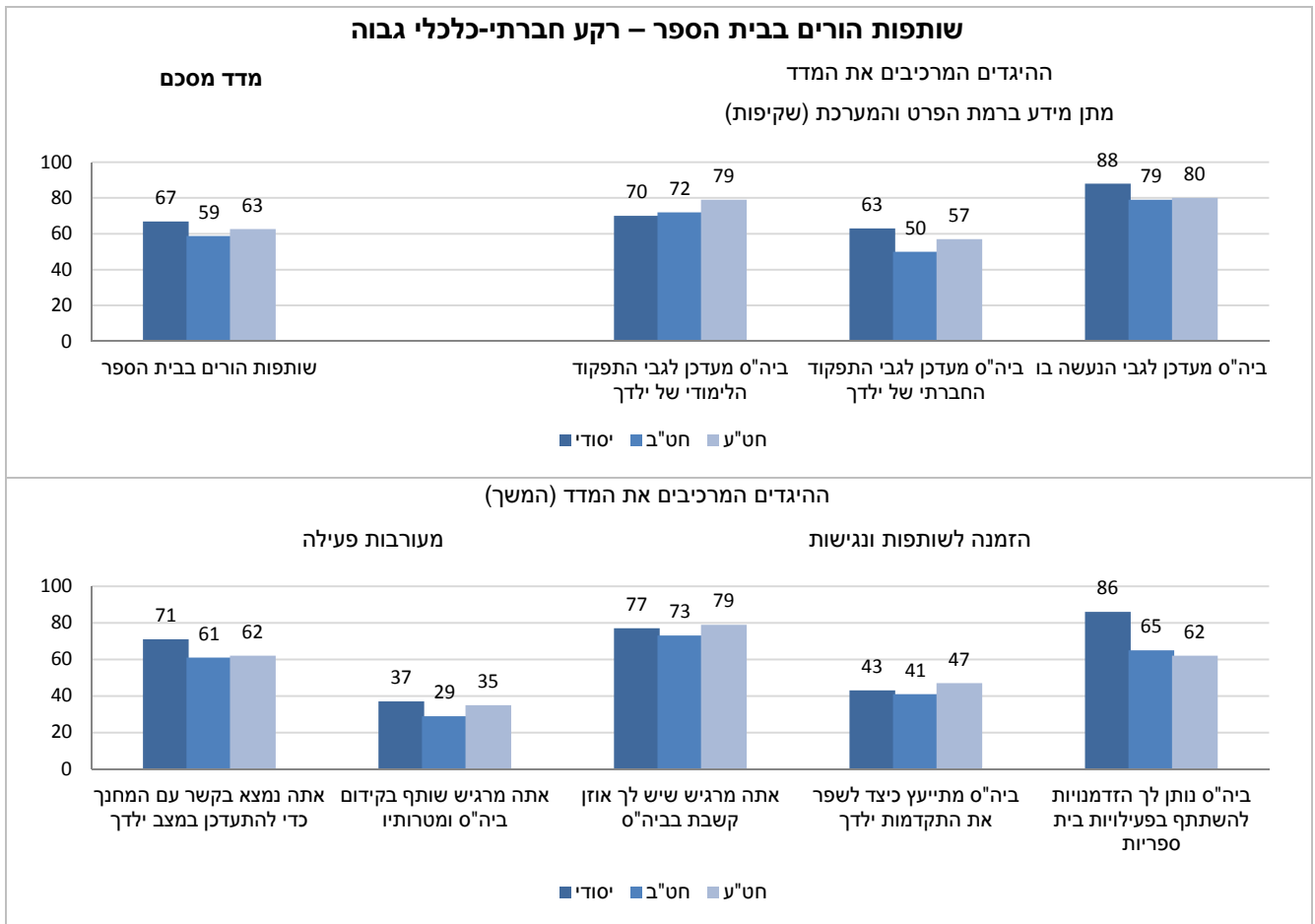
מתרשים 11 עולה כי בבתי ספר דוברי עברית שיעור ההורים שדיווחו על שותפות הורים עם בית הספר עולה ככל שהרקע חברתי-כלכלי של בית הספר נמוך יותר, מגמה הפוכה לזו שנצפתה בדיווחי המורים והמנהלים. עוד אפשר לראות כי הורים בבתי ספר מרקע נמוך דיווחו בשיעורים גבוהים יותר שבית הספר מעדכן אותם לגבי התפקוד החברתי של ילדם (רקע חברתי-כלכלי גבוה: 57%, בינוני: 66%, נמוך: 75%). באופן דומה, הורים בבתי ספר מרקע נמוך דיווחו בשיעורים גבוהים יותר גם כי בית הספר מתייעץ איתם כיצד לשפר את התקדמות ילדם (גבוה: 44% בינוני: 58% נמוך: 63%) וכן שבית הספר מעדכן לגבי התפקוד הלימודי של ילדם (גבוה: 74%, בינוני: 75%, נמוך: 80%). מנגד, הורים בבתי ספר מרקע גבוה דיווחו יותר כי בית הספר מעדכן לגבי הנעשה בו (גבוה: 83%, בינוני: 80%, נמוך: 78%) וכן שבית הספר נותן להורים הזדמנויות להשתתף בפעילויות בית ספריות (גבוה: 72%, בינוני: 66%, נמוך: 67%). נוסף על כך אפשר לראות כי ההיבט שבנוגע אליו השכיחות של דיווחי ההורים הייתה הנמוכה ביותר הוא הרגשת שותפות בקידום בית הספר ומטרותיו. הורים בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי נמוך דיווחו בשיעורים הגבוהים ביותר על היבט זה (גבוה: 34%, בינוני: 38%, נמוך: 42%).

בבתי ספר דוברי ערבית שיעורי ההורים שדיווחו על שותפות הורים דומים בכל הרמות החברתיות-כלכליות. עם זאת, בחינה פרטנית של ההיבטים השונים שנבחנו מראה כי הורים בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי בינוני דיווחו בשיעורים גבוהים יותר כי בית הספר מעדכן אותם לגבי התפקוד הלימודי של ילדם (בינוני: 76%, נמוך: 70%), כי הם נמצאים בקשר עם המחנך כדי להתעדכן במצב ילדם (בינוני: 78%, נמוך: 74%) וכן שהם מרגישים שיש להם אוזן קשבת בבית הספר (בינוני: 79%, נמוך: 74%). מנגד, הורים לתלמידים בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי נמוך דיווחו יותר כי בית הספר נותן להם הזדמנויות להשתתף בפעילויות בית ספריות (בינוני: 57%, נמוך: 61%). בדומה למגזר דוברי העברית, גם כאן ההיבט שבנוגע אליו שכיחות הדיווחים היא הנמוכה ביותר הוא הרגשת שותפות בקידום בית הספר ומטרותיו, אולם אפשר לראות כי בבתי ספר דוברי ערבית שיעור ההורים שדיווחו על היבט זה גבוה בכ-15% משיעור ההורים שדיווחו עליו בבתי ספר דוברי עברית.

לבסוף, מהנתונים עולה כי פערי הדיווח הגדולים ביותר בין שני מגזרי השפה הם בהיבטים הקשורים למתן מידע ברמת הפרט: בית הספר מעדכן לגבי התפקוד החברתי של ילדך (הורים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו יותר מהורים בבתי ספר דוברי עברית), ובית הספר מעדכן לגבי הנעשה בו (הורים בבתי ספר דוברי עברית דיווחו יותר מהורים בבתי ספר דוברי ערבית).

ד. נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו – לפי רקע חברתי-כלכלי ושלב חינוך

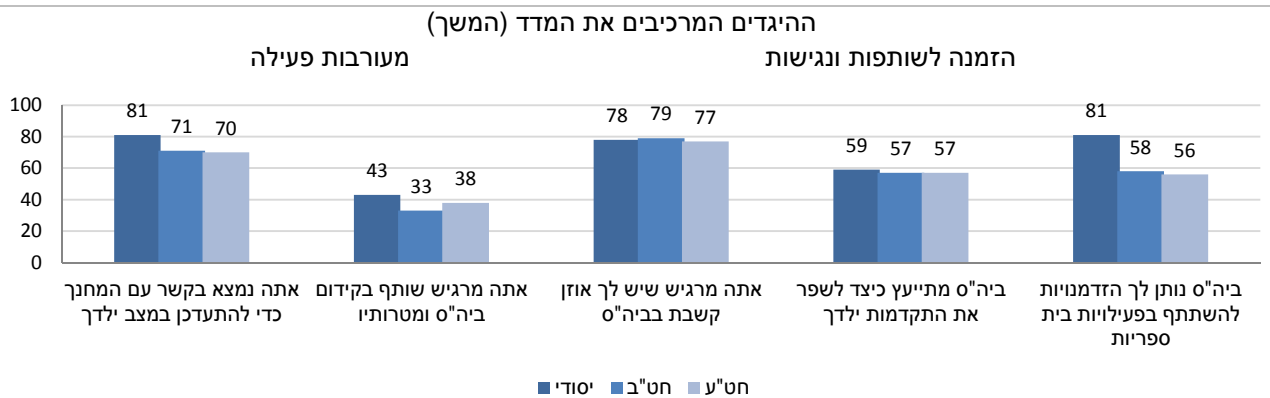
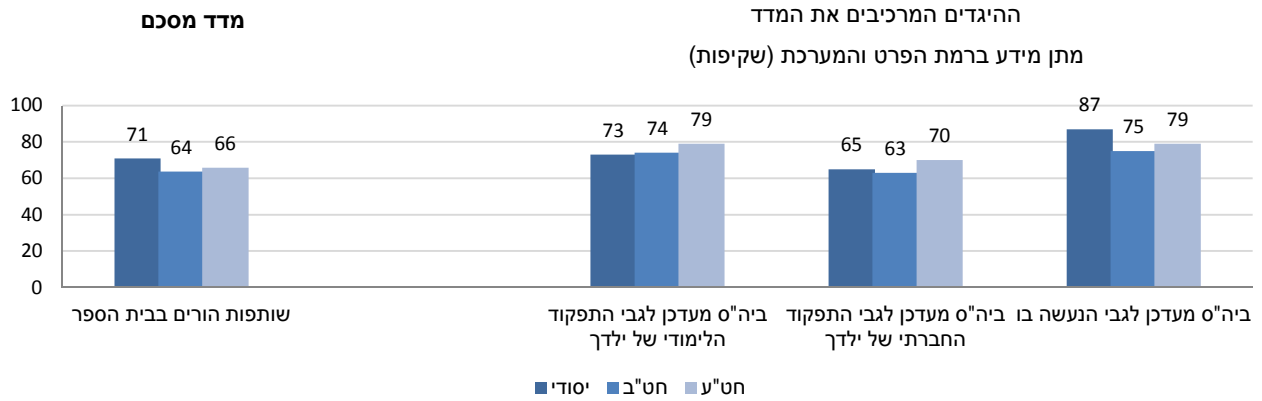
תרשים 12: דיווחי הורים על שותפות הורים בבתי ספר דוברי עברית¹⁸: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי שלב חינוך ורקע חברתי-כלכלי בשנת תשע"ו

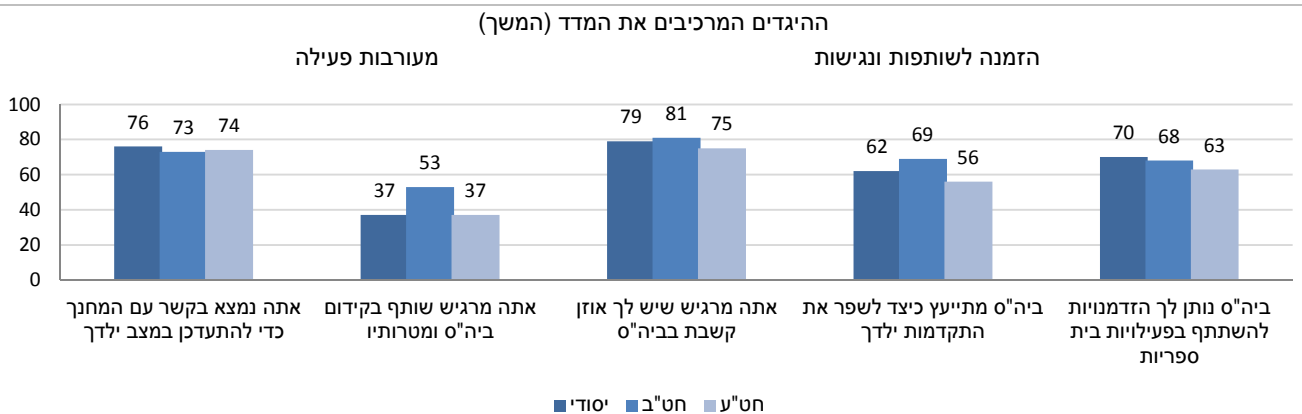
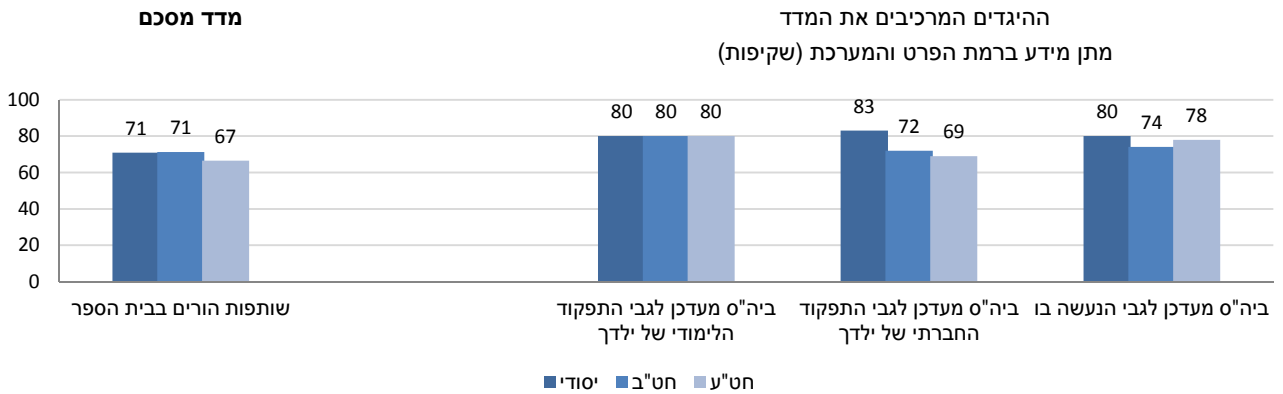
← המשך התרשים בעמוד הבא

¹⁸ עקב גודל מדגם קטן בקרב מורים דוברי ערבית לא ניתן היה לבצע ניתוח משולב של שלב חינוך ורקע חברתי-כלכלי

שותפות הורים בבית הספר – רקע חברתי-כלכלי בינוני

שותפות הורים בבית הספר – רקע חברתי-כלכלי נמוך

מתרשים 12 עולה כי **בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי גבוה, הורים בבתי הספר היסודיים מרגישים שותפות עם בית הספר בשיעורים גבוהים יותר** (67%) מהורים בחטיבות הביניים (59%) ובחטיבות העליונות (63%). עם זאת, שיעורי דיווח אלו נמוכים משיעורי הדיווח של הורים בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי בינוני ונמוך.

בחינת ההיבטים הפרטניים של דיווחי ההורים בנוגע לשותפות עם בית הספר מראה כי **בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי גבוה, הורים בבתי הספר היסודיים דיווחו יותר כי בית הספר נותן להם הזדמנויות להשתתף בפעילויות בית ספריות** (יסודי: 86%, חט"ב: 65%, חט"ע: 62%) וכן שבית הספר מעדכן על הנעשה בו (יסודי: 88%, חט"ב: 79%, חט"ע: 80%). דיווחים אלו גבוהים גם מדיווחיהם של הורים בבתי ספר יסודיים מרקע חברתי-כלכלי בינוני ונמוך. עוד עולה מהנתונים כי **הורים בחטיבות העליונות בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי גבוה דיווחו יותר כי בית הספר מעדכן אותם לגבי התפקוד הלימודי של ילדם** (יסודי: 70%, חט"ב: 72%, חט"ע: 79%). דיווח זה דומה לדיווחיהם של הורים בחטיבות העליונות מרקע בינוני ונמוך.

זאת ועוד, **בבתי ספר מרקע בינוני, הורים בבתי ספר יסודיים דיווחו בשיעורים גבוהים יותר מהורים בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות כי הם נמצאים בקשר עם המחנך כדי להתעדכן במצב ילדם** (יסודי: 81%, חט"ב: 71%, חט"ע: 70%), כי בית הספר מעדכן לגבי הנעשה בו (יסודי: 87%, חט"ב: 75%, חט"ע: 79%) וכי בית הספר נותן להם הזדמנויות להשתתף בפעילויות בית ספריות (יסודי: 81%, חט"ב: 58%, חט"ע: 56%). מנגד, הורים בחטיבות העליונות דיווחו בשיעורים גבוהים יותר מהורים בבתי הספר היסודיים ובחטיבות הביניים כי בית הספר מעדכן אותם לגבי התפקוד החברתי של ילדם (יסודי: 65%, חט"ב: 63%, חט"ע: 70%).

לבסוף, אפשר לראות כי **בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי נמוך, 71% מההורים בבתי הספר היסודיים ובחטיבות הביניים דיווחו על שותפות הורים עם בית הספר לעומת 67% מההורים בחטיבות העליונות**. כמו כן, הורים בבתי הספר היסודיים דיווחו בשיעורים גבוהים יותר מהורים בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות כי בית הספר מעדכן אותם לגבי התפקוד החברתי של ילדם (יסודי: 83%, חט"ב: 72%, חט"ע: 69%). מגמה זו הפוכה לדיווחי ההורים בבתי ספר מרקע בינוני. זאת ועוד, מתרשים 12 אפשר ללמוד כי **53% מההורים בחטיבות הביניים דיווחו כי הם מרגישים שותפים בקידום בית הספר ומטרותיו, לעומת 37% בלבד בבתי הספר היסודיים ובחטיבות העליונות**. בדומה לזה, יותר הורים בחטיבות הביניים דיווחו כי בית הספר מתייעץ עימם כיצד לשפר את התקדמות ילדם (יסודי: 62%, חט"ב: 69%, חט"ע: 56%) - שיעור גבוה משיעורי המדווחים בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי גבוה ובינוני על היבט זה.

סיכום פרק 1: שותפות הורים בבית הספר – דיווחי מנהלים, מורים והורים

בפרק זה נבחנו מידת השותפות של ההורים עם בית הספר מנקודת מבטם של המנהלים, המורים וההורים. בדיווחי המנהלים והמורים נמצא כי המעורבות והשותפות של ההורים יורדת עם העלייה בשלבי החינוך. כמו כן, גם המנהלים וגם המורים דיווחו כי שיתוף בידע (עדכון ויידוע) הוא הפרקטיקה השכיחה ביותר בקשר שבין בית הספר להורים, אם כי נראה שהיא טרם מוצתה לחלוטין (שכיחה קצת יותר בתחום הלימודי ופחות בתחום החברתי-ערכי). עם זאת, בעוד הנטייה היא **לעדכן** יותר הן בתחום הלימודי והן בתחום החברתי, בכל הנוגע ל**שיתוף פעולה** המורים נוטים יותר לשתף בתחום החברתי ולא הלימודי. ניכר גם כי מנהלים חשים קצת יותר ממורים כי בית הספר מערב את ההורים, וכי יש להורים אוזן קשבת בבית הספר; ואולם, בהשוואה למורים, פחות מנהלים מדווחים על היוועצות בהורים, אף שהם האחראים על קשרי השותפות וההדדיות בין בית הספר להורים. אשר לגורמים כמו מגזר שפה, סוג פיקוח ורקע חברתי-כלכלי, לרוב מנהלים ומורים בבתי ספר דוברי עברית דיווחו יותר ממנהלים ומורים בבתי ספר דוברי ערבית על שותפות הורים. בקרב מנהלים בבתי ספר דוברי עברית הדבר בולט בעיקר בנוגע לקשר קבוע של בית הספר עם ההורים ומתן אוזן קשבת. כמו כן, מנהלי בתי ספר שבפיקוח הממלכתי דיווחו יותר על שותפות הורים (בעיקר בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות) ממנהלי בתי ספר שבפיקוח הממלכתי-דתי. מנגד, מורים בשני סוגי הפיקוח דיווחו בשיעורים דומים על שותפות הורים, למעט בחטיבות הביניים שבפיקוח הממלכתי-דתי, שבהן שיעור הדיווח היה גבוה יותר משיעורו בחטיבות הביניים שבפיקוח הממלכתי. נוסף על כך, שיעורי הדיווח של המנהלים והמורים בדבר שותפות הורים עולים עם העלייה ברקע החברתי-כלכלי של בית הספר.

אשר לדיווחי ההורים - **בכל התחומים והזירות הורים מדווחים פחות על שותפות בינם לבין בית הספר, בהשוואה לדיווחי מנהלים ומורים**. זאת ועוד, אף שהמורים חשים כי הם משתפים את ההורים במידה דומה הן בפן הלימודי והן בפן החברתי, ניכר אצל ההורים פער בין התחומים (בעיקר בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות). עם זאת, שיתוף בידע הוא הפרקטיקה השכיחה ביותר גם לפי דיווחי ההורים. זאת ועוד, בקרב ההורים לא נמצאה בהכרח ירידה בתחושת השותפות עם הירידה בשלבי החינוך כפי שנמצאה בקרב המנהלים והמורים. כמו כן, אף שכמחצית מההורים היו רוצים להיות מעורבים יותר בעשייה החינוכית, הם אינם מביעים בהכרח צורך בשותפות מסוג שיתוף פעולה ושותפות אסטרטגית, אולם ייתכן כי אין הם מודעים מספיק לקיומה של אפשרות זו.

לבסוף, **הורים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו מעט יותר מהורים בבתי ספר דוברי עברית על שותפות עם בית הספר, ואולם הורים בבתי ספר דוברי עברית דיווחו יותר כי בית הספר מעדכן לגבי הנעשה בו**. כמו כן, בדומה לדיווחי המורים, דיווחי ההורים בבתי ספר דוברי עברית על שותפות הורים היו דומים בשני סוגי הפיקוח, למעט בקרב הורים בחטיבות הביניים שבפיקוח הממלכתי-דתי, שם היה שיעור הדיווח גבוה יותר בהשוואה לשיעורו בחטיבות הביניים שבפיקוח הממלכתי. כמו כן, יותר הורים בפיקוח הממלכתי-דתי דיווחו שיש להם אוזן קשבת בבית הספר. אשר לרקע החברתי-כלכלי, ובניגוד לדיווחי המנהלים והמורים, עם הירידה ברקע החברתי-כלכלי הורים בבתי ספר דוברי עברית דיווחו על יותר שותפות הורים. בבתי ספר דוברי ערבית שיעורי הדיווח היו דומים ברמות החברתיות-כלכליות השונות.

פרק 2: שותפות והתערבות של הורים בעשייה הבית ספרית ובתוכנית הפדגוגית – דיווחי מנהלים בבתי הספר היסודיים, בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות

בפרק הקודם נבחנו התקשורת ומידת שיתוף הפעולה בין בית הספר להורים, על פי תפיסת המנהלים, המורים וההורים. בפרק זה ייבחנו מספר מאפיינים מרכזיים המביאים את השותפות החינוכית לידי ביטוי הלכה למעשה: שיתוף ההורים בעשייה הבית ספרית ובתוכנית הפדגוגית אל מול התערבות הורים שמפריעה להתנהלות של צוות בית הספר.

2.1: שותפות הורים בעשייה הבית ספרית ובתוכנית הפדגוגית

הארגון החינוכי, אשר רואה בהורים שותפים רצויים, טבעיים וחשובים לתהליך החינוכי, מציב את השותפות החינוכית כחלק בלתי נפרד מאורחות החיים במוסד החינוכי ומהשגרות הפדגוגיות, החברתיות והרגשיות שבו.¹⁹ אחד המאפיינים של שותפות חינוכית בין בית הספר לבין ההורים הוא שיתופם בתכנון ובעשייה הבית ספריים, שכן מגע רצוף בין ההורים למורים עשוי להפוך את בית הספר למוסד קרוב ומוכר עבור ההורים, מה שמאפשר להם להשפיע על צביונו ולהיות מושפעים ממנו.²⁰ בפרק זה ייבחנו מספר מאפיינים הקשורים לשותפות החינוכית ואת אופי הקשר בין בית הספר להורים, ויוצגו בו דיווחי המנהלים על מידת המעורבות של ההורים בעשייה הארגונית והפדגוגית של בית הספר בשנה"ל תשע"ו.

תחילה יוצגו נתוני תשע"ו ולאחריהם תוצג השוואה בין נתוני תשע"ה לנתוני תשע"ו. בהמשך יוצגו נתוני תשע"ו בחלוקה לפי סוג פיקוח, תוך השוואה בין נתוני תשע"ו לנתוני תשע"ה, וכן בחלוקה לפי רקע חברתי-כלכלי.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלוני המנהלים:

ללא מדד מסכם: שותפות הורים בעשייה הבית ספרית ובתוכניות הפדגוגיות – דיווחי מנהלים²¹
א. "אתה חש כי ההורים בבית הספר מעורבים ושותפים לעשייה הבית ספרית ותורמים לבית הספר"
ב. "אתה מסתייע בהורים לצורך קבלת החלטות פדגוגיות הנוגעות לבית הספר, לדוגמה פתיחת מגמות חדשות, החלטות לגבי מסגרות לתגבור לימודי"

¹⁹ ריטבו, ב., לוק, ע., וברג, א. (2017). שותפות חינוכית בין צוותי החינוך לבין ההורים מהלכה למעשה. מסמך מדיניות ועקרונות עבודה. השירות הפסיכולוגי הייעוצי.

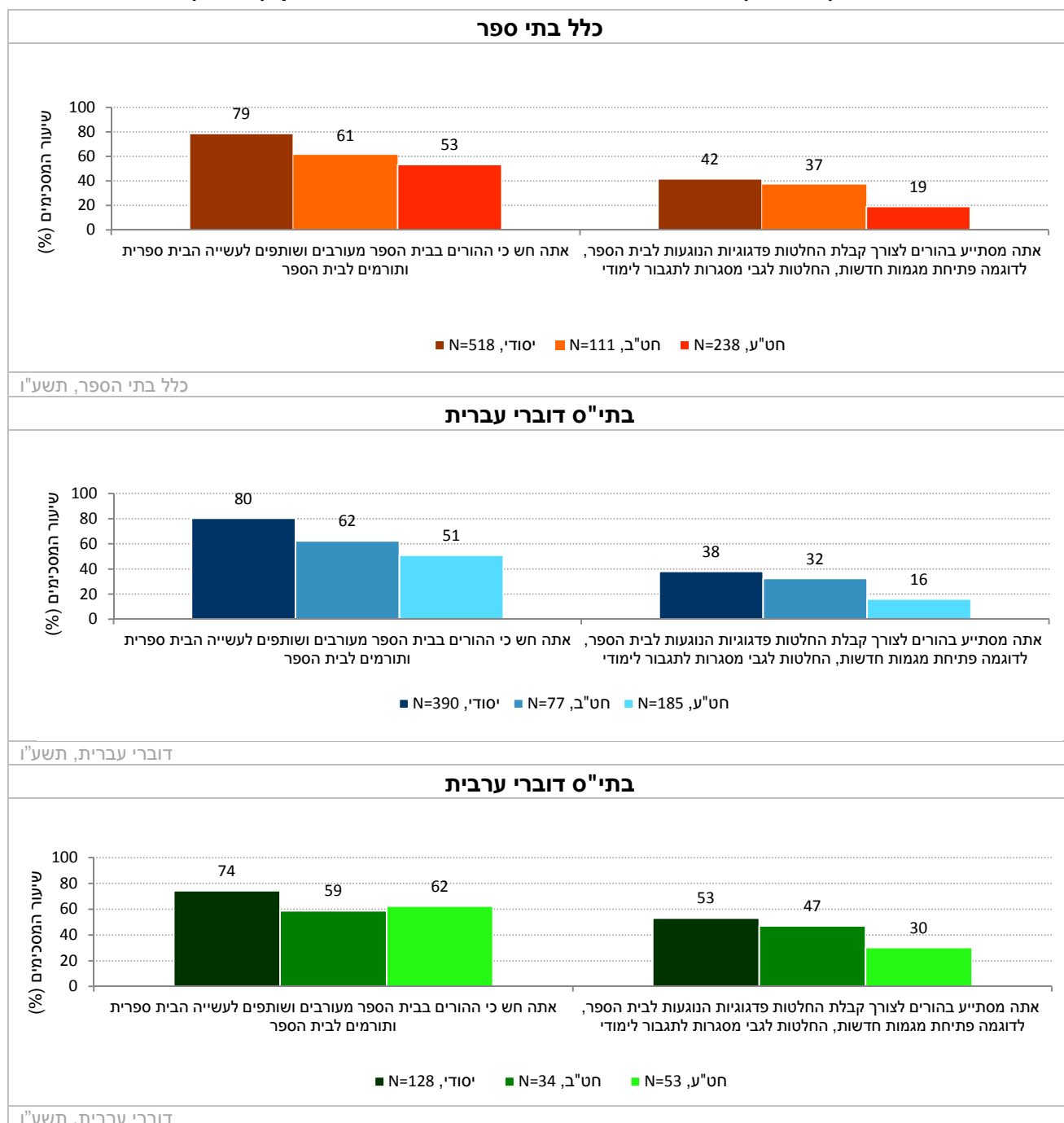
²⁰ מתוך חוזר מנכ"ל משרד החינוך, 1 בדצמבר 2003, ס"ד/4(א)

²¹ סולם התשובות להיגדים מנה חמש דרגות ונע מ"במידה רבה מאוד" (5) ועד "במידה מועטה מאוד" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (במידה רבה או רבה מאוד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

חלוקה לפי שלב חינוך ומגזר שפה: נתוני ההיגדים (תשע"ו)

בתרשים 13 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים במעורבות ההורים בעשייה הבית ספרית ובתוכנית הפדגוגית בשנה"ל תשע"ו לפי דיווחי המנהלים, בחלוקה לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית.

תרשים 13: דיווחי מנהלים על מעורבות ההורים בעשייה הבית ספרית ובתוכנית הפדגוגית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

מתרשים 13 עולה כי מנהלים בבתי ספר יסודיים ראו את ההורים כמעורבים בעשייה הבית ספרית בשיעורים גבוהים יותר מעמיתיהם בבתי הספר העל-יסודיים. כמו כן, מנהלי חטיבות הביניים דירגו מעורבות גבוהה יותר של הורים בהשוואה למנהלים בחטיבות העליונות, הן בהיבט של תרומת ההורים לעשייה הבית ספרית (79% בבתי הספר היסודיים, 61% בחטיבות הביניים ו-53% בחטיבות העליונות) והן בהיבט של הסתייעות בהורים לצורך קבלת החלטות פדגוגיות הנוגעות לבית הספר (42%, 37% ו-19%, בהתאמה). מתשובות המנהלים גם עולה כי שותפות ההורים התמקדה יותר בתחומים ארגוניים ופחות בקבלת החלטות פדגוגיות כדוגמת פתיחת מגמות חדשות או החלטות בנוגע למסגרות לתגבור לימודי.

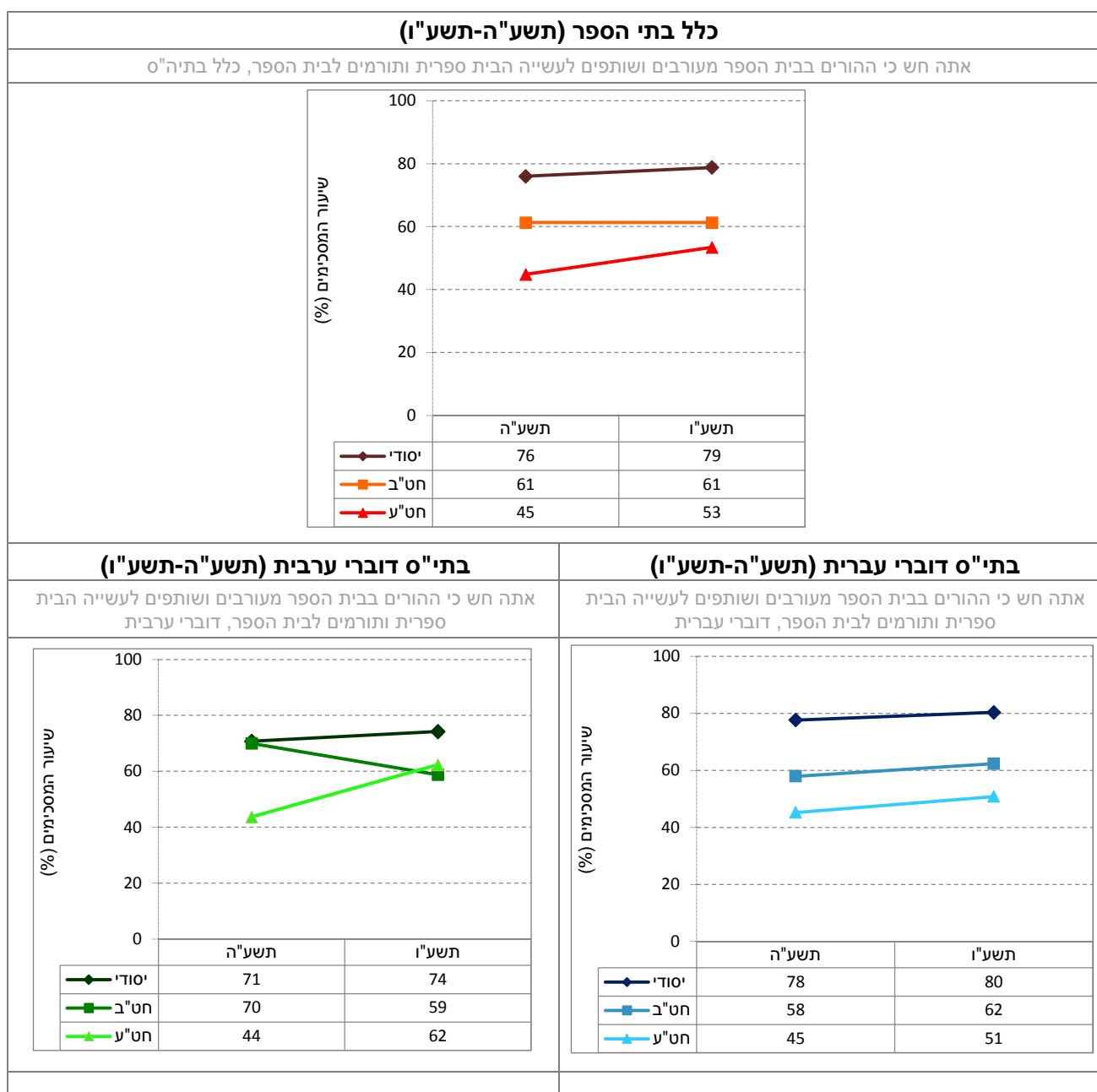
בחלוקה לפי מגזר שפה נמצא כי בבתי ספר דוברי עברית, בשני ההיגדים מעורבות ההורים יורדת ככל שעולים בשלבי הגיל. מגמה דומה קיימת גם בבתי ספר דוברי ערבית בנושא ההסתייעות בהורים לצורך קבלת החלטות פדגוגיות (53% בבתי הספר היסודיים, 47% בחטיבות הביניים ו-30% בחטיבות העליונות), אולם בכל הנוגע לתרומת ההורים לעשייה הבית ספרית ניכר כי מגמה זו שונה במעט (מנהלי החטיבות העליונות דיווחו יותר ממנהלי חטיבות הביניים), ודווח עליה בשיעורים גבוהים יותר בהשוואה להיבט הקודם (74%, 59% ו-62%, בהתאמה).

השוואה של ההיגדים בין שנים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 14 מוצגים נתוני תשע"ה-תשע"ו בנוגע להיגד "אתה חש כי ההורים בבית הספר מעורבים ושותפים לעשייה הבית ספרית ותורמים לבית הספר" בשנים תשע"ה-תשע"ו. בתרשים 10 מוצגים נתוני תשע"ה-תשע"ו בנוגע להיגד "אתה מסתייע בהורים לצורך קבלת החלטות פדגוגיות הנוגעות לבית הספר, לדוגמה פתיחת מגמות חדשות, החלטות לגבי מסגרות לתגבור לימודי וכו' ". הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

נתוני ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

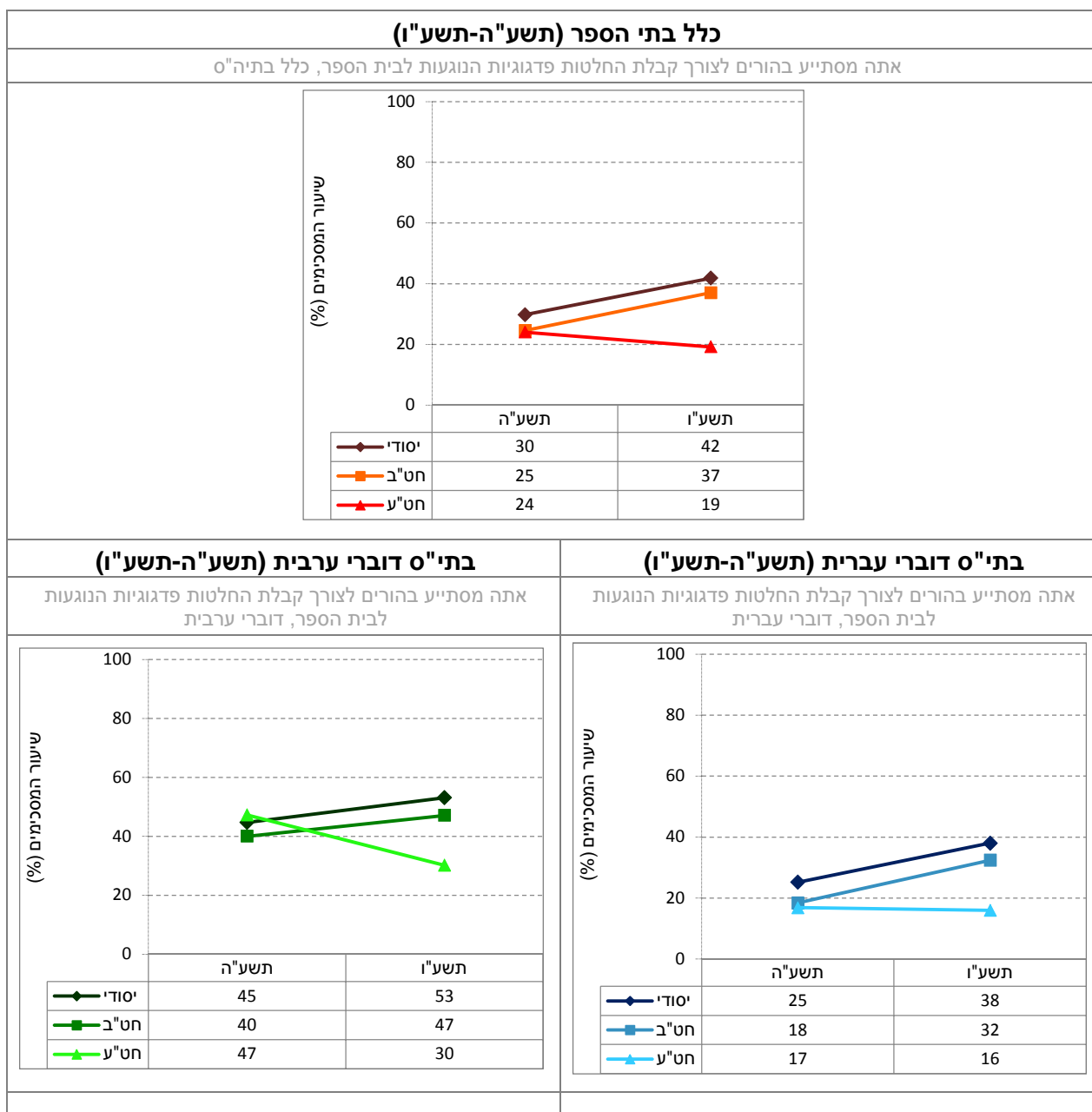
תרשים 14: דיווחי מנהלים על ההיגד "אתה חש כי ההורים בבית הספר מעורבים ושותפים לעשייה הבית ספרית": שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגד - לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ה-תשע"ו)

הנתונים בתרשים 14 מעידים כי בהשוואה לשנת תשע"ה, בשנת תשע"ו יותר מנהלים בבתי הספר היסודיים ובחטיבות העליונות דיווחו על שותפות ההורים בעשייה הבית ספרית. העלייה הבולטת ביותר נמצאה בדיווחי המנהלים בחטיבות העליונות (8%).

בחלוקה לפי מגזר שפה נמצא כי בבתי ספר דוברי עברית, בכל שלבי הגיל, קיימת מגמת עלייה של עד כ-6% בדיווחי המנהלים בנוגע לשותפות ולתרומה של ההורים לעשייה הבית ספרית. מגמת עלייה דומה נמצאה גם בקרב מנהלים בבתי ספר דוברי ערבית בבתי הספר היסודיים ובחטיבות העליונות, אולם אפשר להבחין כי בחטיבות הביניים בבתי ספר דוברי ערבית חלה ירידה של 11% בדיווחי המנהלים בנוגע למידת השתתפותם של ההורים בעשייה הבית ספרית.

**תרשים 15: נתוני ההיגד "אתה מסייע בהורים לצורך קבלת החלטות פדגוגיות הנוגעות לבית הספר":
שיעורי המנהלים (באחוזים) המסיימים עם הנאמר בהיגד - לפי מגזר שפה ושלב חינוך
(תשע"ה-תשע"ו)**

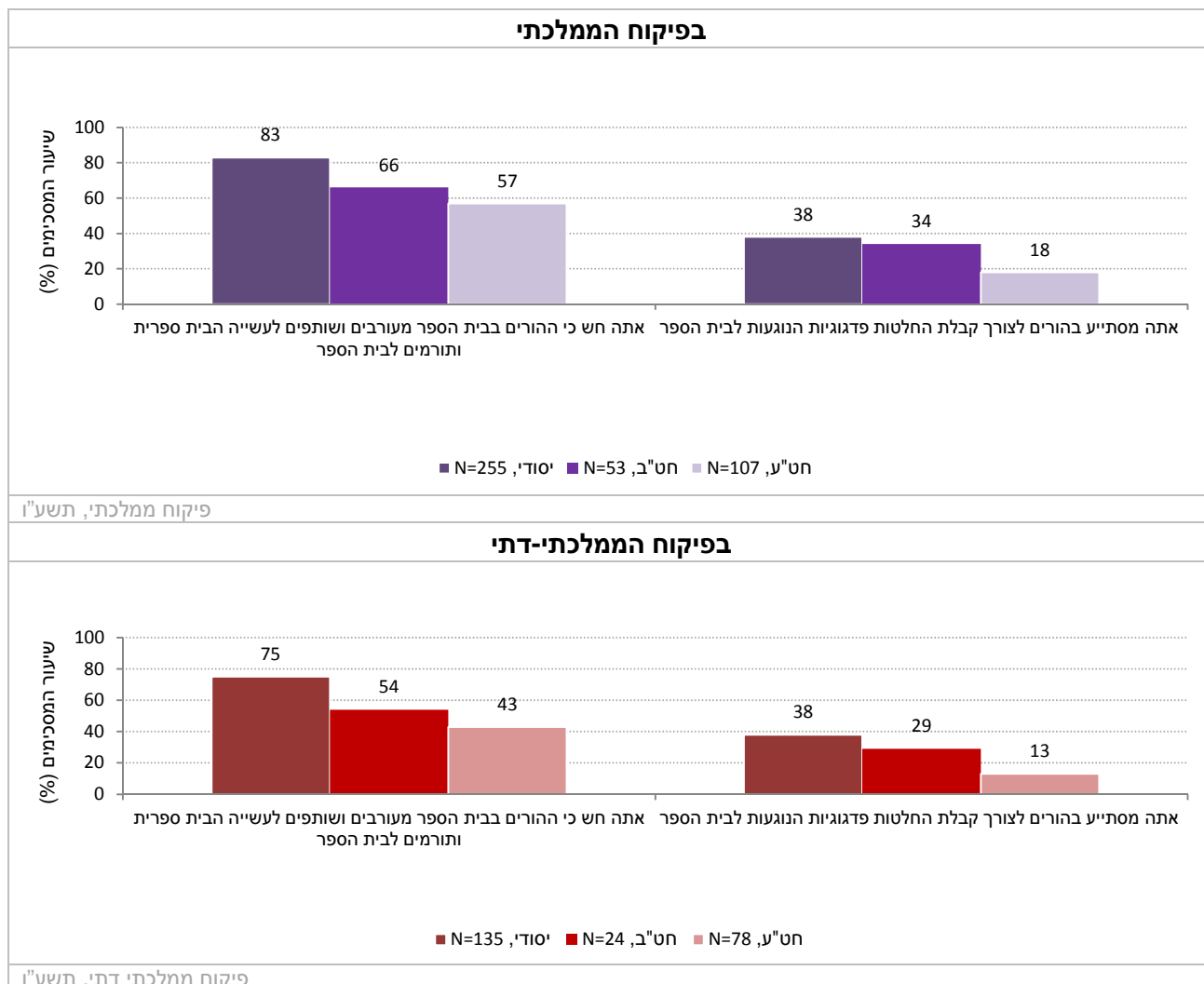
מתרשים 15 עולה כי בשנת תשע"ו חלה עלייה של 12% בקרב כלל מנהלי בתי הספר היסודיים וחטיבות הביניים בדיווח על הסתייעות בהורים לצורך קבלת החלטות פדגוגיות. לעומת זאת, בקרב מנהלי החטיבות העליונות חלה ירידה של 5% בדיווח בנושא זה.

בחלוקה לפי מגזר שפה אפשר לראות כי בבתי ספר דוברי ערבית חלה עלייה בדיווחי המנהלים בבתי הספר היסודיים (8%) ובחטיבות הביניים (7%) בנושא זה. מגמה דומה קיימת גם בבתי ספר דוברי עברית, אם כי כאן העלייה בדיווחי המנהלים בבתי הספר היסודיים ובחטיבות הביניים גדולה מהעלייה בדיווחי המנהלים בבתי ספר דוברי ערבית (13% ו-14%, בהתאמה). לעומת זאת, בחטיבות העליונות בבתי ספר דוברי ערבית קיימת ירידה בדיווחי המנהלים על הסתייעות בהורים לצורך קבלת החלטות פדגוגיות (תשע"ה: 47%, תשע"ו: 30%).

חלוקה לפי סוג פיקוח ושלב חינוך: נתוני ההיגדים (תשע"ו)

בתרשים 16 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים במעורבות ההורים בעשייה הבית ספרית ובתוכנית הפדגוגית בשנה"ל תשע"ו, לפי דיווחי המנהלים. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך וסוג פיקוח בבתי ספר דוברי עברית. בנספח ב' מוצגים הנתונים לאורך זמן.

תרשים 16: דיווחי מנהלים בבתי ספר דוברי עברית על מעורבות ההורים בעשייה הבית ספרית ובתוכנית הפדגוגית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי סוג פיקוח ושלב חינוך (תשע"ו)

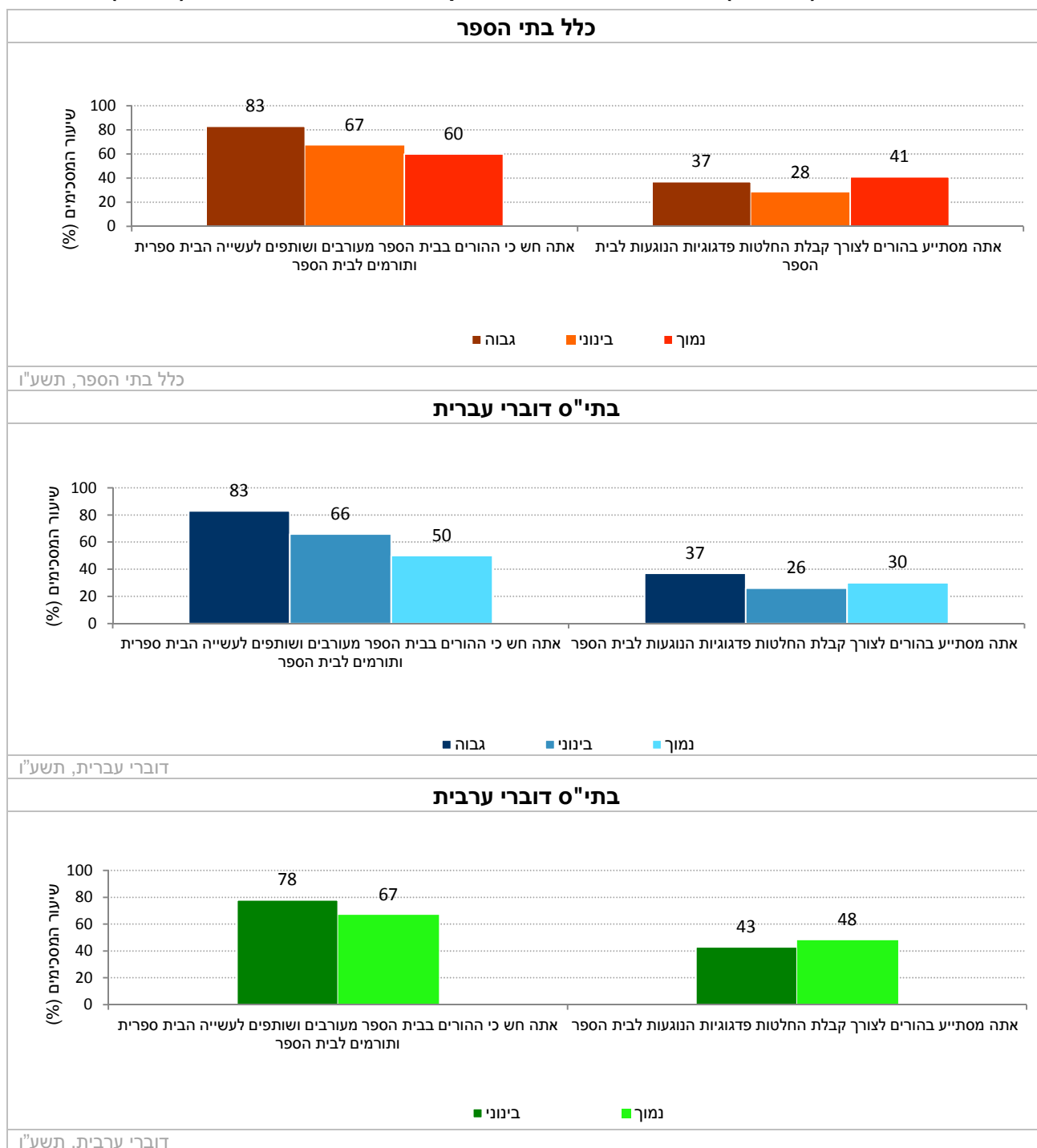
מתרשים 16 עולה כי מנהלי בתי ספר שבפיקוח הממלכתי דיווחו בכ-10% יותר ממנהלי בתי ספר שבפיקוח הממלכתי-דתי כי ההורים תורמים ושותפים לעשייה הבית ספרית. בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות הם גם יותר מסתייעים בהורים לצורך קבלת החלטות פדגוגיות הנוגעות לבית הספר. עם זאת, מהתרשים עולה כי פערי הדיווח בין מנהלים שבפיקוח הממלכתי למנהלים שבפיקוח הממלכתי-דתי בנוגע להסתייעות בהורים לצורך קבלת החלטות פדגוגיות קטנים מפערי הדיווח בנוגע למעורבות ושותפות ההורים בעשייה הבית ספרית.

כמו כן אפשר לראות כי בדומה לתרשימים הקודמים בנושא, גם כאן, בשני סוגי הפיקוח, שיעורי הדיווח על מעורבות ההורים בעשייה הבית ספרית גבוהים יותר משיעורי הדיווח על הסתייעות בית הספר בהם לצורך קבלת החלטות פדגוגיות, וגם כאן עם העלייה בשלבי החינוך חלה ירידה במידת המעורבות של ההורים בבית הספר.

חלוקה לפי רקע חברתי-כלכלי ומגזר שפה: נתוני ההיגדים (תשע"ו)

בתרשים 17 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים במעורבות ההורים בעשייה הבית ספרית ובתוכנית הפדגוגית בשנה"ל תשע"ו, לפי דיווחי המנהלים. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי רקע חברתי-כלכלי בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית²². בנספח ב' מוצגים הנתונים לאורך זמן.

תרשים 17: דיווחי מנהלים על מעורבות ההורים בעשייה הבית ספרית ובתוכנית הפדגוגית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי רקע חברתי-כלכלי ומגזר שפה (תשע"ו)

²² עקב גודל מדגם קטן בקרב מורים דוברי ערבית הנתונים מוצגים רק בחלוקה לפי רקע חברתי-כלכלי

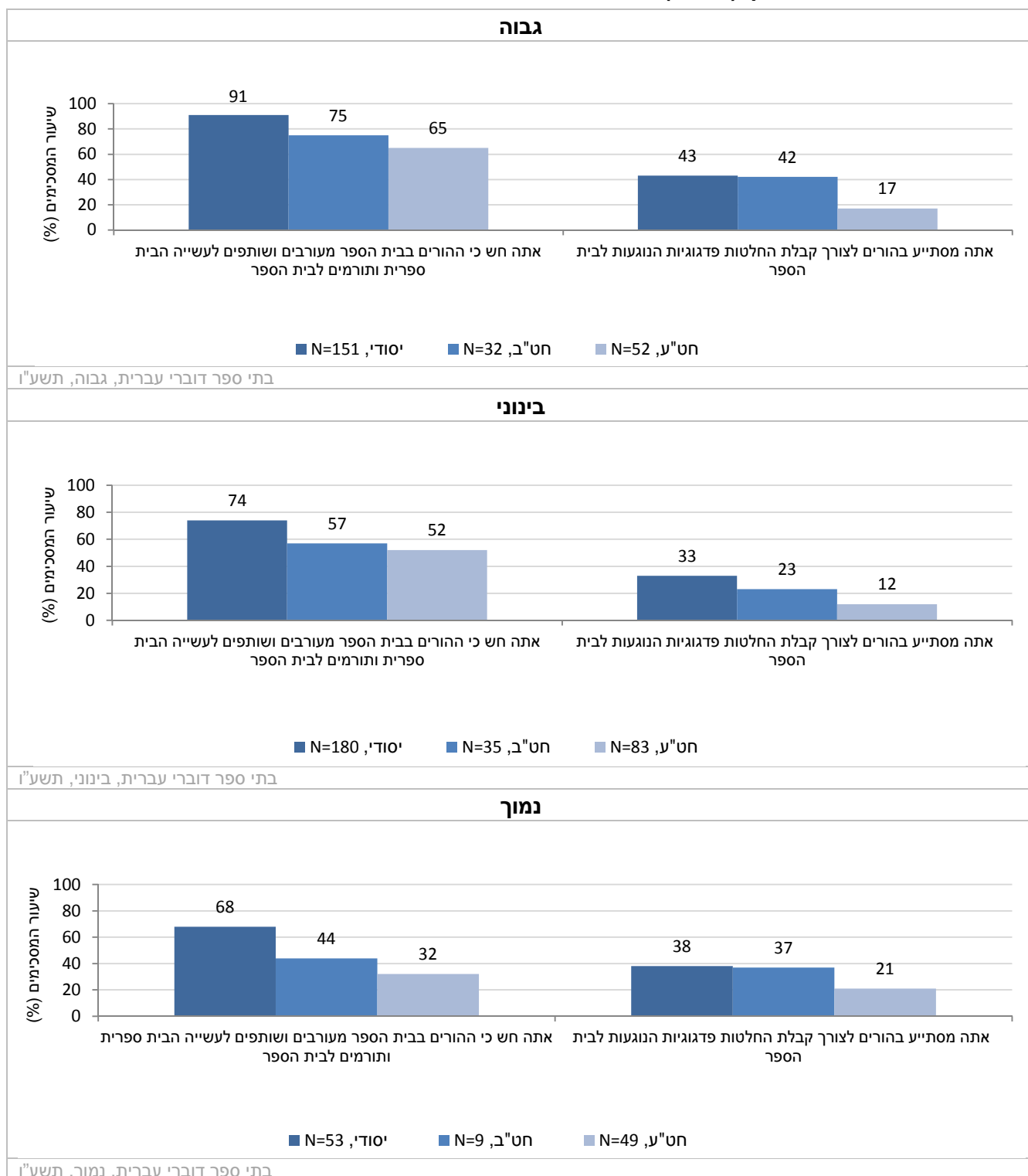
מהנתונים בתרשים 17 עולה כי בחלוקה לפי מגזר שפה ורקע חברתי-כלכלי, בשני מגזרי השפה, ככל שהרקע החברתי-כלכלי של בית הספר גבוה יותר, כך עולים דיווחי המנהלים בנושאי הסתייעות בהורים ומעורבותם בעשייה הבית ספרית. כמו כן, בשני מגזרי השפה מנהלים בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי נמוך מסתייעים יותר בהורים לצורך קבלת החלטות פדגוגיות הנוגעות לבית הספר, בהשוואה למנהלים בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי בינוני (בתי ספר דוברי עברית: 41% לעומת 28%; בתי ספר דוברי ערבית: 48% לעומת 43%, בהתאמה). זאת ועוד, בבתי ספר דוברי עברית אפשר לראות כי ההסתייעות של מנהלים בהורים בבתי ספר מרקע חברתי- כלכלי נמוך גבוהה גם מזו של מנהלים בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי גבוה (41% לעומת 37%, בהתאמה).

לבסוף, בשני ההיבטים הקשורים למעורבות ההורים בעשייה הבית ספרית ובתוכנית הפדגוגית, בכל הרמות החברתיות-כלכליות, דיווחי המנהלים בבתי ספר דוברי ערבית גבוהים מדיווחי המנהלים בבתי ספר דוברי עברית.

חלוקה לפי רקע חברתי-כלכלי ושלב חינוך: נתוני ההיגדים (תשע"ו)

בתרשים 18 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים במעורבות ההורים בעשייה הבית ספרית ובתוכנית הפדגוגית בשנה"ל תשע"ו, לפי דיווחי המנהלים. הנתונים מוצגים בעבור בתי ספר דוברי עברית²³, בחלוקה לפי רקע חברתי-כלכלי ושלב חינוך.

תרשים 18: דיווחי מנהלים בבתי ספר דוברי עברית על מעורבות ההורים בעשייה הבית ספרית ובתוכנית הפדגוגית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי רקע חברתי-כלכלי ושלב חינוך (תשע"ו)

²³ עקב גודל מדגם קטן בקרב מורים דוברי ערבית לא ניתן היה לבצע ניתוח משולב של שלב חינוך ורקע חברתי-כלכלי

מתרשים 18 עולה כי באופן יחסי, מנהלי בתי ספר דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי גבוה דיווחו יותר כי הם חשים שההורים בבית הספר מעורבים ושותפים לעשייה, בהשוואה למנהלי בתי ספר מרקע חברתי-כלכלי בינוני או נמוך. מגמה זו נכונה גם בעניין מידת ההסתייעות בהורים לצורך קבלת החלטות פדגוגיות הנוגעות לבית הספר. כמו כן אפשר לראות כי בכל הרמות החברתיות-כלכליות, עם העלייה בשלב החינוך חלה ירידה בדיווחי המנהלים בנוגע למידת המעורבות של ההורים וההסתייעות בהם.

זאת ועוד, 91% ממנהלי בתי הספר היסודיים מרקע חברתי-כלכלי גבוה דיווחו כי הם חשים שההורים מעורבים ושותפים לעשייה הבית ספרית, לעומת 68% בלבד ממנהלי בתי הספר היסודיים מרקע חברתי-כלכלי נמוך. בדומה לזה, 43% ממנהלי בתי הספר היסודיים מרקע חברתי-כלכלי גבוה דיווחו כי הם מסתייעים בהורים לצורך קבלת החלטות פדגוגיות, לעומת 38% בלבד ממנהלי בתי הספר היסודיים מרקע חברתי-כלכלי נמוך.

נוסף על כך, קיים דמיון במגמת הדיווח של מנהלי בתי הספר היסודיים וחטיבות הביניים, הן מרקע חברתי-כלכלי גבוה והן מרקע חברתי-כלכלי נמוך, בנוגע למידת ההסתייעות בהורים לצורך קבלת החלטות פדגוגיות הנוגעות לבית הספר (רקע חברתי-כלכלי גבוה: בתי הספר היסודיים - 43%, חטיבות הביניים - 42%; רקע חברתי-כלכלי נמוך: בתי הספר היסודיים - 38%, חטיבות הביניים - 37%).

2.2: שותפות הורים מתערבת ומפריעה - לפי דיווחי מנהלים (בבתי הספר היסודיים, בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות)

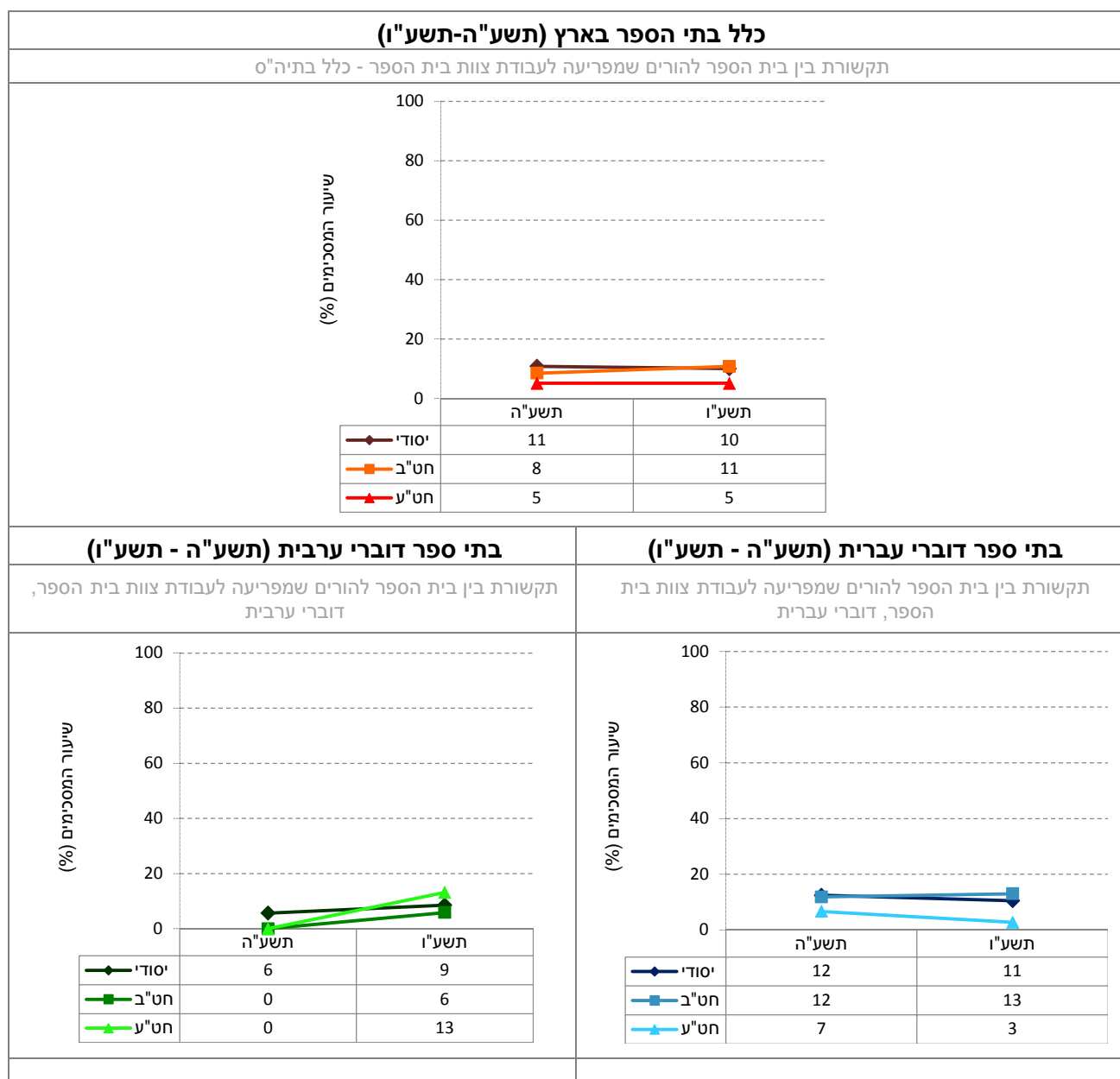
ההיגד "אתה חש כי הורי התלמידים מתערבים בנעשה בבית הספר באופן שמפריע לעבודת הצוות"²⁴ מבקש לבחון את ההיבטים השליליים של מעורבות ההורים בנעשה בבית הספר, קרי היכן, לתפיסת המנהלים, המעורבות הופכת להתערבות. הנתונים נאספו בקרב מנהלים בבתי הספר היסודיים, בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות, והתוצאות מוצגות בחלוקה לפי שלב חינוך ומגזר שפה. בתרשים 19 מוצגת השוואה בין נתוני ההיגד בתשע"ו ובתשע"ה. לאחר מכן, בתרשים 20, מוצגים ההיגדים בחלוקה לפי סוג פיקוח ורקע חברתי-כלכלי.

---

²⁴ סולם התשובות להיגד זה מנה חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) עד "מאוד לא סכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם כמסכימים עם ההיגד וחושב שיעורם באחוזים.

נתוני ההיגד: חלוקה לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ה-תשע"ו)

תרשים 19: דיווחי מנהלים על התערבות הורים שמפריעה לעבודת הצוות בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ה-תשע"ו)

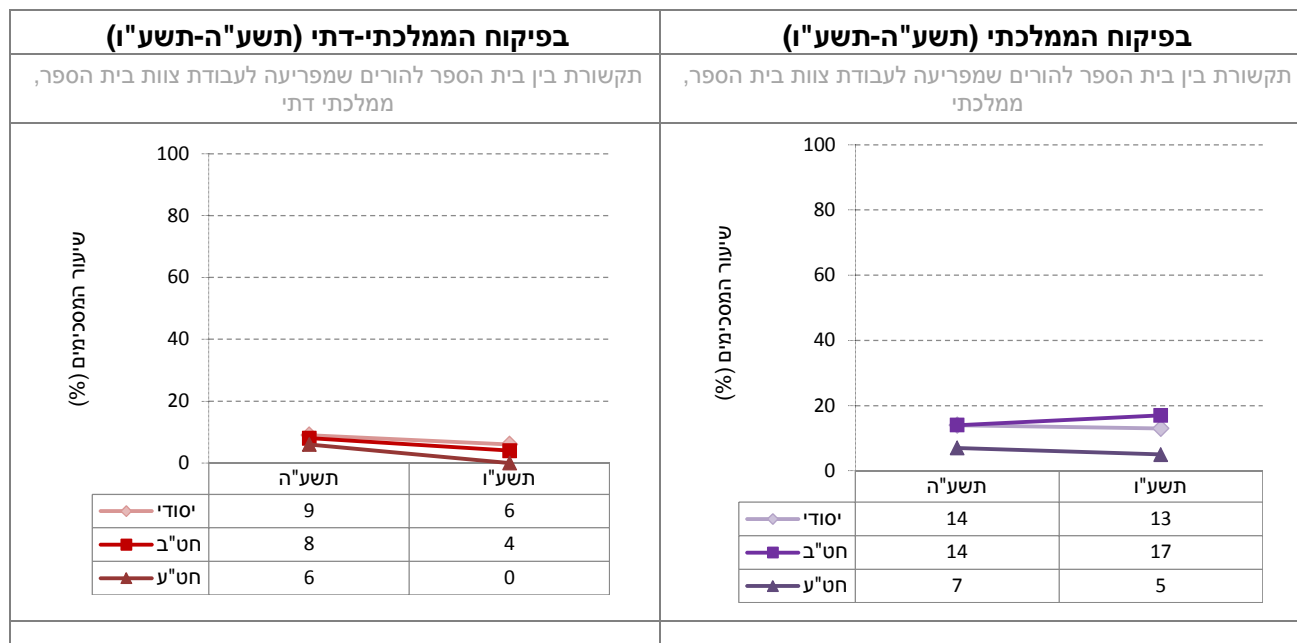

מתרשים 19 עולה כי בקרב כלל המנהלים לא חל שינוי ניכר במהלך תשע"ה-תשע"ו בתפיסתם בנוגע לאופן התקשורת של ההורים עם בית הספר, למעט בקרב מנהלי חטיבות הביניים, שדיווחו כי הורי התלמידים מתערבים יותר באופן שמפריע לעבודתו של צוות בית הספר (עלייה של כ-3%). כמו כן, לפי דיווחי כלל המנהלים, עם העלייה בשלבי הגיל התערבות ההורים קטנה.

בחלוקה לפי מגזר שפה אפשר לראות כי בחלוף שנה יותר מנהלים בבתי ספר דוברי ערבית, בכל שלבי הגיל, דיווחו על עלייה בהתערבות ההורים שמפריעה לעבודת הצוות, ובעיקר בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות (עלייה של 6% ו-13%, בהתאמה). מנגד, בקרב עמיתיהם בבתי ספר דוברי עברית התמונה הפוכה: מנהלי החטיבות העליונות דיווחו על ירידה בהתערבות הורים.

נתוני ההיגד: חלוקה לפי סוג פיקוח ושלב חינוך (תשע"ה-תשע"ו)

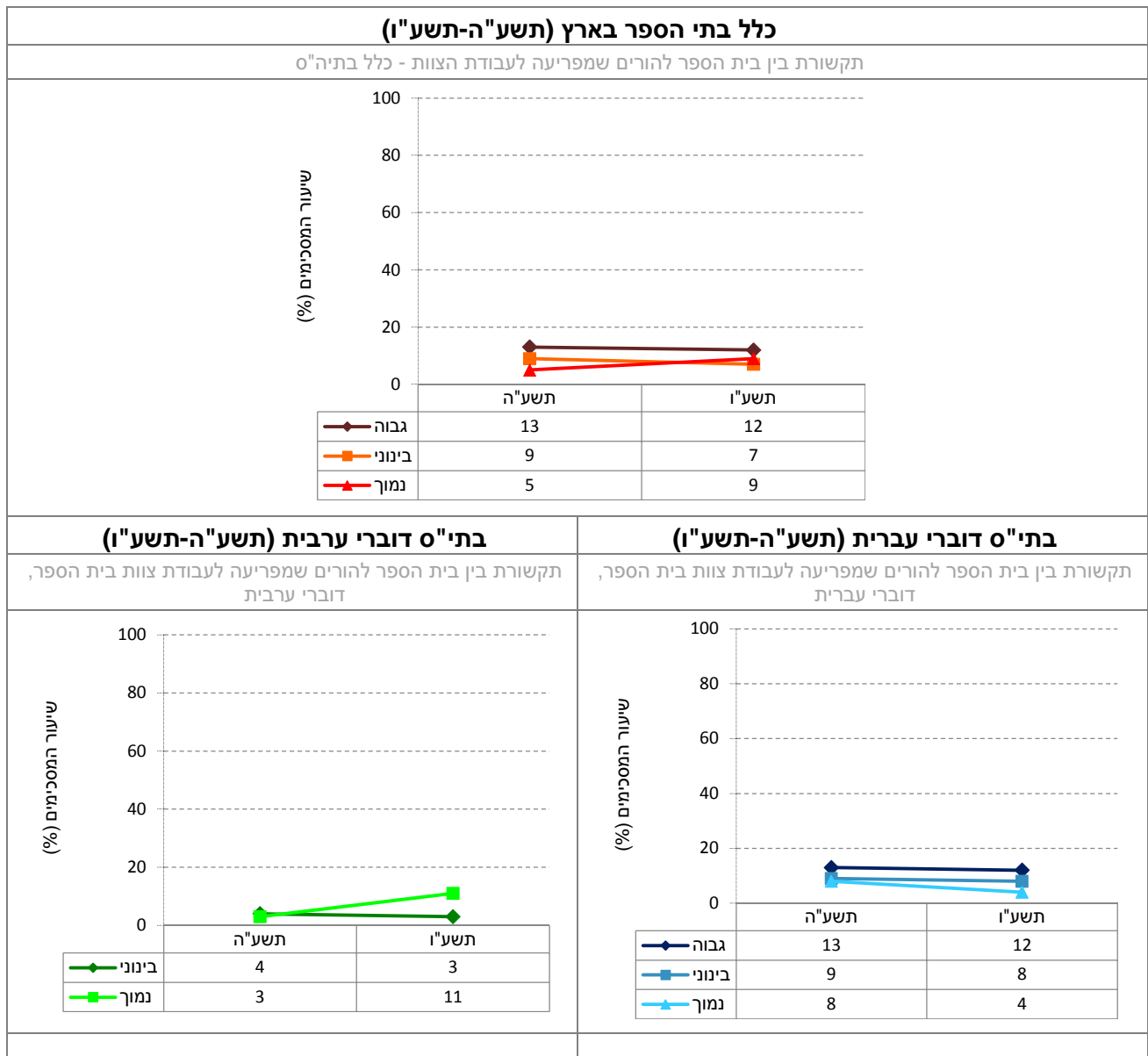
תרשים 20: דיווחי מנהלים בבתי ספר דוברי עברית על התערבות הורים שמפריעה לעבודת הצוות בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי סוג פיקוח ושלב חינוך (תשע"ה-תשע"ו)

מהנתונים בתרשים 20 עולה כי בשנת תשע"ו כ-15% ממנהלי בתי הספר היסודיים וחיטבות הביניים שבפיקוח הממלכתי דיווחו על התערבות הורים שמפריעה לעבודת הצוות, לעומת 5% בלבד ממנהלי החטיבות העליונות שבפיקוח הממלכתי. זאת ועוד, בין תשע"ה לתשע"ו חלה עלייה של 3% בדיווחיהם של מנהלי חטיבות הביניים שבפיקוח הממלכתי על התערבות הורים שמפריעה לעבודת הצוות. מהתרשים גם עולה כי מנהלים בבתי ספר שבפיקוח הממלכתי-דתי דיווחו פחות ממנהלים שבפיקוח הממלכתי על התערבות הורים שמפריעה לעבודת הצוות. כמו כן הנתונים מראים כי בבתי ספר שבפיקוח הממלכתי-דתי, בכל שלבי החינוך, חלה ירידה בדיווחי המנהלים. הירידה הגדולה ביותר נמצאה בחטיבות העליונות - מ-6% בשנת תשע"ה לאפס אחוזים בשנת תשע"ו.

נתוני ההיגד: חלוקה לפי מגזר שפה ורקע חברתי-כלכלי (תשע"ה-תשע"ו)

תרשים 21: דיווחי מנהלים על התערבות הורים שמפריעה לעבודת הצוות בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי מגזר שפה ורקע חברתי-כלכלי²⁵ (תשע"ה-תשע"ו)

מהנתונים בתרשים 21 עולה כי מקרב כלל המנהלים, 12% מהמנהלים בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי גבוה דיווחו בתשע"ו על התערבות הורים שמפריעה לעבודת הצוות, לעומת 7% מהמנהלים בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי בינוני ו-9% מרקע חברתי-כלכלי נמוך.

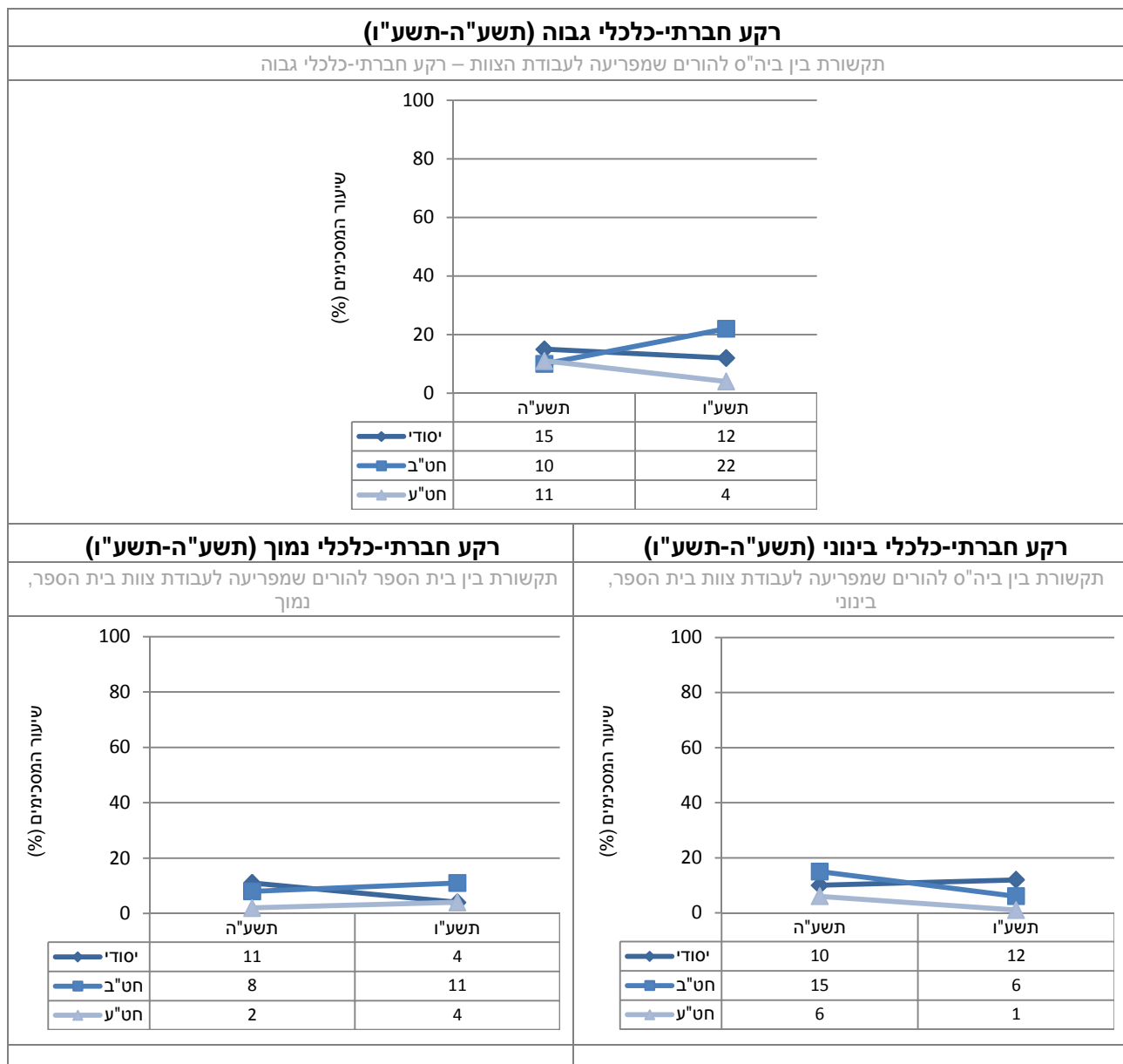
כמו כן, בבתי ספר דוברי עברית, ככל שהרקע החברתי-כלכלי של בית הספר נמוך יותר, כך קטנים דיווחי המנהלים על התערבות הורים שמפריעה לעבודת הצוות. זאת ועוד, מהתרשים עולה כי בין תשע"ה לתשע"ו, מנהלי בתי ספר מרקע חברתי-כלכלי נמוך דיווחו על ירידה של 4% בהתערבות הורים שמפריעה לעבודת הצוות. אשר לבתי ספר דוברי ערבית אפשר לראות כי בעוד דיווחיהם של מנהלי בתי ספר מרקע חברתי-כלכלי בינוני נשארו יציבים, חלה עלייה של 8% בדיווחיהם של מנהלי בתי ספר מרקע חברתי-כלכלי נמוך בנושא זה.

²⁵ בשל היקפו המצומצם של מדגם המורים בבתי ספר דוברי ערבית הנתונים מוצגים בחלוקה לפי רקע חברתי-כלכלי בלבד.

שותפות הורים בעשייה הבית ספרית - ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית, תשע"ה - תשע"ו

נתוני ההיגד: חלוקה לפי שלב חינוך ורקע חברתי-כלכלי (תשע"ה-תשע"ו)

תרשים 22: דיווחי מנהלים בבתי ספר דוברי עברית²⁶ על התערבות הורים שמפריעה לעבודת הצוות בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי שלב חינוך ורקע חברתי-כלכלי (תשע"ה-תשע"ו)

מתרשים 22 עולה כי בשנת תשע"ו חלה בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי גבוה עלייה של 12% בדיווחיהם של מנהלי חטיבות הביניים בנוגע להתערבות הורים שמפריעה לעבודת הצוות במידה רבה או רבה מאוד, לעומת ירידה של כ-5% בדיווחי המנהלים בבתי הספר היסודיים ובחטיבות העליונות.

אשר לבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי בינוני אפשר לראות כי מנהלי חטיבות הביניים והחטיבות העליונות דיווחו על ירידה של כ-7% בהתערבות הורים שמפריעה לעבודת הצוות. מגמה דומה של ירידה נמצאה גם

²⁶ בשל היקפו המצומצם של מדגם המורים בבתי ספר דוברי ערבית לא הייתה אפשרות לעשות ניתוח משולב של שלב חינוך ורקע חברתי-כלכלי.

שותפות הורים בעשייה הבית ספרית - ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית, תשע"ה – תשע"ו

בדיווחיהם של מנהלי בתי הספר היסודיים מרקע חברתי-כלכלי נמוך. לעומתם, מנהלי חטיבות הביניים והחטיבות העליונות מרקע חברתי-כלכלי נמוך דיווחו על עלייה של כ-3% בהתערבות הורים שמפריעה לעבודת הצוות.

ככלל, אפשר לראות כי מגמות הדיווח של מנהלי בתי הספר היסודיים וחטיבות הביניים מרקע חברתי-כלכלי גבוה ונמוך דומות (ירידה בבתי הספר היסודיים ועלייה בחטיבות הביניים). בדומה לזה, מגמות הדיווח של מנהלי החטיבות העליונות מרקע חברתי-כלכלי בינוני וגבוה דומות (ירידה).

סיכום פרק 2: שותפות והתערבות של הורים בעשייה הבית ספרית ובתוכנית הפדגוגית – דיווח מנהלים (בתי הספר היסודיים, חטיבות הביניים והחטיבות העליונות)

בפרק זה נבחנו מספר היבטים הקשורים לאופי התקשורת שבין בית הספר להורים: שותפות הורים בעשייה הבית ספרית ובתוכנית הפדגוגית, ושותפות הורים מתערבת. הנתונים בנושא מעידים כי מרבית המנהלים (כ-80%) דיווחו כי הם חשים שהורי התלמידים מעורבים בעשייה הבית ספרית ושותפים לה. שותפות זו קטנה עם העלייה בשלבי הגיל. לעומת זאת, מתשובות המנהלים עולה כי הקשר עם ההורים מתמקד יותר בהיבטי עשייה ופחות בקבלת החלטות פדגוגיות הנוגעות לבית הספר. עם זאת ניכר כי לאורך השנים חלה עלייה בדיווחי המנהלים הן בעניין מעורבות ההורים בעשייה הבית ספרית והן בעניין הסתייעויות לצורך קבלת החלטות פדגוגיות הקשורות לבית הספר, בעיקר בקרב מנהלי בתי הספר היסודיים וחטיבות הביניים. זאת ועוד, הממצאים מראים שמנהלי בתי ספר שבפיקוח הממלכתי דתי על מעורבות ההורים בעשייה הבית ספרית ועל הסתייעויות לצורך קבלת החלטות פדגוגיות הקשורות לבית הספר. גם כאן שיעור הדיווח על מעורבות ההורים בעשייה גבוה משיעור הדיווח ועל הסתייעויות לצורך קבלת החלטות פדגוגיות. בהשוואה בין רמות חברתיות-כלכליות, הממצאים מראים שככל שהרקע החברתי-כלכלי של בית הספר גבוה יותר, כך עולים דיווחיהם של המנהלים הן בעניין מעורבות ההורים בעשייה הבית ספרית והן בעניין הסתייעויות לצורך קבלת החלטות פדגוגיות הקשורות לבית הספר. עם זאת, מנהלים בבתי ספר דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך דיווחו יותר ממנהלים בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי גבוה על הסתייעות בהורים. אשר למגזר שפה, ניכר כי המגמה הכללית דומה בשני מגזרי השפה, אולם בעוד בבתי ספר דוברי עברית חלה עלייה (או יציבות בחטיבות העליונות) בדיווחי המנהלים על הסתייעויות לצורך קבלת החלטות פדגוגיות הקשורות לבית הספר, בחטיבות הביניים בבתי ספר דוברי ערבית חלה ירידה בדיווחיהם.

תוצאות אלו עולות בקנה אחד עם הממצאים שכבר הוצגו בפרק הראשון, וניכר כי הקשר עם ההורים הוא בעיקרו לשם יידוע ההורה בדבר מצב הילד (כ-83%) או בדבר הנעשה בבית הספר (יותר מ-91%), או לשם מתן אוזן קשבת להורה (כ-93%), קרי, פעולות הקשורות יותר למעורבות בעשייה הבית ספרית ופחות להסתייעויות לצורך קבלת החלטות פדגוגיות הקשורות לבית הספר.

אשר להתערבות הורים שנתפסת כמפריעה, פחות מ-11% מכלל המנהלים דיווחו כי הורי התלמידים מתערבים בנעשה בבית הספר באופן שמפריע לעבודת צוות בית הספר. בהשוואה לאורך שנים לא חל שינוי של ממש בדיווחי המנהלים, למעט בקרב מנהלי חטיבות הביניים, שדיווחו על עלייה בהתערבות ההורים בנעשה בבית הספר. עם זאת, בחלוקה לפי מגזר שפה הממצאים מראים שמנהלים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו על עלייה בהתערבות ההורים בנעשה בבית הספר, ואילו מנהלים בבתי ספר דוברי עברית, ובעיקר בחטיבות העליונות, דיווחו דווקא על ירידה בהיבט זה. בחלוקה לפי סוג פיקוח הממצאים מראים שמנהלי בתי ספר ממלכתיים דיווחו יותר ממנהלי בתי ספר ממלכתיים-דתיים כי הורי התלמידים מתערבים בנעשה בבית הספר באופן שמפריע לעבודת צוות בית הספר. כמו כן, לאורך השנים ניכרת ירידה בדיווחי המנהלים בבתי הספר שבפיקוח הממלכתי-דתי בנושא זה. אשר לרקע החברתי-כלכלי של בית הספר, התוצאות מראות כי ככל שהוא גבוה יותר, כך דיווחי המנהלים כי הורי התלמידים מתערבים בנעשה בבית הספר באופן שמפריע לעבודת צוות בית הספר לרוב גבוהים יותר, למעט בבתי ספר דוברי ערבית, שם התמונה הפוכה.

פרק 3: הקשר בין שביעות הרצון של המנהל מבית הספר לבין האווירה הבית ספרית בראי המיצ"ב: שותפות הורים, גורמים המפריעים לניהול בית הספר ושביעות רצון של תלמידים ומורים

רקע

מודל זה בוחן את הגורמים החיצוניים והפנימיים העשויים להשפיע על שביעות רצונו של מנהל²⁷ בית הספר. הנחת היסוד של המחקר היא שכאשר מנהל בית הספר שבע רצון מתפקידו, הדבר עשוי להשפיע לטובה על התנהלות בית הספר הן כלפי הקהילה הסובבת אותו והן פנימה, ובפרט על הישגי התלמידים ורווחתם²⁸.

בתי הספר בישראל מתמודדים עם אתגרים רבים ומורכבים. המנהלים וסגלי החינוך צריכים לעמוד בתפקוד, לשפר את האקלים החינוכי ואת ההישגים הלימודיים, וכל זה תוך עמידה בסטנדרטים ארציים ובינלאומיים. הצלחה בהתמודדות זו קשורה, בין השאר, גם למידת שביעות רצונו של המנהל מעבודתו, הקשורה לגורמי אקלים מגוונים^{29,28}. כך, למשל, קשיים חיצוניים ופנימיים ישפיעו לרעה על מידת שביעות הרצון של המנהל, מה שעלול לפגוע בתפקודו. לעומת זאת, סביבה תומכת עשויה להשפיע לטובה על מידת שביעות רצונו ומכאן שגם על תפקודו. גם מידת שביעות הרצון של באי בית הספר (מורים ותלמידים) עשויה להיות קשורה למידת שביעות רצונו של המנהל³⁰.

זאת ועוד, אחד האתגרים המורכבים שבתי הספר מתמודדים עמם הוא הקשר עם הקהילה הסובבת אותו, ובכלל זה, שותפות ההורים בבית הספר. זו מתאפיינת ברמות שונות של שיתוף ההורים בתכנון ובעשייה הבית ספריים, תוך בניית שותפות חינוכית (פדגוגית וחברתית) בין שני הצדדים, המבקשת לסייע לשתי המערכות - המשפחתית והחינוכית, לקדם את טובת הילד מתוך אינטרס משותף והכרה הדדית בהשפעה הייחודית של כל צד³⁴. אולם לא אחת גם מתגלעים קונפליקטים בין ההורים לבית הספר³¹. עם זאת, ועל אף האתגר הכרוך בכך, המנהלים, המורים וראשי מערכת החינוך מבינים את החשיבות שבבניית ערוץ תקשורת פתוח בינם לבין ההורים³², שכן קיומו של קשר מושכל וחיובי משפיע על העלאת המוטיבציה, מקדם את הצלחת התלמיד בלימודיו, עוזר לשפר את איכות בית הספר ותורם לרווחתו הנפשית ולמינעת התנהגויות סיכון^{34,33,32}. מכאן שמציאת שביל הזהב ליחסים תקינים ופוריים בין בית הספר לבין ההורים הם תנאי חשוב ליצירת אווירה חיובית, הן במישור הלימודי והן במישור החברתי.

כאמור, לשביעות הרצון של מנהל בית הספר מעבודתו חשיבות מכרעת בכל הנוגע לאופן התנהלותו של בית הספר, על כל המשתמע מכך. שביעות רצון זו עשויה להתקשר הן לגורמי סביבה חיצוניים, כגון אופי הקשר עם

²⁷ מטעמי נוחות הדוח מנוסח בלשון זכר, אך הוא מתייחס הן למנהלים והן למנהלות.

²⁸ אדלר, ח', ופישר, ג'. (2008). תפיסת תפקידו של מנהל בית הספר במדינת ישראל, דו"ח ועדה מקצועית לגיבוש המלצות למדיניות משרד החינוך, אבני ראשה – המכון הישראלי למנהיגות בית ספרית. נדלה מ: http://www.avneyrosha.org.il/Role/Documents/Principal_role.pdf

²⁹ פרידמן, י' (1995). שחיקת מנהל בית הספר: המושג ורכיביו. *מגמות*, ל"ז (2-1), עמ' 122-135.

³⁰ Bryk, A., & Schneider, B. (2002). *Trust in Schools: A core resource for improvement*. Russell Sage Foundation.

³¹ אדי רקח, א', וגרינשטיין, י' (2016). *יחסי מורים הורים בבית הספר: סוגי הון כמסגרת לבחינת מעורבות הורים בבית הספר*, דו"ח מחקר המוגש למדען הראשי, משרד החינוך.

³² וינקלר, ר' (1997). מעורבות הורים בבית הספר, הגיגי הגבעה, גיליון ה', נדלה מ: <http://www.daat.ac.il/daat/kitveyet/hagigey/meoravut-2.htm>

³³ Gestwicki, C. (2000). *Home, School, and Community Relations*. North Carolina: Thomson Learning.

³⁴ אתר שפ"י: נפגשים – מסע רפלקטיבי להבניית שותפות חינוכית בין צוותי החינוך וההורים: <http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Shefi/HorimMishpacha/kidum/yeda.htm>

קהילת ההורים הסובבת את בית הספר או הנחיות משרד החינוך והרשויות, והן לגורמי סביבה פנימיים כגון מידת שביעות הרצון של באי בית הספר. על כן, המודל הנוכחי בא לבחון את השאלה **מהם הגורמים, החיצוניים והפנימיים, העשויים להשפיע על שביעות הרצון של מנהל בית הספר מעבודתו.**

שיטה

המודל המוצג בוחן גורמי אקלים שונים העשויים להשפיע על מידת שביעות רצונו של מנהל בית הספר, והוא מבוסס על נתונים שנאספו משאלוני המנהלים, המורים והתלמידים במסגרת סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית במיצ"ב (מדדי יעילות וצמיחה בית ספרית) בשנת תשע"ו³⁵. לא זו בלבד שהמודל שופך אור על הגורמים הקשורים לעלייה או לירידה בשביעות הרצון של המנהל, אלא הוא גם מעיד על עוצמתו של כל אחד מהגורמים בניבוי משתנה זה, ומכאן חשיבותו.

משתנים

המשתנה המנובא במודל, הממד המסכם "**שביעות רצון המנהל**", מבקש לבחון את מידת שביעות רצונו של המנהל מתפקידו ולבדוק כיצד הוא תופס את תפקידו ואת מידת הצלחתו לחולל שינויים בבית הספר. הממד מורכב משבעה היגדים שונים³⁶, וכל מנהל התבקש לדרגם בין 1 (מאוד לא מסכים) ל-5 (מסכים מאוד). לצורך בניית הממד חושב ממוצע אחוז המסכימים (דירוג 4 או 5) עם כל אחד מההיגדים המרכיבים את הממד. בהתאמה, ערכי הממד נעים בין 0 ל-100.

משתני הפיקוח ששימשו במודל הם **רקע חברתי-כלכלי של בית הספר**³⁷, **הוותק של המנהל** (בשנים) בבית הספר הנוכחי, **גודל בית הספר** (לפי מספר המורים), **שלב חינוך** (בית ספר יסודי, חטיבת ביניים, חטיבה עליונה) וכן **מגזר שפה וסוג פיקוח** (בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית; פיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי).

נוסף על כך, ובהתאם לשאלת המחקר, הוכנסו למודל מדדי אקלים שונים העשויים להשפיע על מידת שביעות רצונו של המנהל מעבודתו: ראשית, כדי לבחון את אופי הקשר שבין בית הספר להורים הוכנסו שני משתנים, האחד מייצג **מעורבות הורים** (מדד שותפות הורים בבית הספר³⁸) והשני מייצג **התערבות הורים** (ההיגד "אתה חש כי הורי התלמידים מתערבים בנעשה בבית הספר באופן שמפריע לעבודת הצוות"³⁹). שנית, כדי לבחון את הקשר לשביעות הרצון של באי בית הספר הוכנסו למודל שני מדדים: **תחושה כללית חיובית של**

³⁵ מחקר זה בוחן את הקשרים הקיימים בין המשתנים שיוצגו להלן. נתונים פרטניים על כל אחד ממשתנים אלו אפשר למצוא בדוח מיצ"ב אקלים תשע"ו באתר ראמ"ה: <http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Rama/Meitzav/DochotMaarachtim.htm>

³⁶ הממד מורכב מההיגדים הבאים: לו יכולת להחליט שוב, עדיין היית בוחר להיות מנהל בית ספר; אתה חש שמוטל עלייך עומס עבודה כבד מדי (נוסח מחדש לחיוב, ערך גבוה משקף מצב רצוי יותר); אתה חש שהתעייפת מעבודת הניהול של בית הספר (נוסח מחדש לחיוב); אתה שבע רצון מעבודתך כמנהל בית ספר; אתה חש שאתה מצליח לשנות דברים בבית ספרך; אתה חש כי אתה מצליח לממש את היעדים שהצבת לעצמך; אתה חש מתוסכל מעבודתך כמנהל בית ספר (נוסח מחדש לחיוב).

³⁷ לפי מדד טיפוח שטראוס, גבוה=עשירונים 1-3, בינוני=עשירונים 4-6, נמוך=עשירונים 7-10.

³⁸ מדד זה מורכב מההיגדים הבאים: המורים בבית הספר מתייעצים עם ההורים כיצד כדאי לשפר את ההתקדמות הלימודית של הילד שלהם; להורים יש אוזן קשבת בבית הספר בכל שאלה, בעיה או תלונה שעולה; הורי התלמידים נמצאים בקשר קבוע טלפוני, מייל, סמס וכד' עם המחנך כדי להתעדכן במצבו של הילד שלהם; בית הספר מיידיע את ההורים באופן שוטף על הנעשה בו. סולם התשובות נע בין 1 (מאוד לא מסכים) ל-5 (מסכים מאוד). הממד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים (דירוג 4 או 5) עם ההיגדים המרכיבים אותו.

³⁹ המנהלים התבקשו לדרג היגד זה בין 1 (מאוד לא מסכים) ל-5 (מסכים מאוד).

התלמידים מבית הספר⁴⁰ ושביעות רצון של המורים מבית הספר⁴¹. נוסף על כך נבנו שלושה מדדי אקלים המייצגים גורמים שעלולים לפגוע בעבודתו היום-יומית של מנהל בית הספר, ובכך להשפיע על יכולתו להוביל את בית הספר באופן מיטבי. שלושת המדדים מבוססים על 13 היגדים, וסולם התשובות מנה שתי אפשרויות: "כן" ו"לא". בהמשך, בנוגע לכל היגד שהמנהל השיב עליו בחיוב הוא נשאל באיזו מידה גורם זה מפריע לניהול מיטבי. כדי לכלול את כל תשובות המנהלים אוחדו שני המשתנים למשתנה אחד בסולם של חמש דרגות - בין 0 (כלל לא) ל-5 (במידה רבה מאוד). באמצעות ניתוח גורמים חולקו ההיגדים לשלוש קבוצות, וכל אחת מהן הוכנסה למודל בתור משתנה נפרד ("משתני פקטור"): **גורמים מפריעים מצד משרד החינוך והרשויות⁴², גורמים מפריעים הקשורים למצבת כוח האדם והיעדר תמיכה חיצונית⁴³ וגורמים מפריעים הקשורים לפיתוח מקצועי⁴⁴.**

אוכלוסיית המחקר וניתוח הנתונים

המחקר מבוסס על נתונים שנאספו משאלוני המנהלים, המורים והתלמידים במסגרת סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית במיצ"ב (מדדי יעילות וצמיחה בית ספרית) בשנת תשע"ו. לצורך ניתוח הנתונים נבנה מסד נתונים ברמה בית ספרית (N=678), ועל בסיסו נאמד מודל של רגרסיה היררכית מרובה (Multiple Linear Hierarchical Regression). ברגרסיה היררכית החוקר קובע את סדר הכנסת המשתנים המנבאים שייכללו בכל צעד⁴⁵, וכך למעשה אפשר להכניס למודל משתנים מפקחים בתור משתנים קבועים ולנטרל את השפעתם על שאר המשתנים הבלתי תלויים. רגרסיה היררכית גם מאפשרת לבחון את המשקל והתוספת הנקייה של כל אחד ממדדי האקלים על המשתנה התלוי בצעדים הבאים לאחר מכן, זאת מעבר למשתנים המפקחים שנמצאו קשורים למשתנה התלוי.

⁴⁰ מדד זה מורכב מההיגדים הבאים: טוב לי בבית הספר; אילו הייתי יכול, הייתי עובר לבית ספר אחר; אני אוהב להיות בבית הספר. סולם התשובות נע בין 1 (מאוד לא מסכים) ל-5 (מסכים מאוד). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים (דירוג 4 או 5) עם ההיגדים המרכיבים אותו.

⁴¹ מדד זה מורכב מההיגדים הבאים: את/ה שבע/ת רצון מהתנהלות בית הספר; את/ה שבע/ת רצון מעבודתך כמורה; את/ה חש/ה שהתעייפת מעבודת ההוראה (נוסח מחדש לחיוב, ערך גבוה משקף מצב רצוי יותר); את/ה חש/ה שמוטל עליך עומס עבודה כבד מדי (נוסח מחדש לחיוב); בבית הספר עושים פעולות רבות כדי שלתלמידים יהיה נעים לשהות בו; בבית הספר עושים פעולות רבות כדי שלמורים יהיה נעים לשהות בו; בבית הספר משתדלים ליצור תנאים שיאפשרו לך להצליח בעבודתך. סולם התשובות נע בין 1 (מאוד לא מסכים) ל-5 (מסכים מאוד). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים (דירוג 4 או 5) עם ההיגדים המרכיבים אותו.

⁴² מדד זה מורכב מההיגדים הבאים: מחסור בתקציב ובמשאבים; נהלי עבודה של משרד החינוך; ציפיות סותרות או לא ברורות מצד משרד החינוך; סתירות בין ציפיות והנחיות משרד החינוך לבין ציפיות והנחיות של בעלי עניין שונים; ציפיות לא מוגדרות ו/או מנוגדות מצד הרשויות או בעלי עניין.

⁴³ מדד זה מורכב מההיגדים הבאים: היעדרויות ואיחורים של מורים; חוסר מעורבות ותמיכה של ההורים; חוסר תמיכה מצד ארגוני המורים; קושי לגייס מורים טובים; קושי לפטר מורים לא מתאימים.

⁴⁴ מדד זה מורכב מההיגדים הבאים: מחסור בהזדמנויות לפיתוח מקצועי שלך המנהל; מחסור בהזדמנויות לפיתוח מקצועי של הצוות החינוכי; האפשרות להעניק לתלמידים למידה שהיא אקטיבית, רלוונטית ובעלת ערך ללומד.

⁴⁵ Hays, W. L. (1988). *Statistics*. Chicago: Holt, Rinehart & Winston inc.

Nathans, L.L., Oswald, F. L., & Nimon, K. (2012). Interpreting multiple linear regression: a guidebook of variable importance. *Practical Assessment Research & Evaluation*, 17(9). Available Online: <http://pareonline.net/getvn.asp?v=17&n=9>.

חשוב לציין כי המתאמים בין המשתנים במודל לבין המשתנה המנובא אינם עולים על 0.3. כמו כן, ערכי פקטור השונות האינפלציונית (VIF) אינם עולים על 2.5⁴⁶, וכפועל יוצא ערכי ה-Tolerance אינם נמוכים מ-0.42. מכאן שבמודל האמור אין חשש למולטיקוליניאריות (מתאמים גבוהים מדי) העלולה להטות את תוצאותיו.

המודל המוצג להלן נבנה בחמישה צעדים, ובכל אחד מהם נוספו למודל משתני אקלים נוספים. סדר הכנסת המשתנים נקבע בהתאם לשאלת המחקר כפי שפורטה לעיל ולמידת החשיבות הנתפסת שניתנה לכל אחד מהמשתנים הבלתי תלויים במודל על פי הספרות הקיימת בנושא (מאפייני המשתנים מוצגים בלוח 4). התוצאות המוצגות בלוח 5 הן ערכי הביטא (ערכים מתוקננים) של המשתנים, כך שאפשר להשוות את גודל האפקט של כל אחד מהמשתנים על מידת שביעות רצונו של מנהל בית הספר.

בצעד הראשון הוכנסו למודל המשתנים המפקחים (רקע חברתי-כלכלי, ותק, גודל בית הספר, שלב חינוך, מגזר שפה וסוג פיקוח). **בצעד השני** הוכנסו למודל שני משתנים הנוגעים לקשר שבין מנהל בית הספר להורי התלמידים: מדד שותפות הורים בבית הספר באופן שמפריע לעבודת הצוות" המייצג **מעורבות הורים**, וההיגד "אתה חש כי הורי התלמידים מתערבים בנעשה בבית הספר באופן שמפריע לעבודת הצוות" המייצג **התערבות הורים**. שני משתנים אלו מייצגים היבט חיובי והיבט שלילי של הקשר בין מנהל בית הספר להורים. **בצעד השלישי** הוכנסו למודל שלושת המדדים המייצגים גורמים מפריעים (גורמים מפריעים מצד משרד החינוך והרשויות, גורמים מפריעים הקשורים למצבת כוח האדם והיעדר תמיכה חיצונית וגורמים מפריעים הקשורים לפיתוח מקצועי), כפי שתופס אותם מנהל בית הספר. **בצעד הרביעי** הוכנס למודל מדד שביעות הרצון של התלמידים מבית הספר, בהנחה שמדד זה עשוי להיות קשור גם הוא לשביעות רצונו של מנהל בית הספר. לבסוף, **בצעד החמישי**, הוכנסה שביעות הרצון של המורים מבית הספר, זאת משום שהקשר של מנהל בית הספר עם המורים מתקיים על בסיס יום-יומי, ומכאן שמידת שביעות רצונו עשויה להיות קשורה גם למידת שביעות רצונו של המורים.

---

⁴⁶ Allison, P.D. (1999). *Multiple Regression: A Primer*. California: Pine Forge Press.

Allison, P.D. (2012). When can you safely ignore multicollinearity? *Statistical Horizons*, available online: <https://statisticalhorizons.com/multicollinearity>

Meyers, L. S., Gamst, G., & Guarino, A. J. (2006). *Applied multivariate research: Design and interpretation*. California: Sage.

לוח 4: מאפייני המדגם (ממוצעים) - חלוקה לפי שלב חינוך ומגזר שפה

שם המשתנה	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית	כלל בתי הספר
יטוד	77.1%	74.4%	76.6%
	1.8	2.8	2.0
	6.1	10.5	7.2
	33.6	35.1	33.9
	34.7%		26.1%
	65.3%		52.2%
			21.7%
	90.0%	85.6%	87.8%
	10.5%	8.6%	10.0%
	20.0%	21.3%	20.3%
	28.7%	39.2%	31.2%
	13.0%	17.5%	14.1%
	76.2%	82.8%	77.9%
	75.7%	71.4%	74.6%
N	115	442	
חט"ב	79.1%	75.3%	78.1%
	1.7	2.8	2.0
	5.7	8.2	6.5
	54.3	49.8	52.9
	32.1%		21.2%
	67.9%		44.7%
			34.1%
	79.6%	83.1%	80.7%
	13.0%	5.9%	10.8%
	19.9%	25.9%	21.8%
	33.5%	43.0%	36.4%
	13.0%	17.7%	13.1%
	67.3%	71.1%	68.5%
	72.7%	70.8%	72.1%
N	28	72	
חט"ע	75.6%	72.1%	74.7%
	2.0	2.8	2.2
	6.2	6.9	6.4
	62.4	55.1	60.8
	41.3%		31.8%
	58.7%		48.7%
			19.5%
	78.2%	80.6%	78.8%
	2.7%	13.2%	5.1%
	31.2%	20.0%	28.6%
	28.9%	34.8%	30.2%
	14.8%	10.8%	13.9%
	68.7%	64.3%	67.7%
	74.2%	67.9%	72.8%
N	42	164	

1 לפי מדד טיפוח שטראוס: גבוה=עשירונים 1-3, בינוני=עשירונים 4-6, נמוך=עשירונים 7-10
 2 חושב כממוצע של אחוזי המסכימים (דירוג 4 או 5)

בבחינת מאפייני המדגם (לוח 4) נמצא כי **בבתי הספר היסודיים** הוותק הממוצע של מנהל בית הספר הוא 7 שנים, ומספרם הממוצע של המורים בו הוא כ-40. כמו כן, 90% מהמנהלים בבתי ספר דוברי עברית ו-86% מהמנהלים בבתי ספר דוברי ערבית מסכימים במידה רבה או רבה מאוד כי בבית ספרם קיימת שותפות עם ההורים. עוד אפשר לראות כי כ-11% מהמנהלים בבתי ספר דוברי עברית וכ-9% מהמנהלים בבתי ספר דוברי ערבית מסכימים כי הורי התלמידים מתערבים בנעשה בבית הספר באופן שמפריע לעבודת הצוות. אשר לגורמים העלולים להפריע לעבודתו היום-יומית של מנהל בית הספר, מלוח 4 עולה כי בקרב מנהלי בתי הספר היסודיים, בשני מגזרי השפה, הגורמים המפריעים ביותר קשורים למצבת כוח האדם והיעדר תמיכה חיצונית (28.7% ו-39.2%, בהתאמה).

נוסף על כך, מלוח 4 עולה כי הוותק הממוצע של המנהלים **בחטיבות הביניים** הוא 6.5 שנים, ומספר המורים הממוצע בבית הספר הוא כ-53. אפשר גם לראות כי כ-81% מכלל המנהלים העידו שבבית ספרם קיימת שותפות עם ההורים במידה רבה או רבה מאוד. כמו כן, 13% מהמנהלים בבתי ספר דוברי עברית וכ-6% מהמנהלים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו שהורי התלמידים מתערבים בנעשה בבית הספר באופן שמפריע לעבודת הצוות במידה רבה או רבה מאוד. עוד עולה כי בדומה לדיווחיהם של מנהלי בתי הספר היסודיים, גם מנהלי חטיבות הביניים בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית ציינו שהגורמים המפריעים ביותר לעבודתם היום-יומית קשורים למצבת כוח האדם והיעדר תמיכה חיצונית (33.5% ו-43%, בהתאמה).

אשר ל**חטיבות העליונות**, אפשר לראות שמספרם הממוצע של המורים בבית הספר הוא כ-61, וכי הוותק הממוצע של המנהל בבית הספר הוא כ-6 שנים. נוסף על כך, כ-79% מכלל המנהלים דיווחו כי בבית ספרם קיימת שותפות עם ההורים במידה רבה או רבה מאוד, וכמו כן, כ-3% מהמנהלים בבתי ספר דוברי עברית וכ-13% מהמנהלים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו שהורי התלמידים מתערבים בנעשה בבית הספר באופן שמפריע לעבודת הצוות במידה רבה או רבה מאוד. עוד עולה מלוח 4 כי בחטיבות העליונות, כ-31% מהמנהלים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו על גורמים מפריעים הקשורים למשרד החינוך והרשויות במידה רבה או רבה מאוד, כ-29% דיווחו על גורמים מפריעים הקשורים למצבת כוח האדם והיעדר תמיכה חיצונית, וכ-15% דיווחו גם על גורמים מפריעים הקשורים לפיתוח מקצועי. ואילו בבתי ספר דוברי ערבית התמונה מעט שונה; כ-35% ממנהלי החטיבות העליונות דיווחו על גורמים מפריעים הקשורים לכוח האדם והיעדר תמיכה חיצונית במידה רבה או רבה מאוד, 20% דיווחו על גורמים מפריעים הקשורים למשרד החינוך והרשויות, וכ-11% דיווחו על גורמים מפריעים הקשורים לפיתוח מקצועי.

ממצאים

בלוח 5 שלהלן מוצגות תוצאות הרגרסיה ההיררכית לניבוי מידת שביעות הרצון של המנהל, שנאמדה בחמישה צעדים. כמו כן מוצג בלוח אחוז השונות המוסברת שנתקבלה עבור תוספת המשתנים בכל צעד.

לוח 5: רגרסיה לינארית היררכית: ניבוי מידת שביעות הרצון של מנהל בית הספר (תשע"ו)

N=678		
p-value	t	Beta
צעד 1		
0.242	1.17	0.06
0.303	1.03	0.04
0.394	0.85	-0.04
0.576	0.56	0.02
0.058	1.90	-0.08
0.086	1.72	-0.09
0.042	2.03	0.12
< 0.001		3%
צעד 2		
0.152	1.43	0.06
0.402	0.84	0.03
0.894	0.13	0.01
0.430	0.79	0.03
0.037	2.09	-0.09
0.009	2.62	-0.13
0.337	0.96	0.05
< 0.001	6.92	0.27
< 0.001	5.46	-0.20
< 0.001		15%
צעד 3		
0.493	0.69	0.03
0.700	0.39	0.01
0.961	0.05	0.00
0.325	0.99	0.04
0.394	0.85	-0.04
< 0.001	3.13	-0.16
0.743	0.33	0.02
< 0.001	6.47	0.24
< 0.001	4.35	-0.16
< 0.001	5.89	-0.22
< 0.001	3.22	-0.12
0.084	1.73	-0.06
< 0.001		20%

צעד 4

0.493	0.69	0.03	רקע חברתי-כלכלי ¹
0.797	0.26	0.01	הוותק של המנהל בבית הספר הנוכחי
0.945	0.07	0.00	גודל בית הספר (מספר המורים)
0.229	1.20	0.05	שלב חינוך: חטיבת ביניים ²
0.633	0.48	-0.02	שלב חינוך: חטיבה עליונה ²
< 0.001	2.97	-0.15	בתי"ס דוברי עברית - פיקוח ממלכתי-דתי ³
0.646	0.46	0.02	בתי"ס דוברי עברית - פיקוח ממלכתי ³
< 0.001	6.22	0.24	מנהלים: מדד שותפות הורים בבית הספר
< 0.001	4.18	-0.16	מנהלים: הורי התלמידים מתערבים בנעשה בבית הספר באופן שמפריע לעבודת הצוות
< 0.001	5.92	-0.22	גורמים מפריעים מצד משרד החינוך והרשויות
< 0.001	3.14	-0.12	גורמים מפריעים הקשורים למצבת כוח האדם והיעדר תמיכה חיצונית
0.081	1.75	-0.06	גורמים מפריעים הקשורים לפיתוח מקצועי
0.286	1.07	0.04	תלמידים: מדד תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר
< 0.001		20%	צעד 4: R² - % השונות המוסברת

צעד 5

0.496	0.68	0.03	רקע חברתי-כלכלי ¹
0.811	0.24	0.01	הוותק של המנהל בבית הספר הנוכחי
0.930	0.09	0.00	גודל בית הספר (מספר המורים)
0.273	1.10	0.04	שלב חינוך: חטיבת ביניים ²
0.603	0.52	-0.02	שלב חינוך: חטיבה עליונה ²
< 0.001	3.65	-0.19	בתי"ס דוברי עברית - פיקוח ממלכתי-דתי ³
0.945	0.07	0.00	בתי"ס דוברי עברית - פיקוח ממלכתי ³
< 0.001	5.79	0.22	מנהלים: מדד שותפות הורים בבית הספר
< 0.001	4.08	-0.15	מנהלים: הורי התלמידים מתערבים בנעשה בבית הספר באופן שמפריע לעבודת הצוות
< 0.001	5.81	-0.21	גורמים מפריעים מצד משרד החינוך והרשויות
0.010	2.60	-0.10	גורמים מפריעים הקשורים למצבת כוח האדם והיעדר תמיכה חיצונית
0.088	1.71	-0.06	גורמים מפריעים הקשורים לפיתוח מקצועי
0.641	0.47	0.02	תלמידים: מדד תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר
< 0.001	3.28	0.13	מורים: שביעות הרצון של המורים מבית הספר
< 0.001		21%	צעד 5: R² - % השונות המוסברת

$R^2=0.214$; $F(14, 649)=13.63$, $p<0.001$

Full Model R²

¹לפי מדד טיפוח שטראוס, גבוה=עשירונים 1-3, בינוני=עשירונים 4-6, נמוך=עשירונים 7-10

²קבוצת ההשוואה: בתי ספר יסודיים

³קבוצת ההשוואה: בתי ספר ממלכתיים דוברי ערבית

על פי התוצאות שהתקבלו בצעד הראשון לא נמצא קשר בין המשתנים המפקחים (הדמוגרפיים) לבין מידת שביעות הרצון של המנהל, למעט הממצא כי בבתי ספר דוברי עברית, **מנהלים שבפיקוח הממלכתי-דתי שבעי רצון יותר מנהלים שבפיקוח הממלכתי**. מבחינת טיב המודל, התוצאות מראות כי **המשתנים הדמוגרפים מסבירים רק כ-3% משביעות רצונו של המנהל**.

תוספת המשתנים בצעד השני מראה כי שביעות הרצון של המנהל קשורה קשר הדוק לאופי היחסים עם הורי התלמידים. מהתוצאות עולה כי **כאשר ההורים מעורבים יותר בפעילויות בית הספר, ובכלל זה נמצאים בקשר קבוע עם בית הספר, שביעות הרצון של המנהל עולה**. לעומת זאת, **כאשר לדעת המנהל הורי התלמידים מתערבים יותר מדי בנעשה בבית הספר, עד לכדי הפרעה לעבודת הצוות, אזי נפגעת שביעות רצונו**. אפשר לראות כי ערך הביטא של מדד שותפות הורים גדול יותר מערך הביטא של התערבות הורים, דהיינו, **שותפות הורים עשויה להיתפס כמשמעותית וחשובה יותר לעומת התערבות הורים מפריעה**. למעשה, התוצאות מדגישות עד כמה חשובה היא מידת השותפות של ההורים בנעשה בבית הספר. זאת ועוד, התוצאות מראות כי בדומה לצעד הראשון, בבתי ספר דוברי עברית מנהלים שבפיקוח הממלכתי-דתי שבעי רצון יותר מעמיתיהם שבפיקוח הממלכתי. מבחינת מדדי טיב המודל, **התוספת של המשתנים הבוחנים את הקשר שבין בית הספר להורים הוסיפה עוד כ-13% להסבר בדבר שביעות הרצון של המנהל**.

בצעד השלישי נוספו למודל שלושת המדדים המייצגים גורמים שעלולים לפגוע ביכולתו של המנהל להוביל את בית הספר באופן מיטבי. נמצא כי רק שניים משלושת המדדים פוגעים במידת שביעות הרצון של מנהל בית הספר, אם כי בעוצמה שונה. כך, **כאשר מנהל בית הספר נתקל בגורמים מפריעים מצד משרד החינוך והרשויות, נפגעת מידת שביעות רצונו בעוצמה הגבוהה ביותר, בעוד גורמים מפריעים הקשורים לנושאים של מצבת כוח האדם בבית הספר פוגעים במידת שביעות רצונו בעוצמה נמוכה יותר**. לעומת זאת, **מהתוצאות עולה כי גורמים מפריעים הקשורים לפיתוח המקצועי של המנהל וצוות בית הספר אינם פוגעים במידת שביעות הרצון של המנהל**. אפשר גם לראות כי בצעד השלישי עדיין מתקיים הקשר בין מידת שביעות רצונו של המנהל לבין משתני ההורים, וכן הקשר בינה לבין סוג הפיקוח. מבחינת מדדי טיב המודל, תוספת הגורמים המפריעים למודל **מסבירה עוד כ-5% משביעות הרצון של המנהל**.

כאשר הוכנס למודל מדד **שביעות הרצון של התלמידים** (הצעד הרביעי), לא נמצא קשר בינו לבין שביעות הרצון של המנהל. לעומת זאת, כאשר הוכנס למודל מדד שביעות הרצון של המורים (הצעד החמישי) נמצא כי כאשר הם שבעי רצון, מידת שביעות הרצון של המנהל עולה. כלומר, **בעוד שביעות הרצון של התלמידים איננה קשורה ישירות לשביעות הרצון של מנהל בית הספר, קיים קשר מובהק בין שביעות רצונו לבין שביעות רצונו של המורים**. אפשר גם לראות כי תוספת מדדי שביעות הרצון של התלמידים והמורים השאירה על כנם את עוצמת הקשר שבין שביעות הרצון של המנהל לבין משתני ההורים ואת הקשר עם שניים מתוך שלושת מדדי הגורמים המפריעים: גורמים מפריעים מצד משרד החינוך והרשויות וגורמים מפריעים בנושא מצבת כוח האדם בבית הספר. כמו כן, תוספת המדדים האמורים לא שינתה את אופיו ועוצמתו של הקשר בין שביעות הרצון של המנהל לבין סוג הפיקוח.

מבחינת מדדי טיב המודל אפשר לראות שתוספת המדד ברמת התלמידים לא הוסיפה להסבר בדבר שביעות הרצון של מנהל בית הספר, **אולם תוספת המדד של שביעות רצונו של המורים מבית הספר הוסיפה עוד**

כאחוז אחד להסבר בדבר שביעות הרצון של המנהל. לכאורה נראה כי תוספת זו להסבר בדבר מידת שביעות רצונו קטנה, אך יש לזכור כי מדובר בתוספת שהיא מעבר לשאר המשתנים הקיימים במודל.

סיכום

המודל הנוכחי מציג את הקשר שבין מדדי אקלים שונים לבין מידת שביעות הרצון של מנהל בית הספר מעבודתו, ולמעשה שופך אור נוסף על נושא חשוב זה. בראש ובראשונה נמצא כי אופי הקשר של מנהל בית הספר עם הורי התלמידים הוא גורם בעל משקל בניבוי מידת שביעות רצונו, ומסביר כ-13% ממנה. גם הימצאותם של גורמים מפריעים שעלולים לפגוע בעבודתו היום-יומית של מנהל בית הספר, ובעיקר **מצד משרד החינוך והרשויות** וכן **גורמים מפריעים הקשורים למצבת כוח האדם והיעדר תמיכה חיצונית**, הם בעלי משקל נכבד בניבוי מידת שביעות הרצון של המנהל ומסבירים עוד כ-5% ממנה. לבסוף, נמצא כי גם **מידת שביעות הרצון של המורים** מבית הספר קשורה קשר הדוק למידת שביעות רצונו של המנהל ומסבירה עוד כ-1% ממנה. סך הכול, כלל המשתנים במודל מסבירים כ-22% ממידת שביעות רצונו של המנהל מעבודתו.

פרק 4: שותפות הורים, שביעות רצון של התלמידים ואופי ההובלה הפדגוגית של מנהל בית הספר, ומידת השפעתם על שביעות הרצון של מורי בית הספר

רקע

המודל הנוכחי בוחן מהם הגורמים הפנימיים והחיצוניים העשויים להשפיע על שביעות רצונם של המורים מבית הספר. הנחת היסוד של המחקר היא שכאשר המורים בבית הספר שבעי רצון מתפקידם, הדבר עשוי להשפיע לטובה על התנהלות בית הספר הן כלפי הקהילה הסובבת אותו והן כלפי באי בית הספר, ובכלל זה הישגי התלמידים ורווחתם⁴⁷, וחוזר חלילה.

בתי הספר בישראל מתמודדים עם אתגרים רבים ומורכבים. המנהלים וצוותי החינוך צריכים לעמוד בתפוקות ולשפר את האקלים החינוכי ואת ההישגים הלימודיים, וכל זה תוך עמידה בסטנדרטים ארציים ובינלאומיים. הצלחה בהתמודדות זו קשורה, בין היתר, גם למידת שביעות רצונם של מורי בית הספר, הקשורה לגורמי אקלים פנימיים ולאופי היחסים שלהם עם באי בית הספר⁴⁷. כך, למשל, כאשר מנהל בית הספר מנהיג ומניע את צוות המורים, משתף אותם בהחלטות ומקדם את התפתחותם המקצועית, שביעות הרצון של המורים עשויה לעלות^{49,48}. גם שביעות הרצון של תלמידי בית הספר עשויה להשפיע על עניין זה, שכן כאשר לתלמידים טוב בבית הספר, הדבר עשוי להשתקף גם במידת שביעות הרצון של המורים מבית הספר⁵⁰.

זאת ועוד, אחד האתגרים המרכזיים הניצבים לפני צוות בית הספר הוא הקשר עם הקהילה הסובבת אותו, ובעיקר הקשר עם ההורים. קשר זה מתאפיין ברמות שונות של שיתוף ההורים בתכנון ובעשייה הבית ספריים^{52,51}, ועל כן פעמים לא מעטות גם מתגלעים קונפליקטים בין ההורים לבית הספר⁵³. עם זאת, ועל אף האתגר, הצוותים החינוכיים מבינים את החשיבות שבבניית ערוץ תקשורת פתוח ושותפות חינוכית בין בית הספר לבין ההורים^{54,55}, שכן ידוע כי הדבר משפיע על העלאת המוטיבציה של התלמיד, מקדם את הצלחתו בלימודים, תורם לרווחתו הנפשית ולמניעת התנהגויות סיכון ועוזר לשפר את איכות בית הספר^{54, 55, 56}. למעשה, השותפות החינוכית מבקשת לסייע לשתי המערכות, המשפחתית והחינוכית, לקדם את טובת הילד מתוך אינטרס משותף והכרה הדדית בהשפעה הייחודית של כל צד⁵⁶. מכאן שמציאת שביל הזהב ליחסים

⁴⁷ בשארה, ס', ובשארה, נ' (2007). אקלים ארגוני ושביעות רצון בקרב מורים מסורתיים-דתיים ומורים חילוניים. ג'אמעה (11), עמ' 363-350.

⁴⁸ פרידמן, י', הורביץ, ת', ושליב, ר' (1988). אפקטיביות תרבות ואקלים של בית הספר. ירושלים: מכון הנרייטה סאלד.

⁴⁹ אדלר, ח', ופישר, ג' (2008). תפיסת תפקידו של מנהל בית הספר במדינת ישראל, דו"ח ועדה מקצועית לגיבוש המלצות למדיניות משרד החינוך, אבני ראשה – המכון הישראלי למנהיגות בית ספרית. נדלה מ: http://www.avneyrosha.org.il/Role/Documents/Principal_role.pdf

⁵⁰ מלאך-פינינס, א' (2011). גם מורים צריכים מוטיבציה. הד החינוך, 7 (פ"ה), עמ' 102-99.

⁵¹ גור, ח', זלמנסון, לוי, ג' (2005). יחסי הורים בית ספר – נקודת מבט ביקורתית. חינוך וסביבה, 27, עמ' 142-131.

⁵² Davidson, S. (1998). Spinning the wheel of participation. *Planning* (3), 14-15.

⁵³ אדי רקח, א', וגרינשטיין, י' (2016). יחסי מורים הורים בבית הספר: סוגי הון כמסגרת לבחינת מעורבות הורים בבית הספר, דו"ח מחקר המוגש למדען הראשי, משרד החינוך.

⁵⁴ וינקלר, ר' (1997). מעורבות הורים בבית הספר, הגיגי הגבעה, גיליון ה', <http://www.daat.ac.il/daat/kitveyet/hagigey/meoravut-2.htm>

⁵⁵ אתר שפ"י: נפגשים – מסע רפלקטיבי להבניית שותפות חינוכית בין צוותי החינוך וההורים: <http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Shefi/HorimMishpacha/kidum/yeda.htm>

⁵⁶ Gestwicki, C. (2000). *Home, School, and Community Relations*. North Carolina: Thomson Learning.

תקינים ופוריים בין בית הספר לבין ההורים היא תנאי חשוב ליצירת אווירה חיובית הן במישור הלימודי והן במישור החברתי.

כאמור, מידת שביעות הרצון של המורים מבית הספר היא גורם חשוב בעבודתם ובאופן התנהלותו של בית הספר. שביעות רצון זו עשויה להתקשר הן לגורמים הנמצאים בסביבה החיצונית של בית הספר, כגון אופי הקשר עם הורי התלמידים, והן לגורמים הנמצאים בסביבה הפנימית של בית הספר, כגון שביעות הרצון של התלמידים ואופי המנהיגות של מנהל בית הספר. על כן המחקר הנוכחי בא לבחון את השאלה **מהם הגורמים החיצוניים והפנימיים שעשויים להשפיע על שביעות רצונם של המורים מבית הספר.**

שיטה

המודל המוצג בוחן גורמי אקלים שונים העשויים להשפיע על מידת שביעות רצונם של המורים בבית הספר והוא מבוסס על נתונים שנאספו משאלוני המורים והתלמידים במסגרת סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית במיצ"ב (מדדי יעילות וצמיחה בית ספרית) בשנת תשע"ו. חשיבות המודל נעוצה בכך שהוא שופך אור על הגורמים הקשורים לעלייה או לירידה בשביעות רצונם של המורים ומעיד על עוצמתם של כל אחד מהגורמים בניבוי משתנה זה.

משתנים

המשתנה המנובא במודל הוא מדד **שביעות הרצון של המורים מבית הספר**⁵⁷. מדד זה מבקש לבחון את מידת שביעות רצונם של המורים מהעבודה בבית הספר ומהתנהלותו, על פי דיווחיהם. המדד מורכב משבעה היגדים שונים, והמורים נתבקשו לדרג בין 1 (מאוד לא מסכים) ל-5 (מסכים מאוד). לצורך בניית המדד חושב ממוצע אחוז המסכימים (דירוג 4 או 5) עם כל אחד מההיגדים המרכיבים אותו. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

משתני הפיקוח ששימשו במודל הם **רקע חברתי-כלכלי של בית הספר**⁵⁸, **הוותק של המורה בהוראה** (בשנים), **גודל בית הספר** (לפי מספר המורים), **שלב חינוך** (בתי ספר יסודיים, חטיבות ביניים, חטיבות עליונות) וכן **מגזר שפה וסוג פיקוח** (ממלכתי-דתי; ממלכתי - בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית).

בהתאם לשאלת המחקר הוכנסו למודל גם מדדי אקלים שונים העשויים להשפיע על מידת שביעות רצונם של המורים מעבודתם ומהתנהלות בית הספר. תחילה, כדי לבחון את אופי הקשר שבין בית הספר להורים, הוכנסו ארבעה משתנים; המשתנה הראשון מייצג את הקשר של ההורים עם בית הספר (מדד **שותפות הורים בבית**

⁵⁷ מדד זה מורכב מההיגדים הבאים: את/ה שבע/ת רצון מהתנהלות בית הספר; את/ה שבע/ת רצון מעבודתך כמורה; את/ה חש/ה שהתעייפת מעבודת ההוראה (נוסח מחדש לחיוב, ערך גבוה משקף מצב רצוי יותר); את/ה חש/ה שמוטל עליך עומס עבודה כבד מדי (נוסח מחדש לחיוב); בבית הספר עושים פעולות רבות כדי שיתלמידים יהיה נעים לשהות בו; בבית הספר עושים פעולות רבות כדי שלמורים יהיה נעים לשהות בו; בבית הספר משתדלים ליצור תנאים שיאפשרו לך להצליח בעבודתך. סולם התשובות נע בין 1 (מאוד לא מסכים) ל-5 (מסכים מאוד). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים (דירוג 4 או 5) עם ההיגדים המרכיבים אותו.

⁵⁸ לפי מדד טיפוח שטראוס, גבוה=עשירונים 1-3, בינוני=עשירונים 4-6, נמוך=עשירונים 7-10.

הספר⁵⁹); המשתנה השני והשלישי מייצגים היבטים של עדכון ההורים בנושאים לימודיים וחברתיים על ידי המורים⁶⁰, והמשתנה הרביעי בנושא זה מייצג היבט של מעורבות ההורים בתוכנית הלימודים⁶¹. נוסף על כך הוכנס למודל מדד תחושה כללית חיובית של התלמידים מבית הספר⁶², בהנחה שכשלתלמידים טוב בבית הספר המורים חווים גם הם מידה גבוהה של שביעות רצון. לבסוף, כדי לבחון את הקשר שבין שביעות רצונם של המורים לבין אופי הניהול של בית הספר הוכנס המדד "הובלה פדגוגית של המנהל, מנהיגות ושיתוף"⁶³, הבוחן באיזו מידה, לתפיסת המורים, מנהל בית הספר מנהיג ומניע את צוות המורים, פועל לקידום אקלים בית ספרי מיטבי, מקדם את ההתפתחות המקצועית של המורים, משתף את המורים בתהליכי קבלת החלטות, נותן דוגמה אישית, ועוד.

אוכלוסיית המחקר וניתוח הנתונים

לצורך ניתוח הנתונים נבנה מסד נתונים ברמה בית ספרית ובו נתוני המורים והתלמידים (N=770), ועל בסיסו נאמד מודל של רגרסיה היררכית מרובה (Multiple Linear Hierarchical Regression). ברגרסיה היררכית החוקר קובע את סדר הכנסת המשתנים המנבאים שייכללו בכל צעד⁶⁴, וכך למעשה אפשר להכניס למודל משתנים מפקחים בתור משתנים קבועים ולנטרל את השפעתם על שאר המשתנים הבלתי תלויים. כמו כן, רגרסיה היררכית מאפשרת לבחון את המשקל והתוספת הנקייה של כל אחד ממדדי האקלים על המשתנה התלוי בצעדים הבאים לאחר מכן, זאת מעבר למשתנים המפקחים שנמצאו קשורים למשתנה התלוי. חשוב

⁵⁹ מדד זה מורכב מההיגדים הבאים: המורים בבית הספר מתייעצים עם ההורים כיצד כדאי לשפר את ההתקדמות הלימודית של הילד שלהם; להורים יש אוזן קשבת בבית הספר בכל שאלה, בעיה או תלונה שעולה; הורי התלמידים נמצאים בקשר קבוע טלפוני, מייל, סמס וכד' עם המחנך כדי להתעדכן במצבו של הילד שלהם; בית הספר מיידיע את ההורים באופן שוטף על הנעשה בו. סולם התשובות נע בין 1 (מאוד לא מסכים) ל-5 (מסכים מאוד). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים (דירוג 4 או 5) עם ההיגדים המרכיבים אותו.

⁶⁰ שני היגדים (ללא מדד מסכם): אתה מעדכן באופן קבוע את ההורים בכיתה ביחס למצב הלימודי של ילדיהם (מעבר למסגרת יום ההורים); אתה מעדכן באופן קבוע את ההורים בכיתה ביחס למצב החברתי של ילדיהם (מעבר למסגרת יום ההורים). סולם התשובות להיגדים נע בין 1 (מאוד לא מסכים) ל-5 (מסכים מאוד). כל אחד מהמשתנים מחושב כשיעור המסכימים עם ההיגד, קרי מי שצינו את הערכים 4 או 5.

⁶¹ מתייחס להיגד "הורים של תלמידים בבית הספר מעורבים בתוכנית הלימודים". סולם התשובות נע בין 1 (מאוד לא מסכים) ל-5 (מסכים מאוד), והמשתנה מחושב כשיעור המסכימים עם ההיגד, קרי מי שצינו את הערכים 4 או 5.

⁶² מדד זה מורכב מההיגדים הבאים: טוב לי בבית הספר; אילו הייתי יכול, הייתי עובר לבית ספר אחר; אני אוהב להיות בבית הספר. סולם התשובות נע בין 1 (מאוד לא מסכים) ל-5 (מסכים מאוד). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים (דירוג 4 או 5) עם ההיגדים המרכיבים אותו.

⁶³ מדד זה מורכב מההיגדים: המנהל מוביל חידושים פדגוגיים בבית הספר; מנהל בית הספר מקדם את ההתפתחות המקצועית של המורים; המנהל או מישהו מטעמו מעודד יוזמות של מורים בתחומי הפדגוגיה והחינוך בבית הספר; המנהל או מישהו מטעמו משתף את נציגי המורים בתהליכי קבלת החלטות בבית הספר; מנהל בית הספר מעודד מורים לקחת על עצמם תפקידי הובלה פדגוגית מעבר למערך התפקידים הקיים בבית הספר; בבית הספר מתקיים תהליך שיטתי ושוטף של איסוף נתונים על תהליכי הוראה ולמידה; מנהל בית הספר פועל באופן החלטתי כנגד הפרות של תקנות בית הספר; מנהל בית הספר נותן דוגמה אישית בהתנהגות אכפתית והוגנת לכלל באי בית הספר; מנהל בית הספר פועל בהתמדה למניעת אלימות וליצירת תחושת מוגנות של כלל באי בית הספר; מנהל בית הספר פועל בהתמדה לקידום סביבה פיזית בטוחה ואסתטית למען באי בית הספר. סולם התשובות נע בין 1 (מאוד לא מסכים) ל-5 (מסכים מאוד). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים (דירוג 4 או 5) עם ההיגדים המרכיבים אותו.

⁶⁴ Hays, W. L. (1988). *Statistics*. Chicago: Holt, Rinehart & Winston inc.

Nathans, L.L., Oswald, F. L., & Nimon, K. (2012). Interpreting multiple linear regression: a guidebook of variable importance. *Practical Assessment Research & Evaluation*, 17(9). Available Online: <http://pareonline.net/getvn.asp?v=17&n=9>.

לציין כי מרבית המתאמים בין המשתנים במודל לבין המשתנה המנובא הם מובהקים, ורובם ככולם אינם עולים על 0.63.

המודל המוצג להלן נבנה בחמישה צעדים, שבכל אחד מהם נוספו למודל עוד משתני אקלים. סדר הכנסת המשתנים נקבע בהתאם לשאלת המחקר כפי שפורטה לעיל וכן בהתאם למידת החשיבות הנתפסת שניתנה לכל אחד מהמשתנים הבלתי תלויים במודל על פי הספרות הקיימת בנושא. התוצאות המוצגות בלוח הן ערכי הביטא (ערכים מתוקננים) של המשתנים, כך שאפשר להשוות את מידת ההשפעה של כל אחד מהמשתנים הבלתי תלויים על מידת שביעות רצונם של המורים. מאפייני המשתנים במדגם מוצגים בלוח 6.

בצעד הראשון הוכנסו למודל המשתנים המפקחים (רקע חברתי-כלכלי, ותק, גודל בית הספר, שלב חינוך, מגזר שפה שפה וסוג פיקוח). **בצעד השני** הוכנס למודל מדד שותפות הורים-בית ספר המייצג את **הקשר בין בית הספר להורים**. **בצעד השלישי** הוכנסו למודל שני היגדים הנוגעים **לעדכון ההורים בנושאים לימודיים וחברתיים** וכן היגד המייצג את **מעורבות ההורים בתוכנית הלימודים**. **בצעד הרביעי** הוכנס למודל **מדד שביעות הרצון של התלמידים מבית הספר**, בהנחה שמדד זה עשוי להיות קשור גם הוא לשביעות רצונם של המורים. לבסוף, **בצעד החמישי**, הוכנס למודל מדד **הובלה פדגוגית של המנהל, מנהיגות ושיתוף**, זאת משום שהסביבה החברתית והפדגוגית שבה נמצאים המורים דרך שגרה מעוצבת על ידי הנהלת בית הספר, ומכאן ששביעות רצונם עשויה להיות קשורה גם להיבטים אלו.

לוח 6: מאפייני המדגם (ממוצעים) - חלוקה לפי שלב חינוך ומגזר שפה

שם המשתנה	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית	כלל בתי הספר
יסודי	75.7%	71.4%	74.6%
	1.8	2.8	2.0
	10.0	12.8	10.7
	33.6	35.1	33.9
	34.7%		26.1%
	65.3%		52.2%
	87.1%	77.6%	21.7%
	84.7%		84.7%
	96.1%	96.9%	96.3%
	15.8%	96.9%	95.9%
חט"ב	72.7%	70.8%	72.1%
	1.7	2.8	2.0
	11.5	11.0	11.3
	54.3	49.8	52.9
	32.1%		21.2%
	67.9%		44.7%
	80.0%	69.7%	34.1%
	76.9%		76.9%
	80.4%	96.6%	85.9%
	78.6%	93.1%	83.5%
חט"ע	74.2%	67.9%	72.8%
	2.0	2.8	2.2
	9.6	9.4	9.6
	62.5	55.1	60.8
	41.3%		31.8%
	58.7%		19.5%
	76.3%	65.5%	48.7%
	73.9%		73.9%
	68.0%	95.5%	74.2%
	52.7%	88.6%	60.8%

1 לפי מדד טיפוח שטראוס: גבוה= עשירונים 1-3, בינוני= עשירונים 4-6, נמוך= עשירונים 7-10

2 חושב כממוצע של אחוזי המסכימים (דירוג 4 או 5)

בבחינת מאפייני המדגם (לוח 6) נמצא כי 75% מהמורים **בבתי הספר היסודיים** שבעי רצון מבית ספרם במידה רבה או רבה מאוד והם בעלי ותק של כ-11 שנים בהוראה. מספרם הממוצע של המורים בבית הספר הוא 34. כ-96% מהם מעדכנים את ההורים בקביעות בנוגע למצב הלימודי והחברתי של ילדם. כמו כן אפשר לראות כי 87% מהמורים בבתי ספר דוברי עברית ו-78% מהמורים בבתי ספר דוברי ערבית העידו כי בבית ספרם קיימת שותפות הורים במידה רבה או רבה מאוד. זאת ועוד, 86% מהמורים דיווחו על הובלה פדגוגית, מנהיגות ושיתוף של המנהל במידה רבה או רבה מאוד.

אשר למורים **בחטיבות הביניים**, אפשר לראות כי 72% מהם הביעו מידה גבוהה של שביעות רצון מבית ספרם. כמו כן, הוותק הממוצע של המורים הוא 11 שנים, ומספרם הממוצע של המורים בבית הספר הוא 53. אפשר גם לראות כי בבתי ספר דוברי עברית 80% מהמורים דיווחו כי בבית ספרם קיימת שותפות הורים במידה רבה או רבה מאוד, לעומת 70% מהמורים בבתי ספר דוברי ערבית. זאת ועוד, 80% מהמורים דיווחו על הובלה פדגוגית, מנהיגות ושיתוף של המנהל במידה רבה או רבה מאוד.

לבסוף, בנוגע למורים **בחטיבות העליונות** אפשר לראות כי 73% מהם ציינו שהם שבעי רצון מבית ספרם במידה רבה או רבה מאוד. כמו כן, הוותק הממוצע בהוראה הוא 10 שנים ומספרם הממוצע של המורים בבית הספר הוא 61. כמו כן, 76% מהמורים בבתי ספר דוברי עברית ו-65% מהמורים בבתי ספר דוברי ערבית העידו כי בבית ספרם קיימת שותפות הורים במידה רבה או רבה מאוד. עוד עולה מלוח 6 כי 80% מהמורים דיווחו על הובלה פדגוגית, מנהיגות ושיתוף של המנהל במידה רבה או רבה מאוד.

ממצאים

מהתוצאות שהתקבלו בצעד הראשון (לוח 7) עולה כי **שביעות הרצון של המורים נפגעת עם העלייה בוותק שלהם בהוראה**. כמו כן קיים קשר שלילי בין גודל בית ספר לבין מידת שביעות הרצון של המורים, כלומר, ככל ש**בית הספר גדול יותר, כך המורים פחות שבעי רצון ממנו**. זאת ועוד, **מורים בבתי ספר דוברי עברית וכן מורים בבתי ספר שבפיקוח הממלכתי-דתי שבעי רצון יותר ממורים בבתי ספר דוברי ערבית**. לבד מאלו לא נמצא קשר בין המשתנים המפקחים (הדמוגרפיים) לבין שביעות הרצון של המורים. מבחינת טיב המודל, **המשתנים הדמוגרפיים מסבירים כ-9% משביעות הרצון של המורים**.

תוספת המדד "שותפות הורים-בית ספר" בצעד השני מראה כי שביעות הרצון של המורים קשורה במידה ניכרת לאופי הקשר שבין בית הספר להורים. מהתוצאות עולה שכאשר **ההורים מעורבים יותר בפעילויות בית הספר, ובכלל זה נמצאים בקשר קבוע עם בית הספר, שביעות הרצון של המורים עולה**. אפשר גם לראות כי התוספת של משתנה זה חיזקה את הקשר שבין הרקע החברתי-כלכלי של בית הספר לבין מידת שביעות הרצון של המורים, וכי **ככל שבית הספר מבוסס פחות, כך עולה שביעות הרצון של המורים**. עוד אפשר לראות כי התוספת של שותפות ההורים עם בית הספר חיזקה את הקשר שבין שביעות הרצון של המורים לבין שלב החינוך. כך, **מורים בחטיבה העליונה שבעי רצון יותר ממורים בבתי הספר היסודיים**. כמו כן, **מורים בבתי ספר ממלכתיים-דתיים שבעי רצון יותר ממורים בבתי ספר ממלכתיים דוברי עברית**. עם זאת, תוספת המדד החלישה את שביעות הרצון של המורים מהפיקוח הממלכתי בבתי ספר דוברי ערבית (בהשוואה לבתי ספר דוברי עברית), וכן את הקשר השלילי שבין הוותק של המורה לבין מידת שביעות רצונו. למעשה, התוצאות מדגישות עד כמה חשובה מעורבות ההורים בנעשה בבית הספר ועד כמה הנושא עשוי להיות חשוב גם בנוגע להיבטים נוספים הקשורים לבית הספר. מבחינת מדדי טיב המודל, המדד "שותפות הורים-בית ספר" מסביר עוד כ-18% משביעות הרצון של המורים מבית הספר.

בצעד השלישי נוספו למודל ההיגדים הנוגעים לעדכון ההורים בנושאים לימודיים וחברתיים וכן מעורבות ההורים בתוכנית הלימודים. מהתוצאות עולה כי אין קשר בין עדכון ההורים על ידי המורה בדבר מצבו של הילד, אם בהיבטים לימודיים ואם בהיבטים חברתיים, לבין שביעות הרצון שלו. לעומת זאת, התוצאות מראות כי כאשר **ההורים מעורבים בתוכנית הלימודים של בית הספר, שביעות הרצון של המורה עולה**. עם זאת, התוספת של שלושת ההיגדים לא שינתה את אופיו ועוצמתו של הקשר בין שביעות הרצון של המורים לבין משתנים שכבר נמצאו בעלי משקל בצעד הקודם. מבחינת מדדי טיב המודל אפשר לראות שתוספת שלושת ההיגדים **מסבירה עוד כ-2% משביעות הרצון של המורים**. לכאורה נראה כי תוספת זו להסבר בדבר מידת שביעות הרצון של המורים קטנה, אך יש לזכור כי תוספת זו היא מעבר לשאר המשתנים הקיימים במודל.

N=770

p-value	t	Beta	
0.967	0.75	0.03	צעד 1
< 0.001	3.34	-0.12	רקע חברתי-כלכלי ¹
0.002	2.47	-0.10	הוותק של המורה בהוראה
0.453	0.78	-0.03	גודל בית הספר (מספר המורים)
0.622	1.13	-0.05	שלב חינוך: חטיבת ביניים ²
< 0.001	3.21	0.12	שלב חינוך: חטיבה עליונה ²
< 0.001	3.70	-0.16	בי"ס ממלכתי-דתי ³
< 0.001		9%	בי"ס ממלכתי דובר ערבית ³
<hr/>			צעד 1: R² - % השונות המוסברת
< 0.001	3.22	0.13	צעד 2
0.236	2.38	-0.08	רקע חברתי-כלכלי ¹
< 0.001	2.80	-0.10	הוותק של המורה בהוראה
0.137	1.44	0.05	גודל בית הספר (מספר המורים)
< 0.001	3.99	0.16	שלב חינוך: חטיבת ביניים ²
< 0.001	3.46	0.12	שלב חינוך: חטיבה עליונה ²
0.853	0.31	-0.01	בי"ס ממלכתי-דתי ³
< 0.001	13.78	0.52	בי"ס ממלכתי דובר ערבית ³
< 0.001		27%	מורים: מדד שותפות הורים
<hr/>			צעד 2: R² - % השונות המוסברת
0.002	3.07	0.12	צעד 3
0.049	0.87	0.03	רקע חברתי-כלכלי ¹
0.002	3.49	-0.12	הוותק של המורה בהוראה
0.072	1.84	0.06	גודל בית הספר (מספר המורים)
< 0.001	4.63	0.19	שלב חינוך: חטיבת ביניים ²
0.038	1.99	0.07	שלב חינוך: חטיבה עליונה ²
0.218	1.14	-0.05	בי"ס ממלכתי-דתי ³
< 0.001	11.77	0.49	בי"ס ממלכתי דובר ערבית ³
0.063	2.01	-0.11	מורים: מדד שותפות הורים
0.997	0.07	0.00	את/ה מעדכן/ת באופן קבוע את ההורים בכיתה ביחס למצב הלימודי של ילדיהם מעבר למסגרת יום ההורים
< 0.001	4.69	0.18	את/ה מעדכן/ת באופן קבוע את ההורים בכיתה ביחס למצב החברתי של ילדיהם מעבר למסגרת יום ההורים
< 0.001		29%	מידת מעורבות ההורים בתוכנית הלימודים
<hr/>			צעד 3: R² - % השונות המוסברת

צעד 4

< 0.001	3.56	0.14	רקע חברתי-כלכלי ¹
0.013	2.50	-0.08	הוותק של המורה בהוראה
0.005	2.85	-0.10	גודל בית הספר (מספר המורים)
0.003	2.97	0.10	שלב חינוך: חטיבת ביניים ²
< 0.001	5.25	0.22	שלב חינוך: חטיבה עליונה ²
0.016	2.41	0.08	בי"ס ממלכתי-דתי ³
0.046	2.00	-0.08	בי"ס ממלכתי דובר ערבית ³
< 0.001	10.98	0.45	מורים: מדד שותפות הורים
0.210	1.25	-0.07	את/ה מעדכן/ת באופן קבוע את ההורים בכיתה ביחס למצב הלימודי של ילדיהם מעבר למסגרת יום ההורים
0.713	0.37	-0.02	את/ה מעדכן/ת באופן קבוע את ההורים בכיתה ביחס למצב החברתי של ילדיהם מעבר למסגרת יום ההורים
< 0.001	4.09	0.15	מידת מעורבות ההורים בתוכנית הלימודים
< 0.001	5.80	0.19	תלמידים: מדד תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר
< 0.001		32%	צעד 4: R² - % השונות המוסברת

צעד 5

0.062	1.87	0.06	רקע חברתי-כלכלי ¹
0.074	-1.79	-0.05	הוותק של המורה בהוראה
0.003	-2.96	-0.09	גודל בית הספר (מספר המורים)
0.008	2.65	0.07	שלב חינוך: חטיבת ביניים ²
< 0.001	5.34	0.19	שלב חינוך: חטיבה עליונה ²
< 0.001	3.30	0.09	בי"ס ממלכתי-דתי ³
0.011	-2.56	-0.09	בי"ס ממלכתי דובר ערבית ³
< 0.001	7.11	0.26	מורים: מדד שותפות הורים
0.013	-2.49	-0.11	את/ה מעדכן/ת באופן קבוע את ההורים בכיתה ביחס למצב הלימודי של ילדיהם מעבר למסגרת יום ההורים
0.818	0.23	0.01	את/ה מעדכן/ת באופן קבוע את ההורים בכיתה ביחס למצב החברתי של ילדיהם מעבר למסגרת יום ההורים
0.029	2.18	0.07	מידת מעורבות ההורים בתוכנית הלימודים
< 0.001	4.59	0.13	תלמידים: מדד תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר
< 0.001	17.50	0.50	מדד הובלה פדגוגית, מנהיגות ושיתוף של המנהל
< 0.001		52%	צעד 5: R² - % השונות המוסברת

$R^2=0.519$; $F(13, 769)=62.75, p<0.001$

Full Model R²

¹לפי מדד טיפוח שטראוס, גבוה=עשירונים 1-3, רמת ביניים=עשירונים 4-6, נמוך=עשירונים 7-10

²קבוצת השוואה: בתי"ס יסודיים

³קבוצת השוואה: בי"ס ממלכתי דובר עברית

המדד **שביעות הרצון של התלמידים** (הצעד הרביעי) קשור גם הוא לשביעות הרצון של המורים. **ככל שהתלמידים יותר שבעי רצון, כך עולה גם שביעות הרצון של מורי בית הספר.** אפשר לראות כי התוספת של מדד זה למודל חיזקה את הקשר שבין שביעות הרצון של המורים לבין שלב החינוך. כך, **מורים בחטיבות העליונות ובחטיבות הביניים שבעי רצון יותר ממורים בבתי הספר היסודיים.** כמו כן, **בבתי ספר דוברי עברית, מורים שבפיקוח הממלכתי-דתי שבעי רצון יותר ממורים שבפיקוח הממלכתי.** לעומתם, **מורים בבתי ספר דוברי ערבית שבעי רצון פחות ממורים בבתי ספר דוברי עברית.** זאת ועוד, בצעד הרביעי עדיין מתקיים הקשר בין מידת שביעות הרצון של המורים לבין מדד שותפות הורים, וכן הקשר השלילי בין מידת שביעות הרצון לבין גודל בית הספר. לעומת זאת, שביעות הרצון של התלמידים החלישה את הקשר שבין שביעות הרצון של המורים לבין הרקע החברתי-כלכלי של בית הספר. מבחינת מדדי טיב המודל, תוספת שביעות הרצון של התלמידים **מסבירה עוד כ-3% משביעות הרצון של המורים מבית הספר.**

לבסוף, בצעד החמישי, כאשר הוכנס למודל המדד הבוחן את ההובלה הפדגוגית ואת המנהיגות של מנהל בית הספר, נמצא כי **שביעות הרצון של המורים עולה ככל שהם מרגישים שמנהל בית הספר פועל לטובתם ולטובת בית הספר.** ניכר כי תוספת המדד לא שינתה את אופיים וכיוונם של הקשרים שכבר קיימים בין המשתנים במודל לבין שביעות הרצון של המורים, למעט שני מקרים: התוספת של מדד זה החלישה את הקשר שבין הרקע החברתי-כלכלי של בית הספר לבין מידת שביעות הרצון של המורים, וחיזקה את הקשר השלילי שבין שביעות הרצון של המורים לבין עדכון ההורים בדבר מצבו הלימודי של ילדם (שביעות הרצון של המורה נפגעת כאשר הוא נדרש לעדכן את ההורים במצב הלימודי של ילדם). כלומר, כאשר קיימת מנהיגות בית ספרית משתפת, הדבר עשוי להחליש או להעצים היבטים נוספים הקשורים לבית הספר ולשביעות הרצון של המורים. למעשה, תוצאה זו יש בה להעיד על מידת חשיבותו של אופי ההובלה הפדגוגית של המנהל והשפעתו על שביעות רצונם של המורים. ואכן, לפי מדדי טיב המודל, תוספת המדד הבוחן את ההובלה הפדגוגית ואת המנהיגות של מנהל בית הספר **מסבירה עוד כ-20% משביעות הרצון של המורים.**

סיכום

המודל הנוכחי מציג את הקשר שבין מדדי אקלים שונים לבין מידת שביעות הרצון של מורי בית הספר, ולמעשה שופך אור נוסף על נושא חשוב זה. בראש ובראשונה נמצא כי **אופי הקשר של המורים עם הורי התלמידים** הוא גורם בעל חשיבות המסביר כ-20% משביעות רצונם. עוד כ-20% משביעות הרצון של המורים קשורים קשר הדוק לאופיים של ההובלה הפדגוגית והמנהיגות של מנהל בית הספר. לבסוף נמצא כי גם מידת **שביעות הרצון של התלמידים מבית הספר** קשורה קשר הדוק למידת שביעות הרצון של המורים מבית הספר ומסבירה עוד כ-3% ממשנתה זה. סך הכול, כלל המשתנים במודל מסבירים כ-52% משביעות הרצון של המורים.

למעשה, התוצאות מראות כי שביעות הרצון של המורים קשורה לכלל השותפים למעשה החינוכי: ההורים, מנהל בית הספר והתלמידים. שותפים אלו קשורים זה בזה, שכן מנהיגות ושיתוף מצד **מנהל בית הספר** יוצרים בקרב **המורים** תחושת מחויבות רבה יותר כלפי הישגי **התלמידים**, וזו קשורה קשר אמיץ גם לאופי הקשר ומידת הקשר עם **הורי התלמידים**. מצד התלמידים, הצלחה בלימודים ואווירת לימודים נעימה מעלות את שביעות הרצון שלהם, הקשורה גם למידת שביעות רצונם של המורים, וחוזר חלילה.

פרק 5: מאפייני ההורה, הכיתה, התלמיד והאקלים הבית ספרי והשפעתם על שביעות הרצון של ההורים מבית הספר

רקע

בעשורים האחרונים חלו תמורות רבות בקשר שבין בית הספר לבין ההורים. אם בעבר הודרו ההורים כמעט לחלוטין מבית הספר, בימינו שיתוף ההורים בנעשה בו הפך לערך חינוכי⁶⁵. כיום אין ספק ששיתוף פעולה בין מורים להורים הוא דבר רצוי ומבורך, שכן יחסי גומלין תקינים וכבוד הדדי בין ההנהלה, ההורים, המורים והתלמידים הכרחיים לקיומה של מערכת בית ספרית תקינה. יתרה מזאת, יחסים תקינים חיוניים גם לשם השגת מטרות חינוכיות, כגון הפעלה סדירה של מערכת הלימודים, משמעת בסיסית ושמירת שלומם הפיזי והנפשי של ילדים בבית הספר, ולשם הצלחתם של התלמידים בלימודים⁶⁶.

בפועל, היחסים בין ההורים למערכת החינוך תלויים בתפיסה ההדדית של שני השותפים בדבר מהות הקשר ביניהם, טיבו וחשיבותו⁶⁷. מגע רציף בין ההורים למורים עשוי להפוך את בית הספר למוסד קרוב ומוכר עבור ההורים שמאפשר להם להשפיע על צביונו ולהיות מושפעים ממנו⁶⁸. כמו כן, תלמידים מפיקים תועלת מהעובדה שבין הבית לבין בית הספר שוררים יחסים של כבוד הדדי וקיימים ערוצי תקשורת פתוחים⁶⁹, כך שבסופו של דבר, הדרך שבה ההורים תופסים את מערכת החינוך משפיעה גם באפיקים מודעים ולא מודעים על הדרך שבה הילדים תופסים את המחנכים שלהם. זאת ועוד, מעורבות הורית עשויה להעניק למורים סיוע ותמיכה שבכוחם להפחית את שחיקתם המקצועית ולהעשיר את פעילויות בית הספר ואת הקשר עם הקהילה⁶⁷.

למעשה, השותפות החינוכית מבקשת לסייע לשתי המערכות, המשפחתית והחינוכית, לקדם את טובת הילד מתוך אינטרס משותף והכרה הדדית בהשפעה הייחודית של כל צד, ומציעה תשתית אקטיבית של הזמנות לקשר, עידוד לנוכחות, שיתוף ומעורבות, תוך מתן כבוד להורה ולנוכחותו והבעת מסר של הכרה בחשיבות נוכחותו⁶⁹. היוזמה והאחריות בכל הנוגע לשותפות ולהדדיות בין הצוות החינוכי לבין ההורים וטיפולן של אלה מוטלת על הצוות החינוכי⁶⁹. בפועל, השותפות החינוכית הופכת להיות תשתית ארגונית המסייעת לצוות ולהורים כאחד להתמודד עם מצבי קונפליקט באמצעות הידברות ומחויבות הדדית⁶⁹. כך, כשהשותפות החינוכית פועלת היטב, ההורים מעורבים מתוך גישה חיובית ואוהדת בנעשה בבית ספר, והמורים מעורבים מתוך גישה חיובית ואוהדת בחיי הילד מחוץ לבית ספר⁶⁶.

כאמור, שביעות הרצון של הורי התלמידים מבית הספר היא גורם מכריע בכל הנוגע לאופן התנהלותו של בית הספר, שכן יש לה השפעה ניכרת על אופי שיתוף הפעולה בין בית הספר להורים, שהוא הכרחי לקיום מערכת בית ספרית תקינה על כל המשתמע מכך. שביעות רצון זו עשויה להתקשר למספר גורמים הקשורים לבית הספר ולמורים, כגון הסביבה הפיזית שבה לומד ילדם, המאמצים שבית הספר משקיע למניעת אלימות, הקשר

⁶⁵ פרידמן, י' (2011). יחסי בית ספר-הורים בישראל. עיונים במנהל ובארגון החינוך, 32, עמ' 237-267.

⁶⁶ עמית, ח' (2012). לחתור בסירה אחת – שותפות חינוכית של מורים והורים. נדלה ב-15.11.2017 מ: <http://amithaim.com/2012/01/24/lahtor-besira-ahat/>

⁶⁷ כצנלסון, ע' (2014). קשר בין הורים ומערכת החינוך של ילדיהם. פסיכואנליטיקה, עמ' 40-45.

⁶⁸ מתוך חוזר מנכ"ל משרד החינוך, 1 בדצמבר 2003, ס"ד/4(א)

⁶⁹ ריטבו, ב', לוק, ע', וברג, א' (2017). שותפות חינוכית בין צוותי החינוך לבין ההורים - מהלכה למעשה. מסמך מדיניות ועקרונות עבודה. השירות הפסיכולוגי ייעוצי.

עם המורים, וכמובן מידת השיתוף של ההורים בנעשה בבית הספר. מכאן עולה השאלה מהם הגורמים העשויים להשפיע על מידת שביעות הרצון של ההורים מבית הספר.

שיטה

המודל המוצג בוחן גורמי אקלים שונים העשויים להסביר את הקשר שבין גודל הכיתה לבין מידת שביעות רצונם של ההורים מבית הספר, והוא מבוסס על נתונים שנאספו משאלוני ההורים במסגרת סקר עמדות הורים לתלמידי כיתות א'-ב כלפי מערכת החינוך שנערך בשנת תשע"ו⁷⁰. חשיבות המודל נעוצה בכך שהוא שופך אור על הגורמים הקשורים לעלייה או לירידה בשביעות הרצון של ההורים ומעיד על עוצמתם של כל אחד מהגורמים בניבוי משתנה זה.

משתנים

המשתנה המנובא במודל, "שביעות הרצון של ההורים מבית הספר", מבקש לבחון אם ההורים מרוצים מבית הספר של ילדם ואם הם מרגישים שילדם נמצא בידיים טובות. משתנה זה הוא למעשה מדד המורכב משלושה היגדים שונים⁷¹, וההורים נתבקשו לדרגם בין 1 (מאוד לא מסכים) ל-5 (מסכים מאוד). לצורך בניית המדד חושב ממוצע תשובות ההורים עם כל אחד מההיגדים המרכיבים אותו.

משתני הרקע ששימשו במודל הם שלב חינוך (בית ספר יסודי, חטיבת ביניים, חטיבה עליונה), השכלת ההורה⁷², רקע חברתי-כלכלי של בית הספר⁷³ וכן מגזר שפה וסוג פיקוח (בתי ספר דוברי עברית שבפיקוח הממלכתי/ממלכתי-דתי ובתי ספר דוברי ערבית).

בהתאם לשאלת המחקר הוכנסו למודל גם מדדי אקלים שונים העשויים להשפיע על מידת שביעות רצונם של ההורים מבית הספר. תחילה הוכנסו מאפייני הכיתה והתלמיד, כפי שהם נתפסים בעיני ההורה: שביעות הרצון של ההורה מגודל הכיתה של ילדו⁷⁴ וכיצד הוא תופס את ההישגים הלימודיים של ילדו בהשוואה לשאר בני גילו⁷⁵. בצעד הבא הוכנסו למודל גורמי אקלים נוספים העשויים להתקשר למידת שביעות הרצון של ההורים מבית הספר: יחסים חיוביים בין המורה לתלמיד⁷⁶, תפיסת ההוראה⁷⁷, שותפות הורים בבית הספר⁷⁸, מאמצי בית הספר למנוע אלימות⁷⁹ ושביעות הרצון של ההורים מסביבת הלימודים הפיזית⁸⁰.

⁷⁰ לפרטים נוספים ראה דו"ח עמדות הורים כלפי מערכת החינוך, מאי 2017 (נמצא באתר ראמ"ה).

⁷¹ מדד שביעות הרצון של ההורים מבית הספר. מדד זה מורכב מההיגדים הבאים: "ילדך אוהב ללכת לבית הספר", "אתה מרוצה מבית הספר שבו ילדך לומד", "בסה"כ אתה חש שכשאתה שולח את ילדך לבית הספר אתה מפקיד אותו בידיים טובות". סולם התשובות נע בין 1 (מאוד לא מסכים) ל-5 (מסכים מאוד). המדד המסכם חושב כממוצע תשובות ההורים עם ההיגדים המרכיבים אותו.

⁷² אפשרויות התשובה: לימודים ללא תעודת בגרות, תעודת בגרות, תואר ראשון או לימודי תעודה, תואר שני, תואר שלישי.

⁷³ לפי מדד טיפוח שטראוס, גבוה=עשירונים 3-1, בינוני=עשירונים 4-6, נמוך=עשירונים 7-10.

⁷⁴ ההורים התבקשו לדרג היגד זה בין 1 (מאוד לא מסכים) ל-5 (מסכים מאוד).

⁷⁵ אפשרויות התשובה: 5=הרבה מעל רמת בני גילו, מעט מעל רמת בני גילו, באזור הממוצע של בני גילו, מעט מתחת לרמת בני גילו, הרבה מתחת לרמת בני גילו.

⁷⁶ מדד יחסים חיוביים בין המורה לתלמיד. מדד זה מורכב מההיגדים הבאים: "מחנך הכיתה של ילדך, או מורה אחר בבית הספר, מכיר את ילדך בכל מה שנוגע למצבו בלימודים", "מחנך הכיתה של ילדך, או מורה אחר בבית הספר, מכיר את ילדך גם מחוץ לכלל מה שקשור ללימודים, כמו תחביבים, תחומי עניין וכדומה", "רוב המורים בבית הספר מתנהגים בכבוד כלפי ילדך", "אתה מרגיש שלרוב המורים בבית הספר אכפת מילדך". סולם התשובות נע בין 1 (מאוד לא מסכים) ל-5 (מסכים מאוד). המדד המסכם חושב כממוצע תשובות ההורים עם ההיגדים המרכיבים אותו.

לצורך ניתוח הנתונים נבנה מסד נתונים הכולל את נתוני ההורים (N=2017) לתלמידים בכיתות א'-י"ב בבתי ספר בחינוך הרגיל, בפיקוח הממלכתי והממלכתי-דתי.⁸¹ המדגם נבנה כך שייצג את השונות באוכלוסייה (מבחינת הרקע החברתי-כלכלי, השכלת ההורים, מספר הילדים במשפחה, מין הילד ועוד), והשתתפו בו 400 משפחות בכל אחת מתשע השכבות הנוצרות מחיתוך של משתנה מגזר שפה וסוג פיקוח (בתי ספר דוברי עברית שבפיקוח הממלכתי והממלכתי-דתי / בתי ספר דוברי ערבית) ושלב חינוך (בית ספר יסודי/חטיבת ביניים/חטיבה עליונה).⁸² על בסיס המדגם האמור נאמד מודל של רגרסיה היררכית מרובה (Multiple Linear Hierarchical Regression). ברגרסיה היררכית החוקר קובע את סדר הכנסת המשתנים המנבאים שייכללו בכל צעד⁸³, וכך למעשה אפשר להכניס למודל משתנים מפקחים בתור משתנים קבועים ולנטרל את השפעתם על שאר המשתנים הבלתי תלויים. כמו כן, רגרסיה היררכית מאפשרת לבחון את המשקל והתוספת הנקייה של כל אחד ממדדי האקלים על המשתנה התלוי בצעדים הבאים לאחר מכן, זאת מעבר למשתנים המפקחים שנמצאו קשורים למשתנה התלוי. חשוב לציין כי מרבית המתאמים בין המשתנים במודל לבין המשתנה המנובא מובהקים, ורובם ככולם אינם עולים על 0.65. כמו כן, ערכי פקטור השונות האינפלציונית (VIF) אינם עולים על 2.5⁸⁴, וכפועל יוצא ערכי ה-Tolerance אינם נמוכים מ-0.48. מכאן שבמודל האמור אין חשש למולטיקוליניאריות (מתאמים גבוהים מדי) העלולה להטות את תוצאותיו.

המודל המוצג להלן נבנה בשלושה צעדים, ובכל אחד מהם נוספו למודל משתני אקלים נוספים. סדר הכנסת המשתנים נקבע בהתאם לשאלת המחקר כפי שפורטה לעיל ולמידת החשיבות הנתפסת שניתנה לכל אחד מהמשתנים הבלתי תלויים במודל על פי הספרות הקיימת בנושא. התוצאות המוצגות בלוח הן ערכי הביטא

⁷⁷ מדד הוראה ברורה. מדד זה מורכב מההיגדים הבאים: "רוב המורים שמלמדים את ילדך מלמדים באופן ברור, המסייע לו להבין את הנושאים הנלמדים", "רוב המורים שמלמדים את ילדך מלמדים בצורה המעוררת סקרנות וגורמת לו לרצות להמשיך ללמוד". סולם התשובות נע בין 1 (מאוד לא מסכים) ל-5 (מאוד מסכים). המדד המסכם חושב כממוצע תשובות ההורים עם ההיגדים המרכיבים אותו.
⁷⁸ מדד שותפות הורים. מדד זה מורכב מההיגדים הבאים: "בית הספר מעדכן אותך באופן שוטף בכל הנוגע לתפקוד הלימודי של ילדך בבית הספר, כולל ציונים, נוכחות בשיעורים וכדומה", "בית הספר מעדכן אותך באופן שוטף בכל הנוגע לתפקוד החברתי של ילדך בבית הספר, כולל השתלבות בכיתה, יחס לחברים וכדומה", "המורים בבית הספר מתייעצים איתך כיצד כדאי לשפר את ההתקדמות הלימודית של ילדך", "אתה מרגיש שותף בקידום בית הספר ומטרתיו. כלומר, משתפים אותך בסוגיות כגון: לאילו כיוונים כדאי לבית הספר להתפתח, מה חשוב שיהיה בבית הספר ומה חשוב פחות וכדומה", "בית הספר מעדכן אותך באופן שוטף בכל הנוגע לנעשה בבית הספר, כגון אירועים, טקסים וכדומה", "אתה מרגיש שיש לך אוזן קשבת בבית הספר בכל שאלה, בעיה או תלונה שעולה", "אתה נמצא בקשר קבוע טלפוני, מייל, סמס, עם המחנך כדי להתעדכן במצבו של ילדך", "בית הספר נותן לך הזדמנויות מספיקות להשתתף בפעילויות בית ספריות כמו בהכנת מסיבות, ליווי לטיולים וכדומה". סולם התשובות נע בין 1 (מאוד לא מסכים) ל-5 (מאוד מסכים). המדד המסכם חושב כממוצע תשובות ההורים עם ההיגדים המרכיבים אותו.
⁷⁹ ההיגד "האם לדעתך צוות בית הספר שבו לומד ילדך עושה מאמצים רבים כדי למנוע ולטפל באלימות בין תלמידים". ההורים התבקשו לדרג היגד זה בין 1 (מאוד לא מסכים) ל-5 (מאוד מסכים).
⁸⁰ מדד סביבת לימודים פיזית. מדד זה מורכב מההיגדים הבאים: "הכיתה שבה לומד ילדך הוא מקום שנוח ללמוד בו, מבחינת מקומות הישיבה, הצפיפות, התאורה, קור וחום, הניקיון, האסתטיות וכדומה", "מצב התחזוקה של בית הספר הוא טוב, מבחינת החצר, השירותים, ללא מפגעים בטיחותיים וכדומה", "חצר בית הספר יפה ומטופחת". המדד המסכם חושב כממוצע תשובות ההורים עם ההיגדים המרכיבים אותו.

⁸¹ שיעורי ההשבה על הסקר מפורטים בלוח 3 בעמוד 6.

⁸² לפרטים נוספים ראה דו"ח עמדות הורים כלפי מערכת החינוך, מאי 2017 (נמצא באתר ראמ"ה).

⁸³ Hays, W. L. (1988). *Statistics*. Chicago: Holt, Rinehart & Winston inc.

Nathans, L.L., Oswald, F. L., & Nimon, K. (2012). Interpreting multiple linear regression: a guidebook of variable importance. *Practical Assessment Research & Evaluation*, 17(9). Available Online: <http://pareonline.net/getvn.asp?v=17&n=9>.

⁸⁴ Allison, P.D. (1999). *Multiple Regression: A Primer*. California: Pine Forge Press.

Allison, P.D. (2012). When can you safely ignore multicollinearity? *Statistical Horizons*, available online: <https://statisticalhorizons.com/multicollinearity>

Meyers, L. S., Gamst, G., & Guarino, A. J. (2006). *Applied multivariate research: Design and interpretation*. California: Sage.

(ערכים מתוקננים) של המשתנים, כך שאפשר להשוות את מידת ההשפעה של כל אחד מהמשתנים הבלתי תלויים על מידת שביעות רצונם של ההורים.

בצעד הראשון הוכנסו למודל משתני הרקע הבית ספריים (רקע חברתי-כלכלי של בית הספר, שלב חינוך, מגזר שפה וסוג פיקוח). **בצעד השני** הוכנסו למודל השכלת ההורים, שביעות הרצון של ההורים מגודל הכיתה והערכת ההורים כלפי ההישגים של ילדם. **בצעד השלישי** הוכנסו למודל מדדי אקלים העשויים להתקשר למידת שביעות הרצון של ההורים מבית הספר: יחסים חיוביים בין המורה לתלמיד, תפיסת ההוראה, שותפות הורים בבית הספר, מאמצי בית הספר למנוע אלימות ושביעות הרצון של ההורים מסביבת הלימודים הפיזית.

מאפייני המדגם

בחינת מאפייני המדגם (לוח 8) מעלה כי בכל כל שלב חינוך, מידת שביעות הרצון של ההורים דומה בשני מגזרי השפה. עוד אפשר לראות כי בתוך כל מגזר שפה אין הבדלים של ממש בין שלבי החינוך באופן שבו דירגו ההורים כל אחד מהמדדים. עם זאת, התוצאות בלוח 8 מצביעות על הבדלים של ממש בין מגזרי השפה בעיקר בכל הנוגע להשכלת ההורים (השכלתם של הורים בבתי ספר דוברי עברית גבוהה מהשכלתם של הורים בבתי ספר דוברי ערבית) ולדיווח בנוגע להוראה ברורה (למשל: בבתי ספר יסודיים דוברי עברית בהשוואה לבתי ספר יסודיים דוברי ערבית - 3.86 לעומת 4.03, בהתאמה). עוד אפשר לראות כי קיים פער גם באופן שבו ההורים תופסים את מאמצי בית הספר למנוע אלימות. למשל, בחטיבות העליונות ממוצע דיווחי ההורים בבתי ספר דוברי עברית הוא 4.51, ואילו ממוצע דיווחי ההורים בבתי ספר דוברי ערבית הוא 4.34. לעומת זאת, בחינוך היסודי ובחטיבות הביניים, דיווחי ההורים בבתי ספר דוברי עברית הם 4.2 בממוצע, לעומת 4.35 בממוצע בבתי ספר דוברי ערבית.

לוח 8: מאפייני המדגם (ממוצעים) - חלוקה לפי שלב חינוך ומגזר שפה

שם המשתנה	ממוצע		
	בי"ס דובר עברית	בי"ס דובר ערבית	
יסודי	4.18	4.18	4.18
	17.6%		22.3%
	82.4%	100.0%	77.7%
	1.82	2.54	1.63
	2.71	2.08	2.87
	3.42	3.49	3.40
	3.59	3.76	3.55
	4.25	4.20	4.26
	3.89	4.03	3.86
	3.89	3.94	3.87
	3.82	3.82	3.82
	4.24	4.35	4.21
870	264	606	
חט"ב	4.04	4.06	4.04
	18.2%		23.5%
	81.8%	100.0%	76.5%
	1.85	2.57	1.64
	2.61	2.08	2.77
	3.25	3.33	3.22
	3.54	3.54	3.54
	4.15	4.15	4.15
	3.65	3.84	3.59
	3.62	3.67	3.60
	3.81	3.90	3.79
	4.22	4.33	4.19
677	200	477	
חט"ע	4.2086	4.24	4.20
	17.8%		21.2%
	82.2%	100.0%	78.8%
	1.79	2.53	1.66
	2.55	2.00	2.66
	3.73	3.96	3.69
	3.62	3.62	3.63
	4.28	4.17	4.30
	3.69	4.01	3.63
	3.72	3.84	3.69
	3.95	4.04	3.93
	4.48	4.34	4.51
538	130	408	

¹ טווח ערכים: 1=במידה מועטה מאוד, 5=במידה רבה מאוד

² 1=לימודים ללא תעודת בגרות, 2=תעודת בגרות, 3=תואר ראשון או תעודה אחרי בגרות, 4=תואר שני, 5=תואר שלישי.

³ טווח ערכים: 1=הרבה מתחת לרמת בני גילו, 5=הרבה מעל לרמת בני גילו.

⁴ לפי מדד טיפוח שטראוס, גבוה=עשירונים 1-3, בינוני=עשירונים 4-6, נמוך=עשירונים 7-10.

ממצאים

בלוח 9 שלהלן מוצגות תוצאות הרגרסיה ההיררכית לניבוי שביעות הרצון של ההורים, שנאמדה בשלושה צעדים. בכל צעד מוצג אחוז השונות המוסברת שנתקבלה עבור תוספת המשתנים.

לוח 9: רגרסיה לינארית היררכית: ניבוי שביעות הרצון של ההורים מבית הספר (תשע"ו)

N=2017

p-value	t	Beta	
			צעד 1
0.002	3.11	0.08	בי"ס ממלכתי-דתי ¹
0.218	1.23	0.04	בי"ס דובר ערבית ¹
0.289	1.06	0.03	חטיבה עליונה
0.065	1.85	-0.04	חטיבת ביניים
0.691	0.40	-0.01	רקע חברתי-כלכלי של בית הספר ⁴
< 0.001		1%	צעד 1: R² - % השונות המוסברת
			צעד 2
0.006	2.73	0.07	בי"ס ממלכתי-דתי ¹
0.886	0.14	0.00	בי"ס דובר ערבית ¹
0.974	0.03	0.00	חטיבה עליונה
0.184	1.33	-0.03	חטיבת ביניים
0.062	1.87	-0.05	רקע חברתי-כלכלי של בית הספר ⁴
< 0.001	4.57	-0.11	השכלת ההורה ⁵
< 0.001	6.98	0.15	מידת שביעות הרצון של ההורה מגודל הכיתה ²
< 0.001	10.30	0.22	הישגי הילד בהשוואה להישגים של בני גילו ³
< 0.001		8%	צעד 2: R² - % השונות המוסברת
			צעד 3
0.113	1.59	0.03	בי"ס ממלכתי-דתי ¹
0.466	0.73	-0.01	בי"ס דובר ערבית ¹
0.174	1.36	0.02	חטיבה עליונה
0.709	0.37	0.01	חטיבת ביניים
0.055	1.92	-0.04	רקע חברתי-כלכלי של בית הספר ⁴
0.208	1.26	-0.02	השכלת ההורה ⁵
0.089	1.70	-0.03	מידת שביעות הרצון של ההורה מגודל הכיתה ²
< 0.001	4.58	0.07	הישגי הילד בהשוואה להישגים של בני גילו ²
< 0.001	15.61	0.32	יחסים חיוביים בין המורה לתלמיד ²
< 0.001	15.09	0.31	הוראה ברורה ²
< 0.001	5.03	0.10	שותפות הורים-בית ספר ²
< 0.001	5.04	0.08	סביבת לימודים פיזית ²
< 0.001	9.09	0.15	מאמצי בית הספר למנוע אלימות ²
< 0.001		59%	צעד 3: R² - % השונות המוסברת

R=0.587 ; F(13, 2084)=226.11, p<0.001

Full Model R²

¹קבוצת ההשוואה: בתי"ס ממלכתיים דוברי עברית

²טווח ערכים: 1=במידה מועטה מאוד, 5=במידה רבה מאוד.

³ טווח ערכים: 1=הרבה מתחת לרמת בני גילו, 5=הרבה מעל לרמת בני גילו.

⁴ לפי מדד טיפוח שטראוס, גבוה=עשירונים 1-3, בינוני=עשירונים 4-6, נמוך=עשירונים 7-10.

⁵ 1=לימודים ללא תעודת בגרות, 2=תעודת בגרות, 3=תואר ראשון או תעודה אחרי בגרות, 4=ואר שני, 5=תואר שלישי

מהתוצאות שהתקבלו בצעד הראשון (לוח 9) עולה כי הורים בבתי ספר שבפיקוח הממלכתי-דתי **שבעי רצון יותר מהורים בבתי ספר שבפיקוח הממלכתי**. לבד מזאת לא נמצא קשר בין משתני הרקע של בית הספר לבין שביעות הרצון של ההורים מבית הספר. מבחינת טיב המודל, **המשתנים הדמוגרפיים מסבירים כ-1% משביעות הרצון של ההורים**.

התוצאות בצעד השני מראות כי גם כאשר נכנסו למודל משתני השכלת ההורים, הערכת ההורים בנוגע להישגי הילד ושביעות רצונם מגודל הכיתה של ילדם, עדיין **הורים בבתי ספר שבפיקוח הממלכתי-דתי שבעי רצון יותר מהורים בבתי ספר שבפיקוח הממלכתי**. זאת ועוד, **ככל שההורים משכילים יותר, כך יורדת שביעות רצונם מבית הספר**. לעומת זאת, כאשר ההורה **שבע רצון מגודל הכיתה של ילדו, שביעות הרצון שלו עולה**. כמו כן, שביעות הרצון של ההורים מבית הספר עולה גם כאשר ההורה מעריך כי **הישגי ילדו גבוהים בהשוואה לילדים אחרים בני גילו**. מבחינת טיב המודל, **תוספת המשתנים האמורים הוסיפה עוד כ-7% להסבר בדבר שביעות הרצון של ההורים, ובסך הכול שני הצעדים יחד מסבירים כ-8% משביעות הרצון של ההורים**.

בצעד השלישי והאחרון הוכנסו למודל חמישה גורמי אקלים, וניכר כי לחמשת המשתנים הללו יש קשר של ממש למידת שביעות הרצון של ההורים מבית הספר. אשר למקדמי הביטא של כל אחד מהגורמים, אפשר לראות כי הגורם העיקרי לשביעות הרצון של ההורים מבית הספר הוא **יחסים חיוביים בין המורה לתלמיד, לאחריו הוראה ברורה, מאמצי בית הספר למנוע אלימות, שותפות הורים בבית הספר, הסביבה הפיזית של בית הספר, והאופן שבו ההורה מעריך את הישגי ילדו בהשוואה לילדים אחרים בני גילו**. ככל שאלו עולים כך עולה שביעות הרצון של ההורים מבית הספר. אפשר לראות גם שתוספת המשתנים האמורה החלישה את הקשר בין שביעות הרצון של ההורים מבית הספר לבין סוג הפיקוח ושביעות רצונם מגודל הכיתה, אך כאמור השאירה על כנה את הקשר בין שביעות הרצון שלהם מבית הספר לבין הערכתם בנוגע להישגי ילדם. מבחינת המדדים של טיב המודל, משתני האקלים מסבירים עוד כ-51% משביעות הרצון של ההורים. **סך הכול המודל מסביר כ-59% משביעות הרצון של ההורים מבית הספר**.

סיכום

המודל הנוכחי מציג את הקשר שבין משתני רקע ומדדי אקלים שונים לבין מידת שביעות הרצון של ההורים מבית הספר, ולמעשה שופך אור נוסף על נושא חשוב זה. בראש ובראשונה נמצא כי הגורמים העיקריים לניבוי מידת שביעות רצונם של ההורים הם אופי היחסים בין התלמיד למורה ואופי ההוראה, וככל שאלה נתפסים כטובים יותר, כך עולה מידת שביעות הרצון של ההורים. עוד מראות התוצאות כי גם מידת ההערכה של ההורים כלפי המאמצים של בית הספר למנוע אלימות משפיעה מאוד על מידת שביעות רצונם וכן על תחושתם בדבר מידת השותפות שלהם עם בית הספר ושביעות רצונם מהסביבה הפיזית של בית הספר. כמו כן ניכר כי שביעות הרצון של ההורים מבית הספר עולה גם כאשר ההורה מעריך כי הישגי ילדו גבוהים בהשוואה לילדים אחרים בני גילו, אם כי משקלו של משתנה זה קטן ממשקלם של ארבעת המשתנים שנמנו קודם. סך הכול, ככל המשתנים במודל מסבירים כ-52% משביעות הרצון של ההורים, ובאופן מפתיע נראה כי להיבטים כגון רקע חברתי-כלכלי של בית הספר והשכלת ההורים יש פחות משקל בהסבר בדבר מידת שביעות הרצון של ההורים מבית הספר.

סיכום תוצאות המודלים

שלושת המודלים שהוצגו בדוח זה בחנו את מידת שביעות הרצון של מנהלים, מורים והורים מבית הספר. אף שכל אחד מהמודלים עומד בפני עצמו, ניכר כי קיים דמיון בין שני המודלים הראשונים לעומת המודל השלישי. בשני המודלים הראשונים, מודל המנהלים ומודל המורים, נמצא כי **אחד מגורמי הסביבה הבולטים ביותר לניבוי שביעות הרצון של הצוות החינוכי הוא הקשר בין ההורים לבית הספר**. כל עוד הקשר עם ההורים חיובי (למשל לשם עדכון על הנעשה בבית הספר או לשם התייעצות כיצד לקדם את הילד), מעורבות ההורים בבית הספר מתקבלת בברכה. לעומת זאת, כאשר הקשר עם ההורים נתפס כגורם שלילי (למשל לשם יידוע ההורה על מצבו הלימודי של הילד) או מתערב, מעורבות ההורים בבית הספר הופכת להתערבות הורים ומכאן לגורם מפריע. המסקנה היא שלא זו בלבד שהקשר בין ההורים לבית הספר הוא גורם קריטי ומרכזי להתנהלות תקינה של בית הספר, אלא יש משמעות גם לאופיו וטיבו של הקשר.

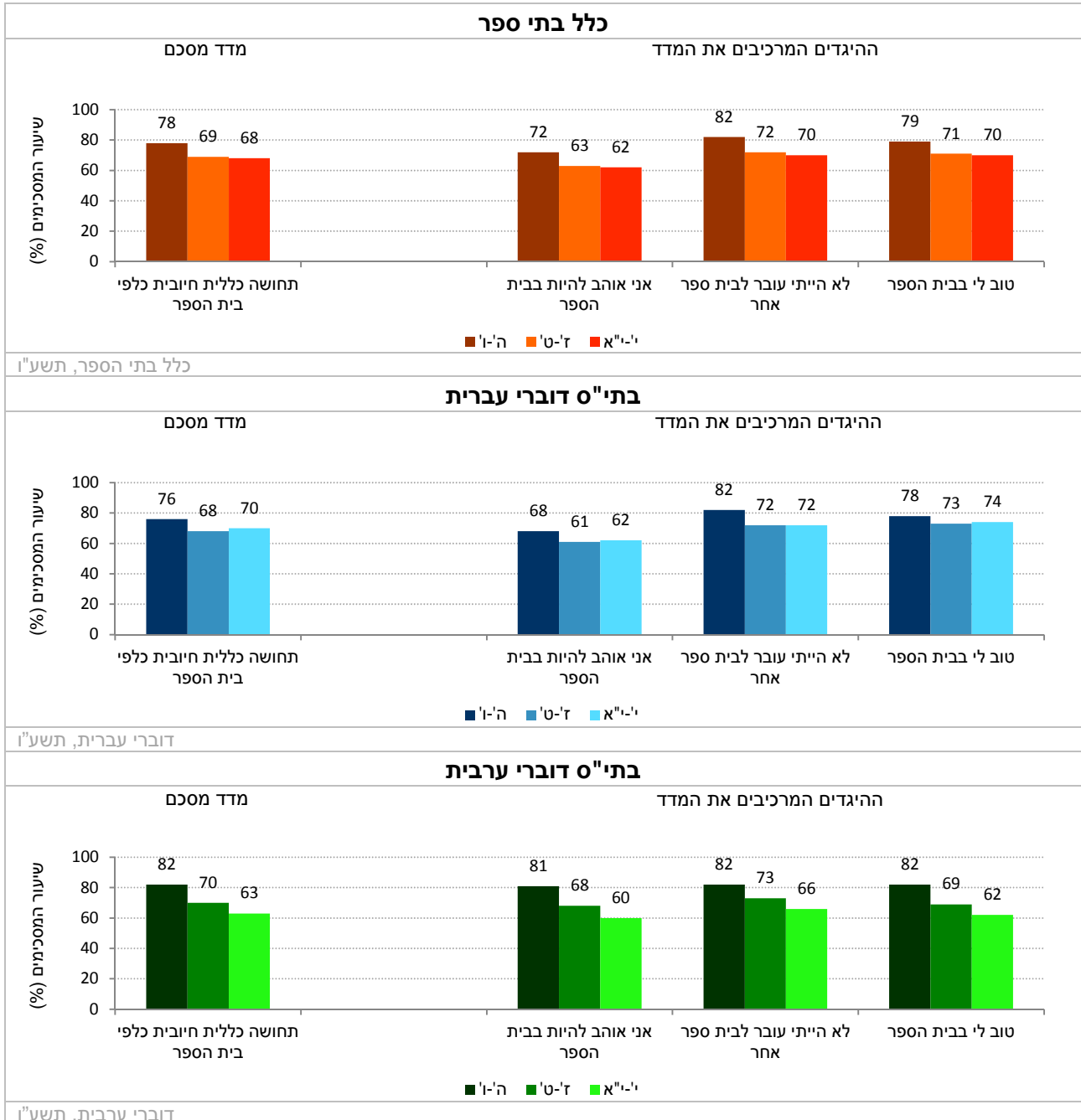
לעומת מודל המנהלים והמורים, **במודל ההורים נמצא כי שביעות הרצון שלהם מוסברת בעיקרה על ידי גורמים הנוגעים לקשר שבין בית הספר לתלמיד**, ורק לאחר מכן לקשר שבין בית הספר להורים. כלומר, גם אצל ההורים הקשר עם בית הספר הוא גורם מרכזי בניבוי מידת שביעות הרצון שלהם, אולם לתפיסתם, הקשר של בית הספר עם התלמיד חשוב יותר מהקשר של ההורים עם בית הספר. מכאן שיש הבדל בין תפיסת הצוות החינוכי לבין תפיסות ההורים בכל הנוגע לאופן הביטוי של השותפות החינוכית והבית ספרית. אפשר להניח שכל עוד ההורים סבורים כי לילדם טוב בבית הספר וכי בית הספר ממלא את תפקידו החינוכי כראוי, אין הכרח במידה גבוהה של מעורבות מצדם, ולהיפך. מנגד, המנהלים והמורים רואים בשותפות החינוכית דבר הכרחי ורצוי, שכן שיתוף פעולה בין בית הספר להורים חיוני לשם השגת מטרות חינוכיות בסיסיות כגון הפעלה סדירה של מערכת הלימודים, משמעת בסיסית ושמירת רווחתם הפיזית והנפשית של הילדים בבית הספר.

לסיכום, שביעות הרצון של מנהלים ומורים בישראל מושפעת ממספר גורמי סביבה, חיצוניים ופנימיים, שהמרכזי בהם הוא הקשר עם הורי התלמידים. לעומת זאת, שביעות הרצון של הורים בישראל קשורה בראש ובראשונה לגורמי אקלים, ובעיקר להיבטים הנוגעים לקשר שבין בית הספר לתלמיד, ורק לאחר מכן להיבטים חיצוניים כגון שותפות הורים או גורמי רקע. כך או כך, **שלושת המודלים הראו בבירור כי אופי הקשר שבין בית הספר להורים הוא גורם חשוב בניבוי מידת שביעות הרצון של כל אחד מהשותפים**. למעשה, המודלים הראו כי בהשוואה לגורמים אחרים כגון רקע חברתי-כלכלי של בית הספר, ותק בהוראה או שלב חינוך, לאופי הקשר בין בית הספר להורים ולמידת השותפות בינו לבינם משקל רב בניבוי מידת שביעות הרצון של המנהלים והמורים, ובמידה רבה גם של ההורים. מבחינה מעשית, **תוצאות המחקר מצביעות על החשיבות שבטיפוח קשר חיובי בין בית הספר להורים**. מכיוון שהיוזמה והאחריות על קשרי השותפות מוטלות על הצוות החינוכי, ממומלץ כי בתי הספר יעשו מאמצים לבנות שותפות מוצלחת - אם באמצעות יידוע ועדכון ואם באמצעות מתן אוזן קשבת להורים או התייעצות עמם.

נספח א' – שביעות הרצון של תלמידים, מורים, מנהלים והורים

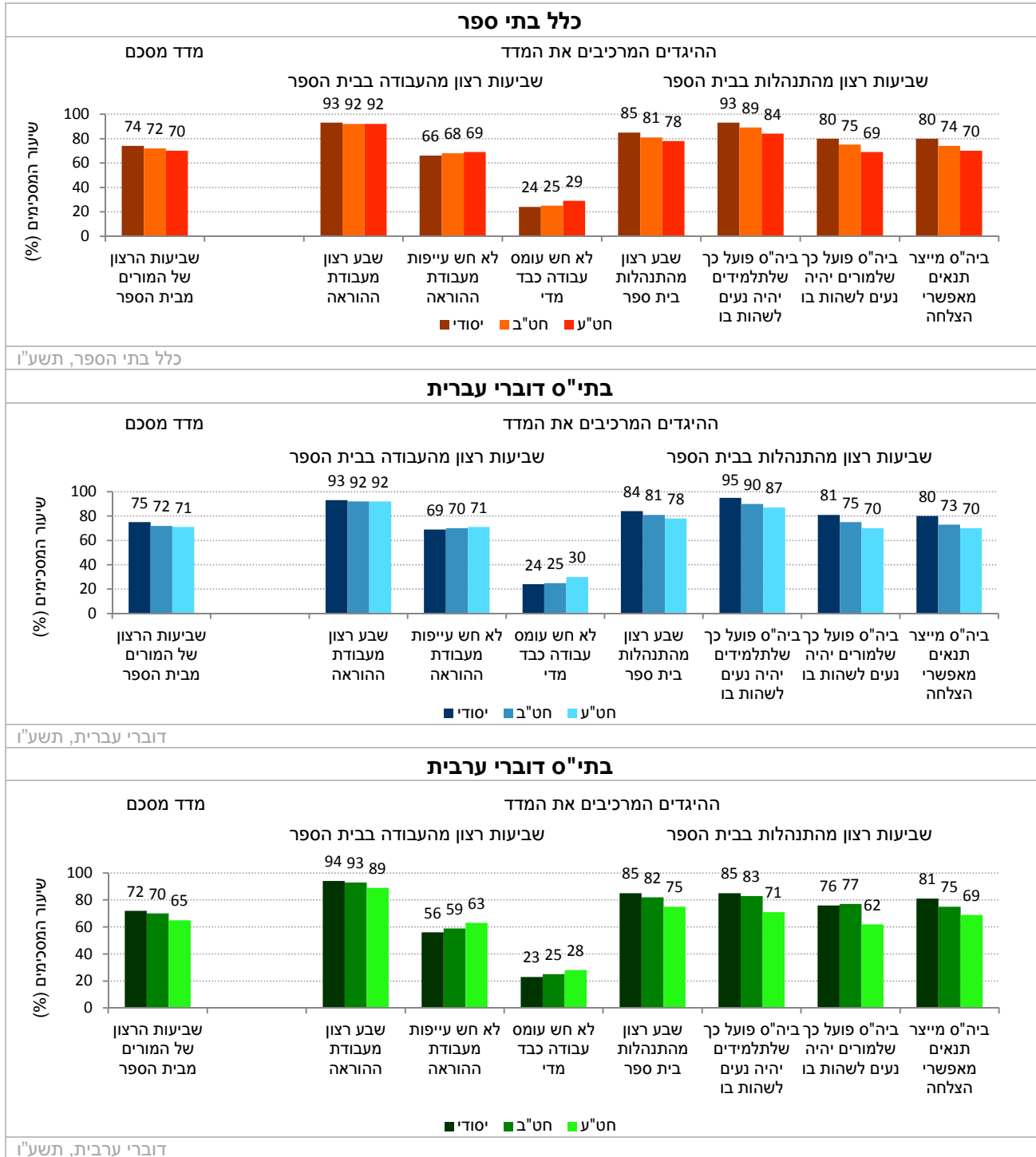
בתרשים 23 מוצגים נתוני התלמידים בנוגע למדד המסכם "תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית.

תרשים 23: דיווחי התלמידים על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

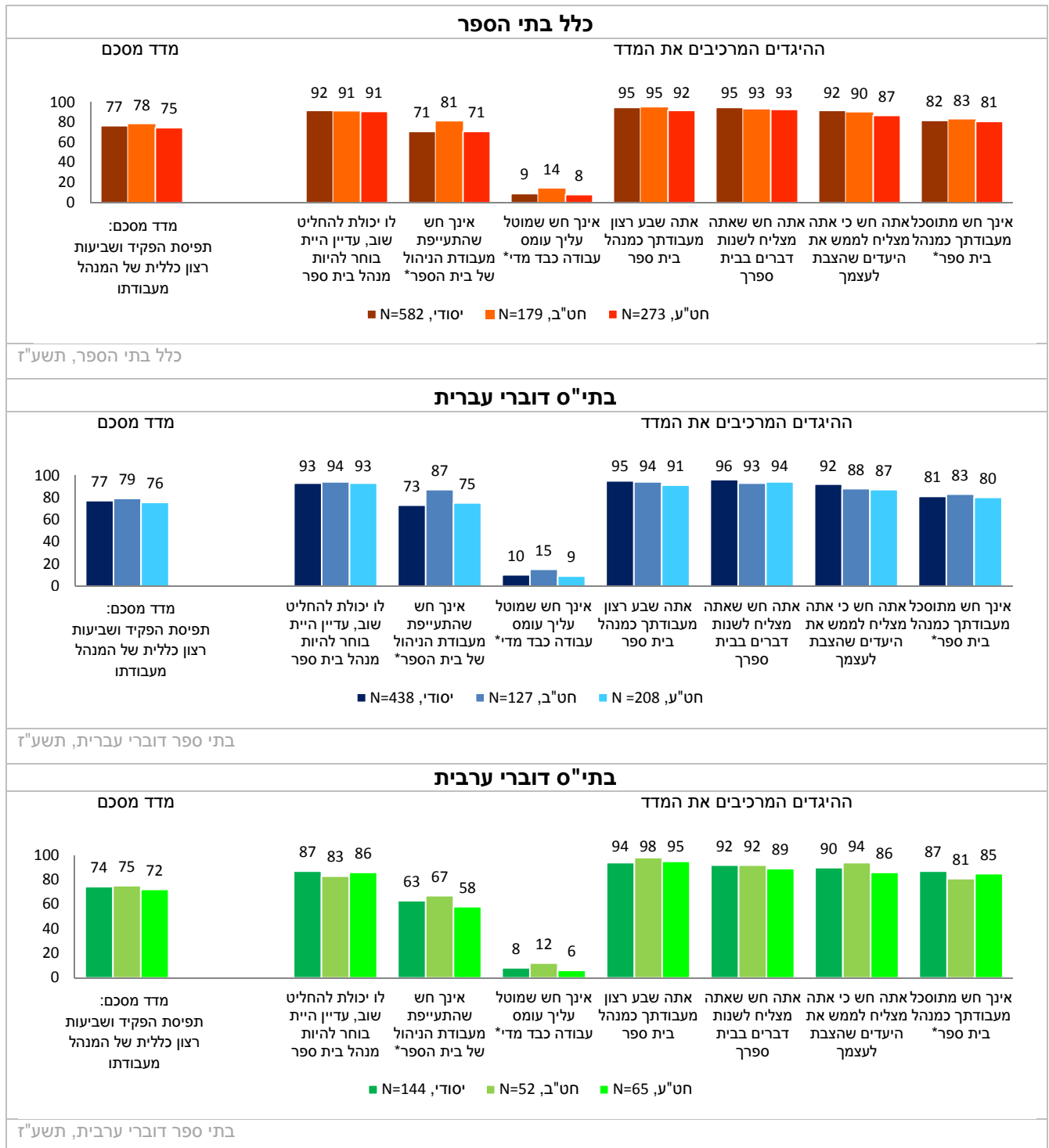
בתרשים 24 מוצגים נתוני המורים בנוגע למדד המסכם "שביעות הרצון של המורים מבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו - לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית.

תרשים 24: דיווחי המורים על מידת שביעות הרצון מבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

בתרשים 25 מוצגים נתוני המנהלים בנוגע למדד המסכם "תפיסת תפקיד ושבועות הרצון" וההיגדים המרכיבים אותו - בנפרד עבור קבוצת כלל המנהלים, מנהלים בבתי ספר דוברי עברית ומנהלים בבתי ספר דוברי ערבית.

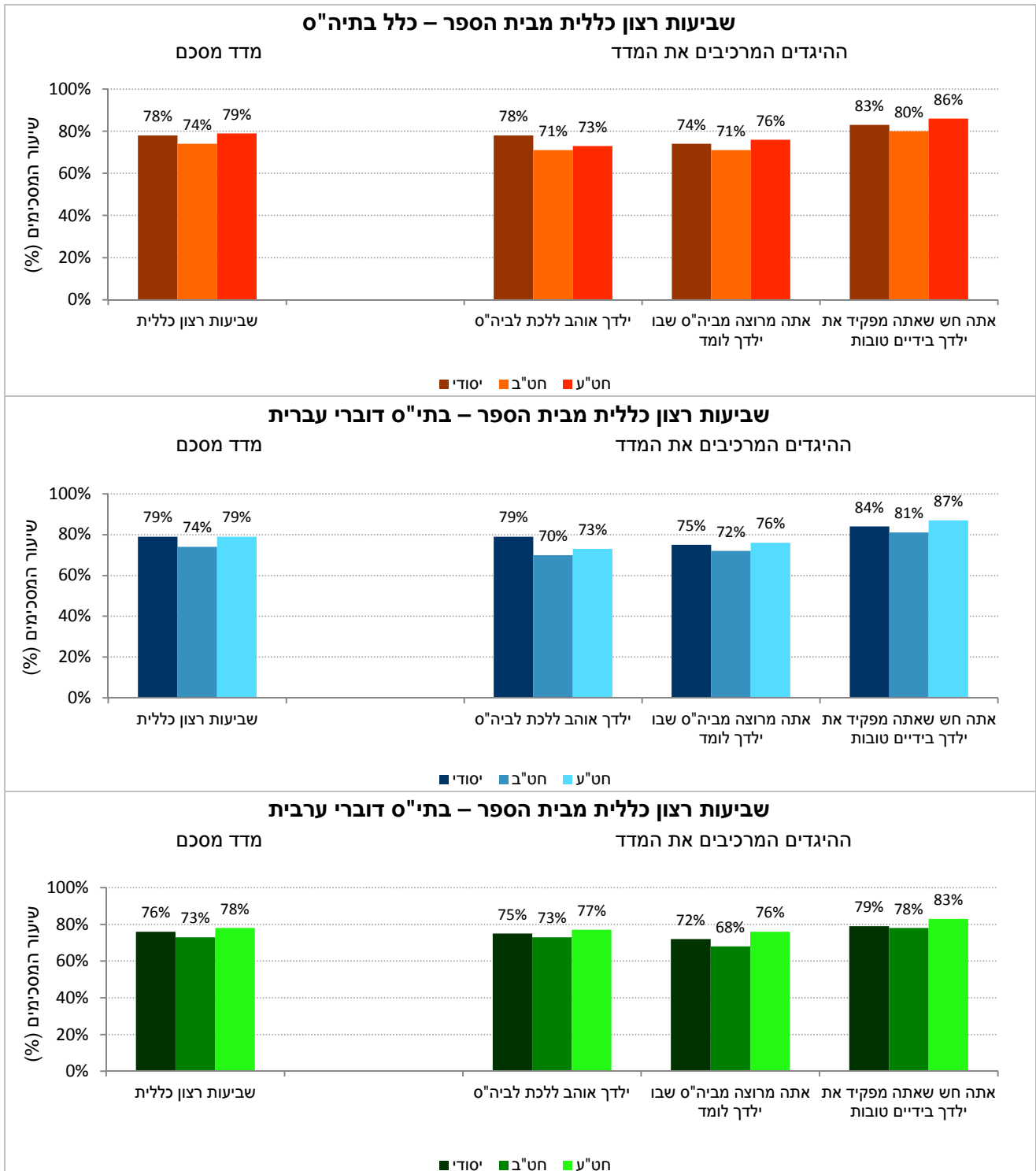
תרשים 25: דיווחי המנהלים על שבועות רצונם: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ז)

* נוסח ההיגדים בשאלון היה "אתה חש שמוטל עליך עומס עבודה כבד מדי", "אתה חש שהתעייפת מעבודת הניהול של בית הספר" ו"אתה חש מתוסכל מעבודתך כמנהל בית ספר". לצורך הדיווח נוסחו היגדים אלו מחדש כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר, בדומה לשאר ההיגדים במדד המסכם.

בתרשים 26 מוצגים נתוני ההורים בנוגע למדד המסכם "שביעות רצון כללית מבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו - בנפרד עבור קבוצת כלל ההורים, הורים לתלמידים בבתי ספר דוברי עברית והורים לתלמידים בבתי ספר דוברי ערבית.

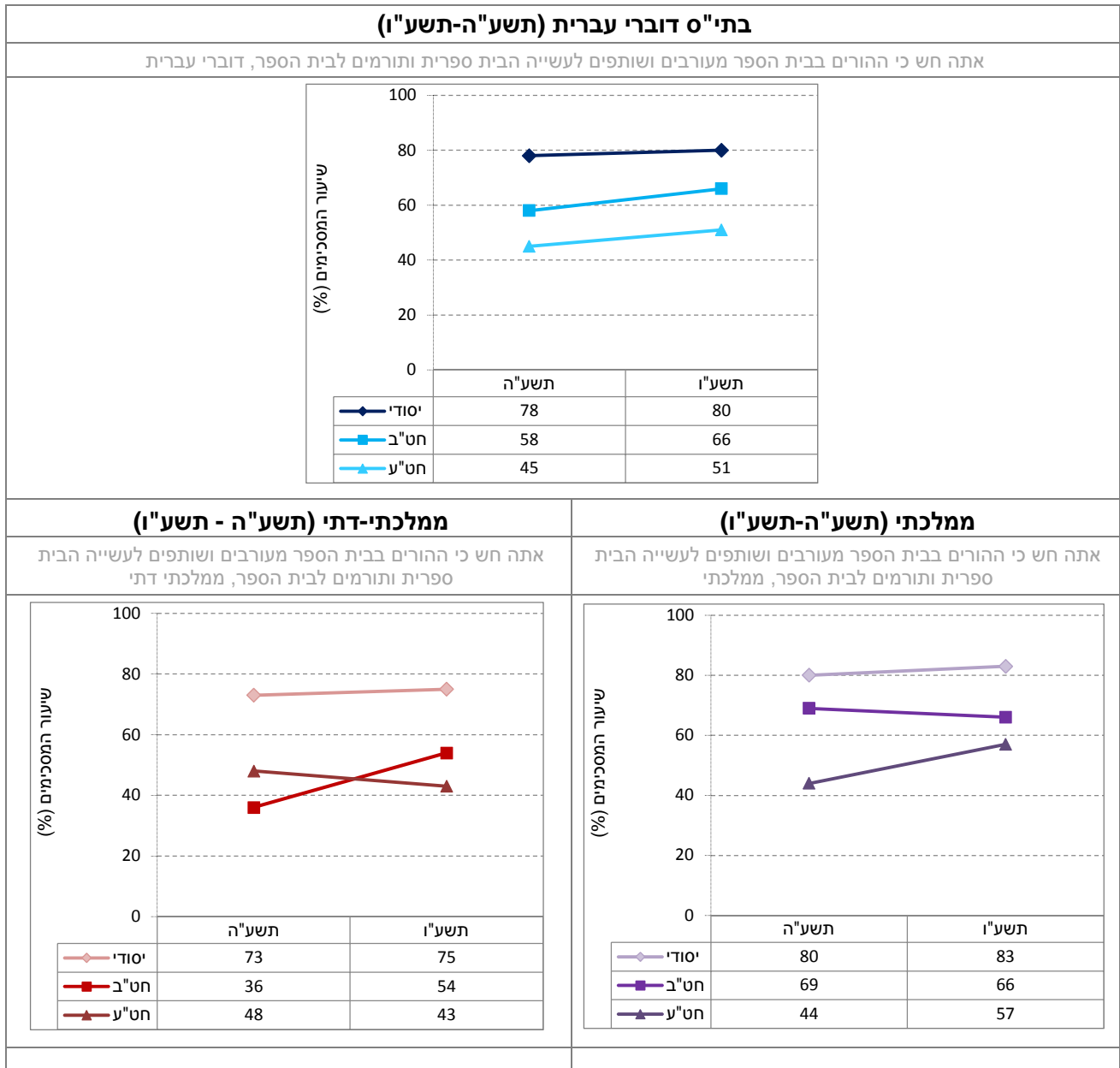
תרשים 26: דיווחי ההורים על שביעות רצון כללית מבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים - לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

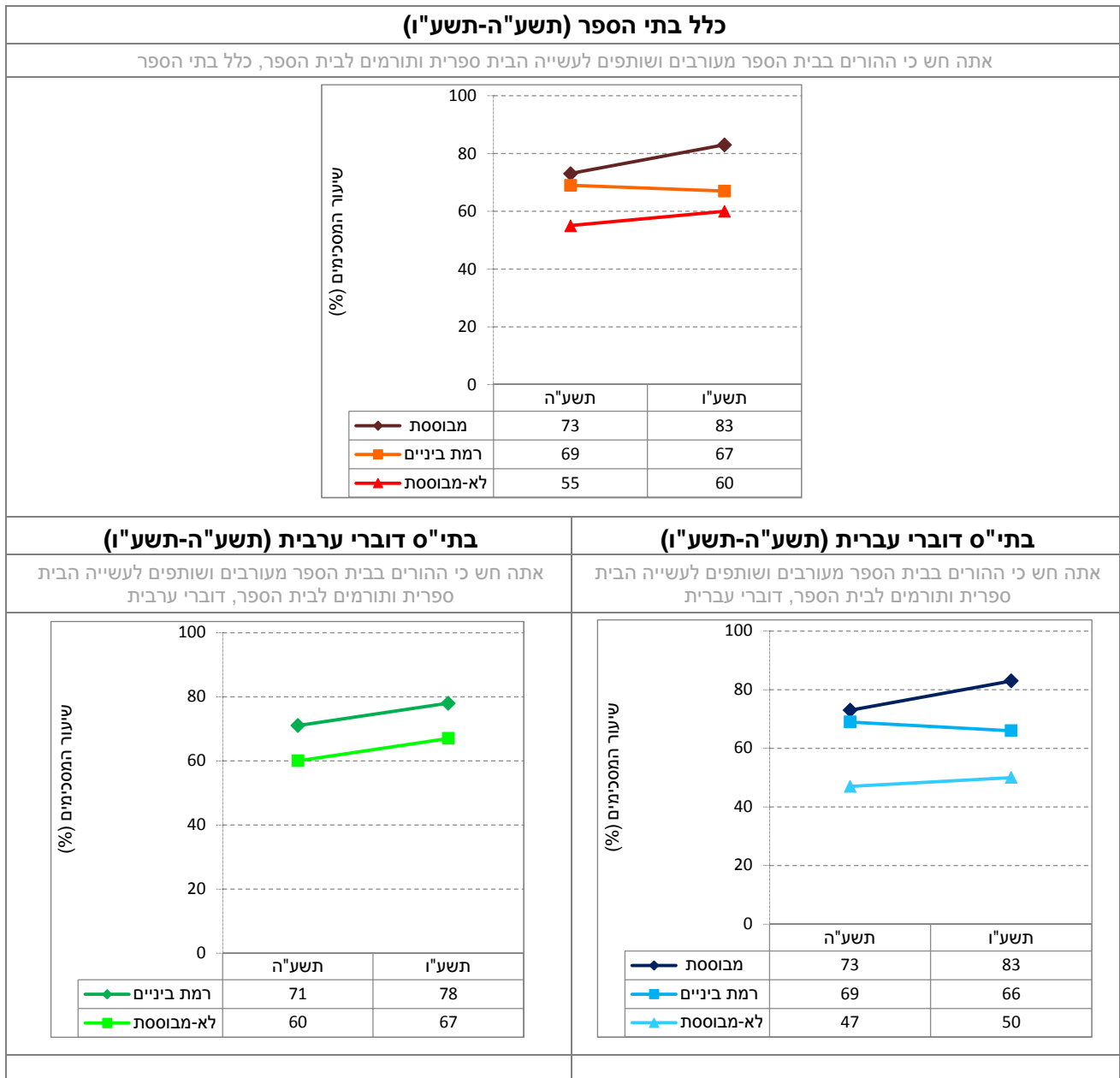

נספח ב' – שותפות הורים בעשייה הבית ספרית ובתוכנית הפדגוגית: נתונים לאורך זמן

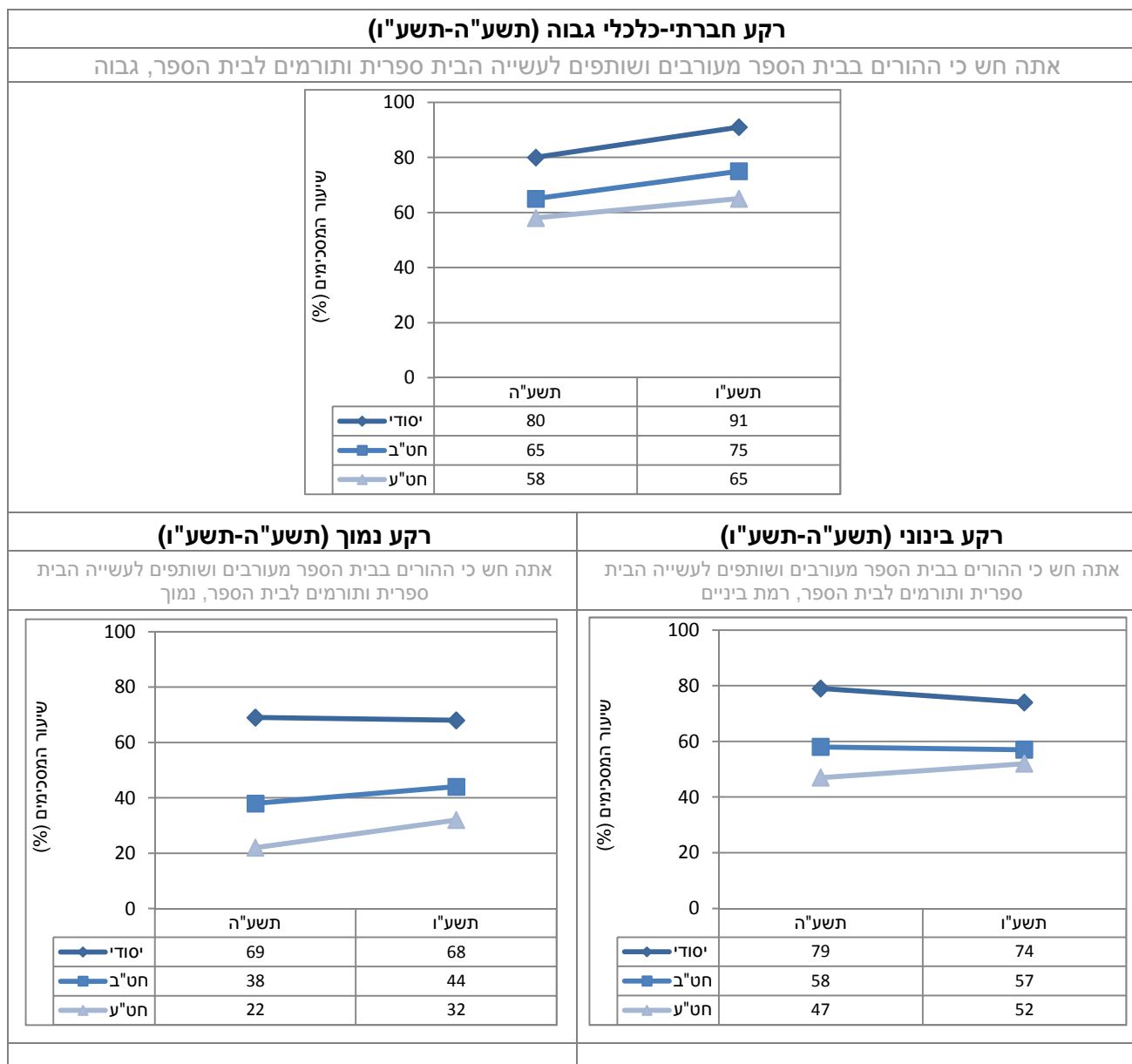
תרשים 27: נתוני ההיגד "אתה חש כי ההורים בבית הספר מעורבים ושותפים לעשייה הבית ספרית": שיעורי המנהלים (באחוזים) המסכימים עם הנאמר בהיגד - לפי סוג פיקוח ושלב חינוך (תשע"ה-תשע"ו)

תרשים 28: נתוני ההיגד "אתה חש כי ההורים בבית הספר מעורבים ושותפים לעשייה הבית ספרית": שיעורי המנהלים (באחוזים) המסכימים עם הנאמר בהיגד - לפי מגזר שפה ורקע חברתי-כלכלי (תשע"ה-תשע"ו)

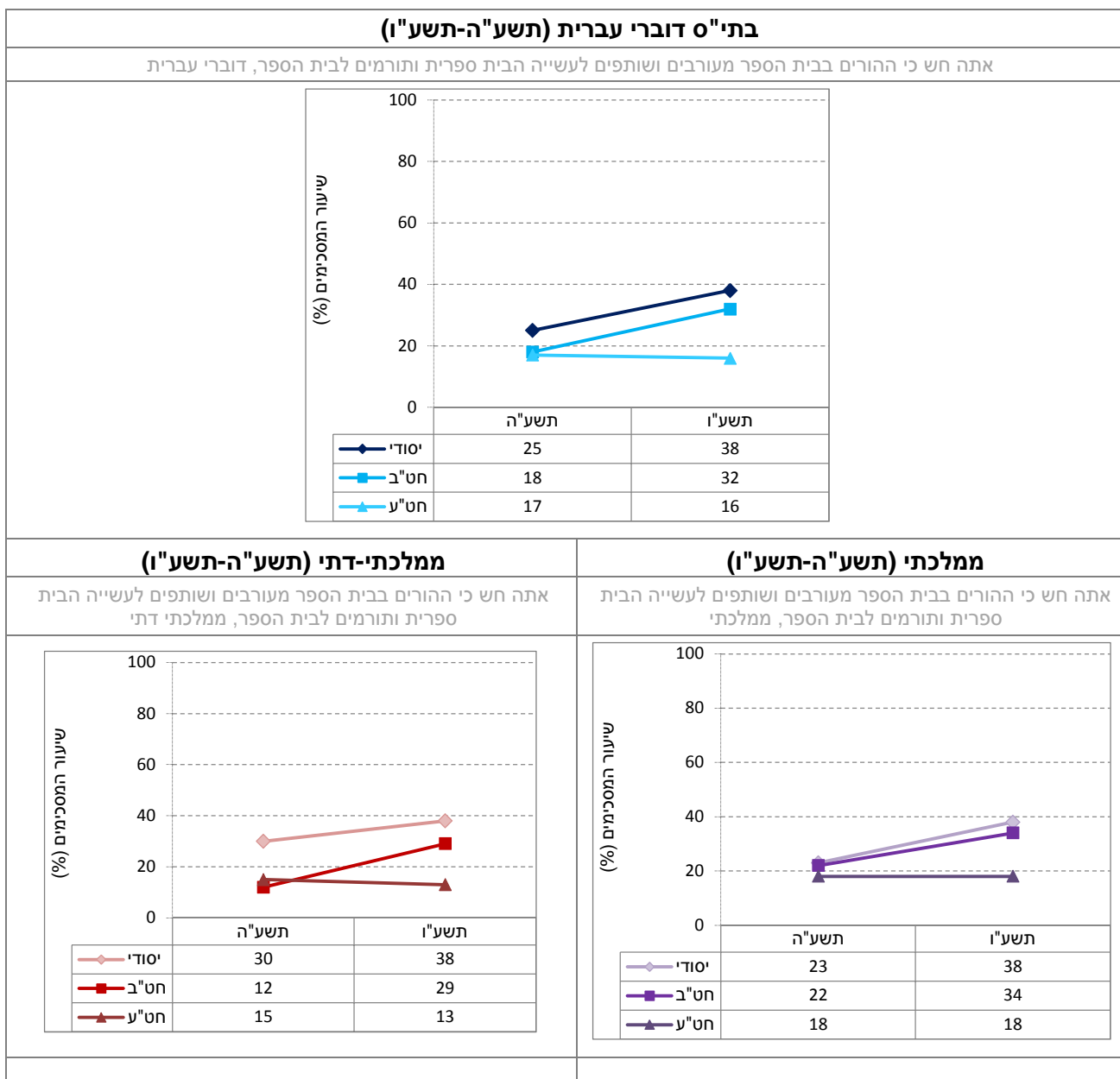

תרשים 29: נתוני ההיגד "אתה חש כי ההורים בבית הספר מעורבים ושותפים לעשייה הבית ספרית": שיעורי המנהלים בבתי ספר דוברי עברית (באחוזים) המסכימים עם הנאמר בהיגד- לפי שלב חינוך ורקע חברתי-כלכלי (תשע"ה-תשע"ו)

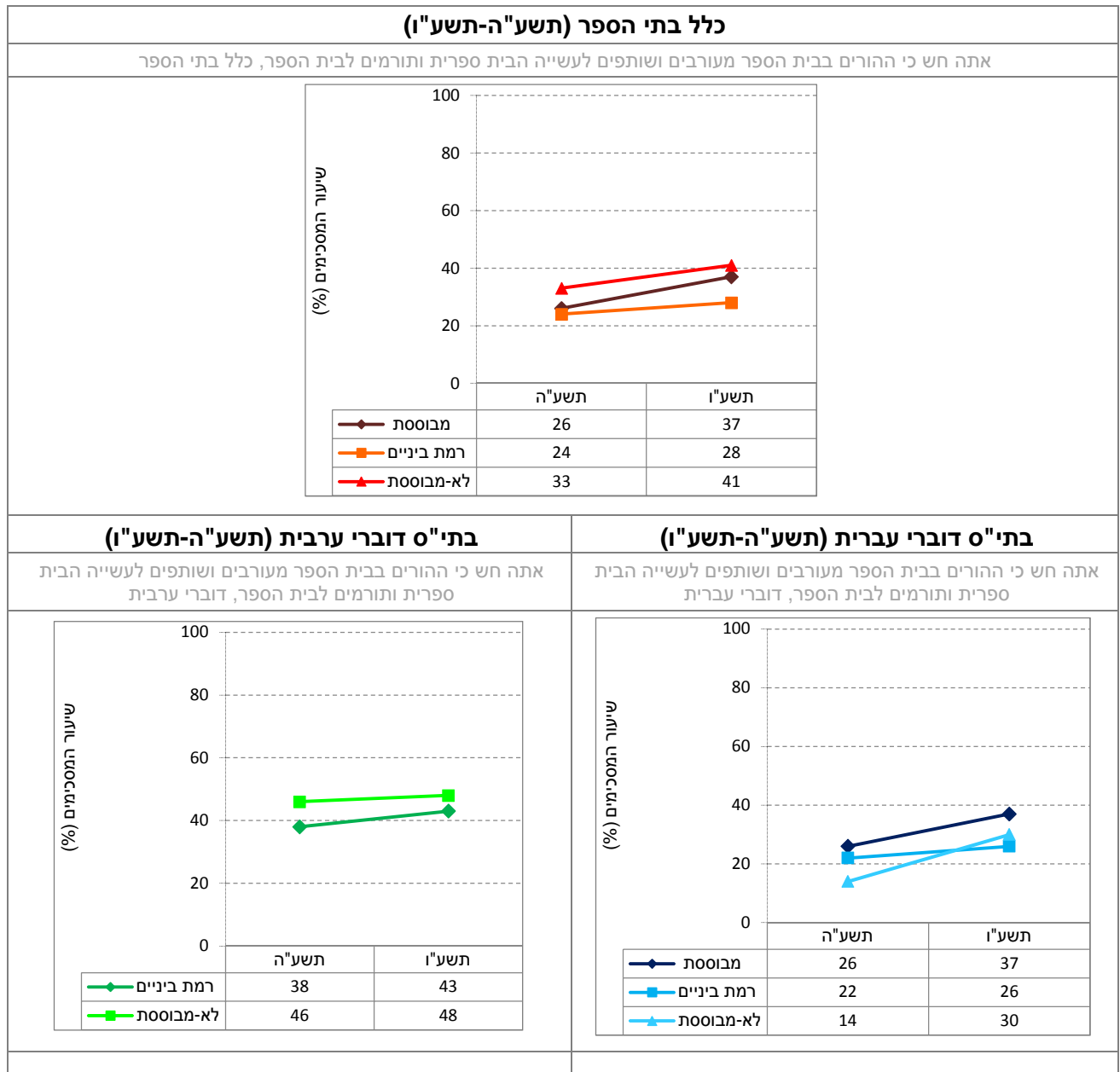
שותפות הורים בעשייה הבית ספרית - ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית, תשע"ה – תשע"ו

תרשים 30: נתוני ההיגד "אתה מסתייע בהורים לצורך קבלת החלטות פדגוגיות הנוגעות לבית הספר": שיעורי המנהלים (באחוזים) המסכימים עם הנאמר בהיגד - לפי סוג פיקוח ושלב חינוך (תשע"ה-תשע"ו)

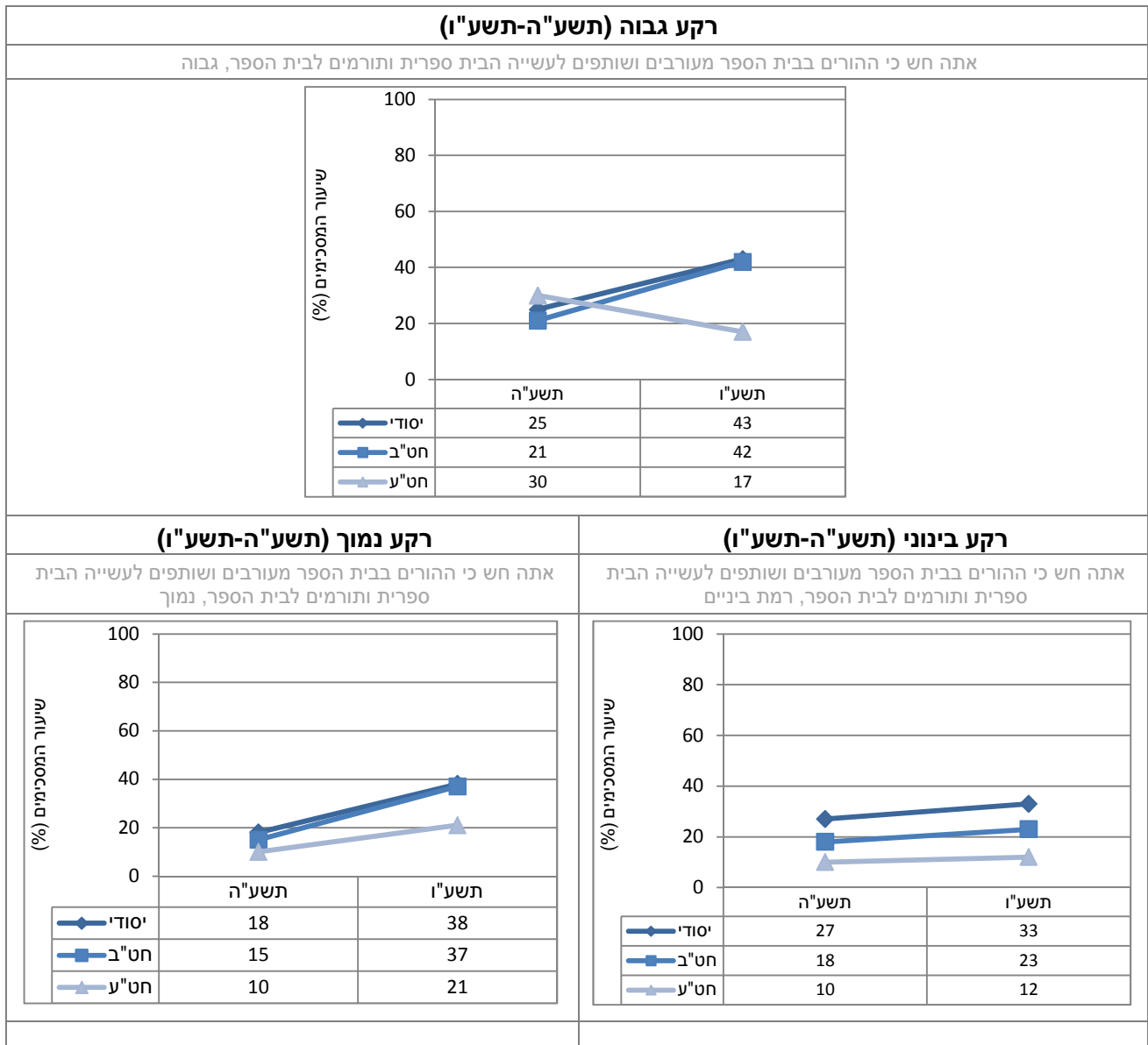

שותפות הורים בעשייה הבית ספרית - ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית, תשע"ה - תשע"ו

תרשים 31: נתוני ההיגד "אתה מסייע בהורים לצורך קבלת החלטות פדגוגיות הנוגעות לבית הספר": שיעורי המנהלים (באחוזים) המסכימים עם הנאמר בהיגד - לפי מגזר שפה ורקע חברתי-כלכלי (תשע"ה-תשע"ו)

תרשים 32: נתוני ההיגד "אתה מסתייע בהורים לצורך קבלת החלטות פדגוגיות הנוגעות לבית הספר": שיעורי המנהלים בבתי ספר דוברי עברית (באחוזים) המסכימים עם הנאמר בהיגד - לפי שלב חינוך ורקע חברתי-כלכלי (תשע"ה-תשע"ו)

שותפות הורים בעשייה הבית ספרית - ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית, תשע"ה - תשע"ו

נספח ג' – ניתוח גורמים

לוח 1: ניתוח גורמים עם רוטציית varimax בפרטי שאלון גורמים העלולים להפריע למנהל להוביל את בית הספר באופן מיטבי

טעינת גורמים			
שם הפריט	גורמים מפריעים מצד משרד החינוך והרשויות	גורמים מפריעים בנושא מצבת כוח האדם והיעדר תמיכה חיצונית	גורמים מפריעים בנושא פיתוח מקצועי של המנהל וצוות בית הספר
מחסור בתקציב ובמשאבים נוהלי עבודה של משרד החינוך ציפיות סותרות או לא ברורות מצד משרד החינוך סתירות בין ציפיות והנחיות של משרד החינוך לבין ציפיות והנחיות של בעלי עניין שונים ציפיות לא מוגדרות ו/או מנוגדות מצד הרשויות או בעלי עניין	0.34 0.59 0.81 0.79 0.53		
היעדרויות ואיחורים של מורים חוסר מעורבות ותמיכה מצד ההורים חוסר תמיכה מצד ארגוני המורים קושי לגייס מורים טובים קושי לפטר מורים לא מתאימים	0.74 0.66 0.54 0.54 0.53		
מחסור בהזדמנויות לפיתוח מקצועי של המנהל מחסור בהזדמנויות לפיתוח מקצועי של הצוות החינוכי האפשרות להעניק לתלמידים למידה שהיא אקטיבית, רלוונטית ובעלת ערך ללומד			0.81 0.85 0.39
Eigenvalue	3.73	1.28	1.14
אחוז שונות	28.73	9.9	8.78
N	802		